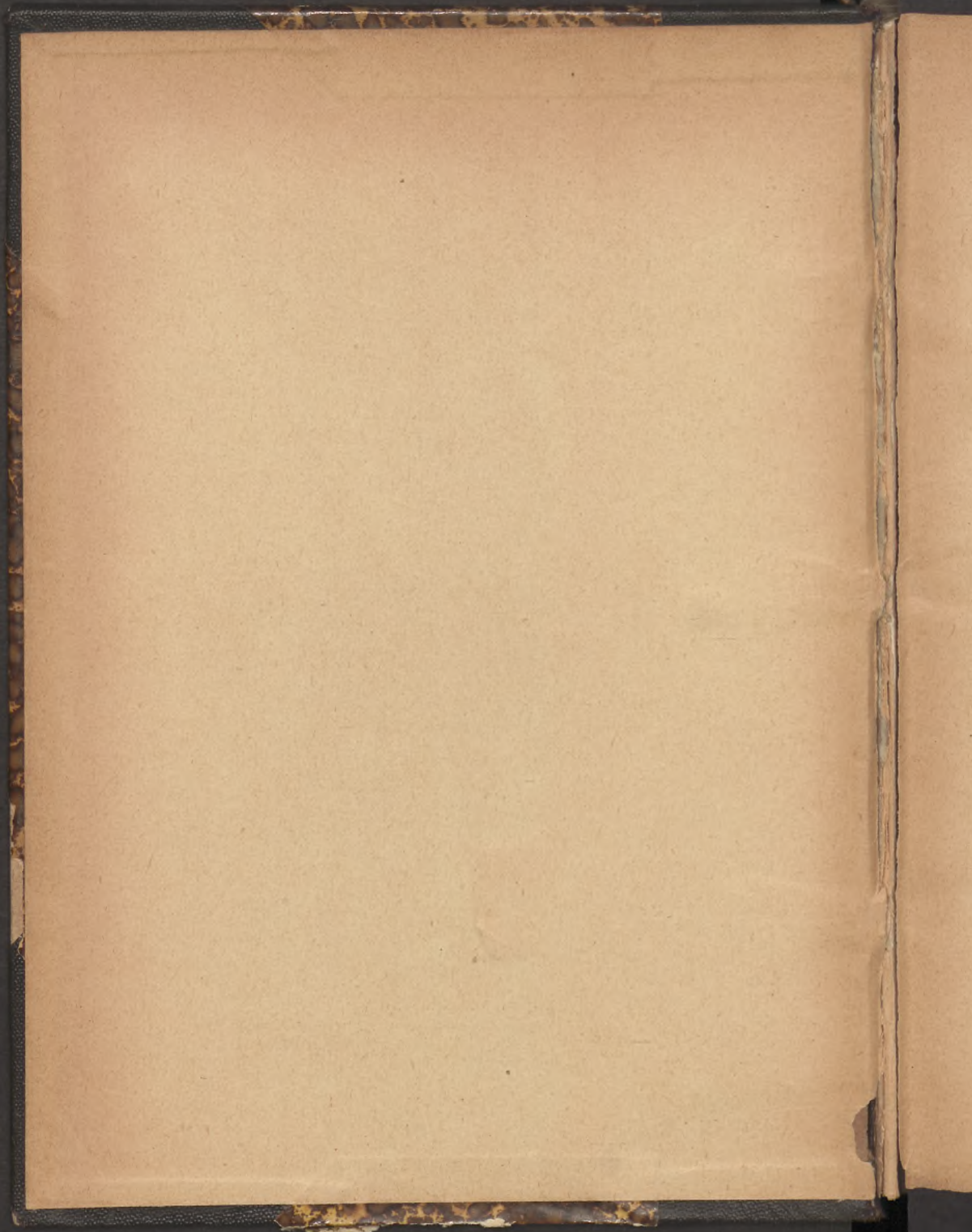
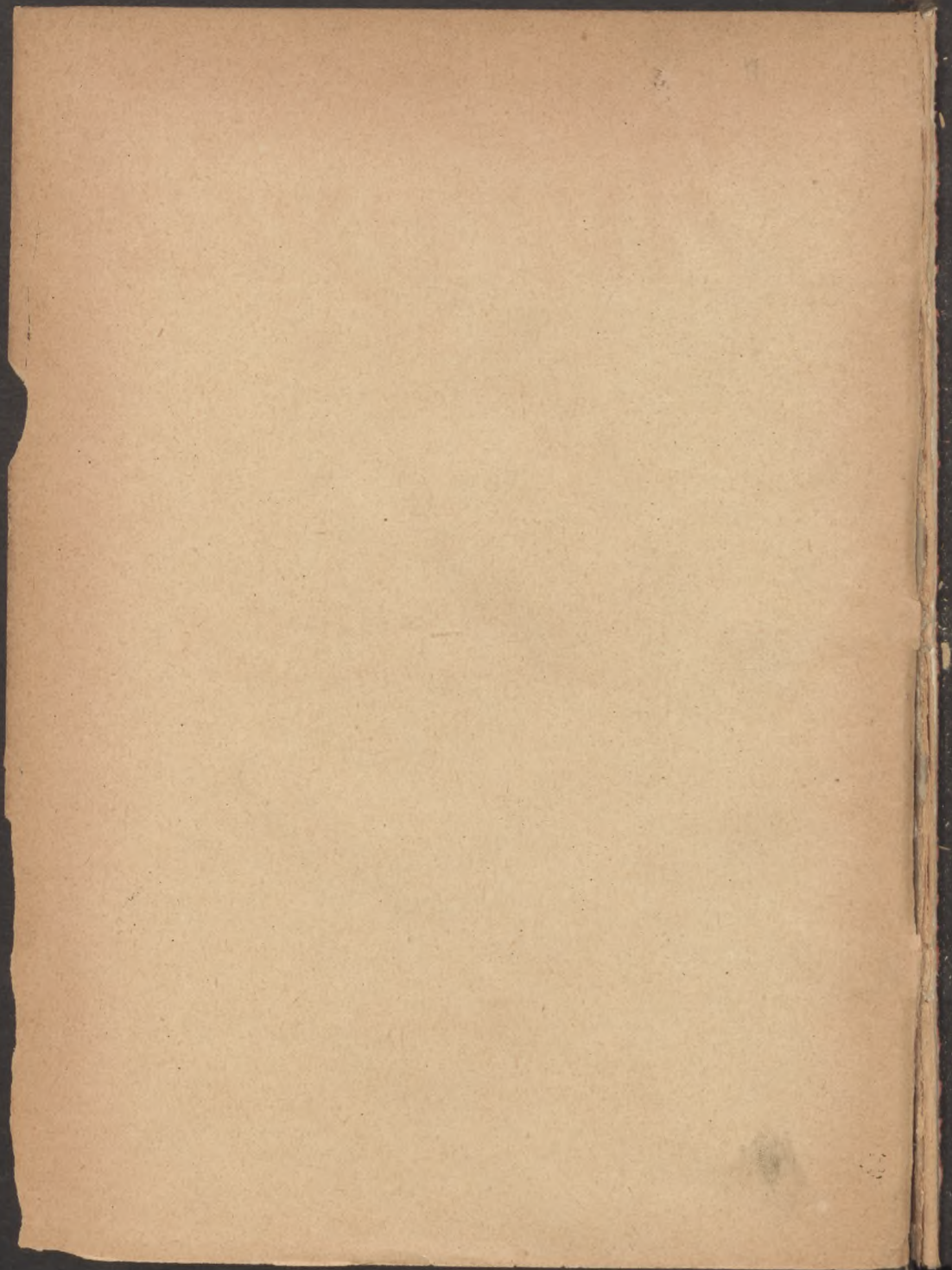

252595

1946 for

Άναρχία

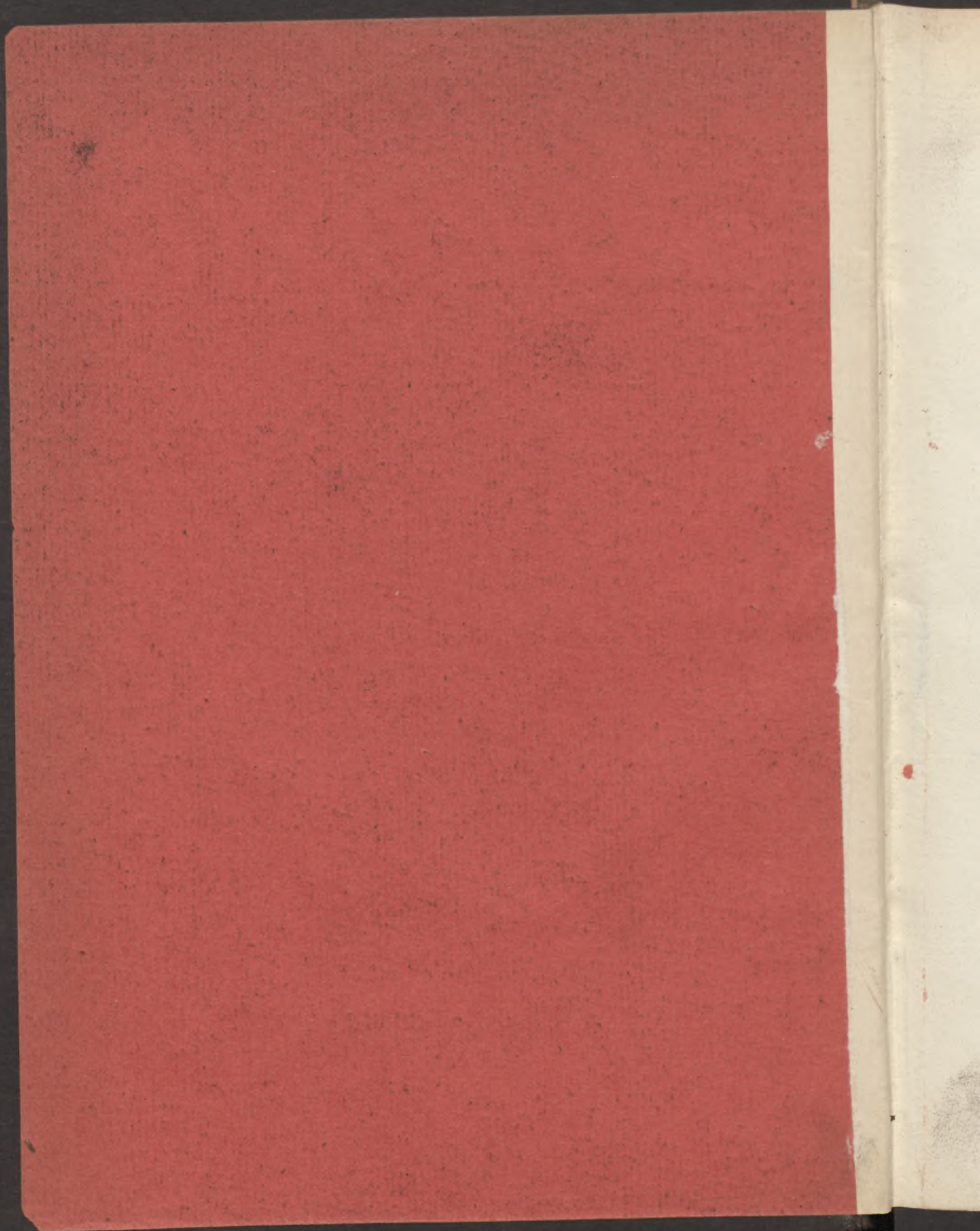
Irta

Naszády József

Budapest

Légrády Testvérek

1903.

146 fr.

Ἀναρχία

IRTA

NASZÁDY JÓZSEF

BUDAPEST

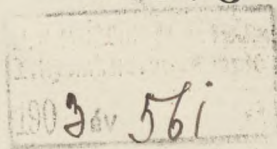
LÉGRÁDY TESTVÉREK

1903.

Pol. g.
4750X

252595

Nyomatott Légrády Testvérek könyvnyomdájában.

Bevezetés.

Az önfentartás ösztöne veleszületik az emberrel. Fejlődésének minden fokán az önfentartás biztosítása képezi törekvéseinek tárgyát. Célja: vágyainak s szükségleteinek ki-elégítése. Ebben a törekvésében nem veszi figyelembe mások létjogosultságát még akkor sem, ha az ő érdekei összeütköznek a mások érdekeivel.

Hogy az embernek a földön való megjelenése miként történt, kutatások tárgyát képezi, de el kell fogadnunk, hogy *emberré* akkor lett, amidőn öntudatra ébredt.

Az öntudattal veleszületett az önzés. Kellett ez arra, hogy az ember felismert létezésének fentartására s énjének biztosítására mindent elkövethessen, a mit eszejárása s belátása szerint erre szükségesnek tartott.

A jog előtte ösmeretlen volt. Másoknak a létjoga is csak idők multán ment át a tudatába. Bizonyára a létfentartás s a természeti szükségletek kielégítésének a vágya voltak azok az okok, a melyek az embert cselekvések elkövetésére kényszerítették.

Az élelemszerzés, az időjárás viszonyosságai ellen való védekezés, őstulajdonságok voltak. Ilyenek azoknak a természetes ösztönöknek a kielégítése, melyek a fajfentartásra, az ember állati szerkezetéből következtek, melyekhez szellemi közreműködés s felismerés szükséges nem volt, — még az öntudatot megelőző korból eredtek és őstulajdonságait alkották az embernek.

Kétségtelen, hogy az ember társaséletre termett s első sorban is a férfi és nő szövetsége volt a társulás kezdete. — Ezen szövetség nyújtotta őszállapotában azt az egyedüli biztosítékot, a mi fenmaradásának kizárólagos alapját képezte.

A különböző nemű lények egymással kötött szerződése teremtette az a kényelmet és biztonságot, a mely a családalapításnak s így a faj elszaporodásának létalapjává lett.

A gyermek mindaddig anyjára szorult, míg fejlődésében az öntudat fokát el nem érve, képessé nem lett önmagát fentartani.

Az állati fejlődés igazolja, hogy a még öntudatra nem ébredt ember, gyermekét csak azon időpontig ápolhatta, míg az az önfentartásra képessé nem lett. Bizonyára évezredek multak el, a míg bekövetkezett az az időpont, mikor a szülők s leszármazóik az önképesség elérése után is együtt maradtak létbiztonságuk nagyobb mértékben való biztosítására s a megélhetés kényelmesebbé tételére.

Bizonyos az, hogy táplálkozásuk az volt, a mit a természet adott, a mit közvetlen közelükben feltaláltak s nem tekintették azt, hogy ez a tápláléknak az eredete növényi, állati, avagy saját fajából származó-e.

Az ősállapotban levő emberekből ez a sajátságos fentartási s táplálkozási mód ma is megvan. S a hol megvan, ott nagyon természetesnek is tartják. Látjuk, hogy az ősállapotban maradt emberek valóságos harcokat vivnek embertársaikért, a kiket megesznek a nélkül, hogy lelkükben vagy ön-

tudatukban helytelen tettük ösmerete s tudata megvolna.

A lassanként családokká alakult embe-
riség idővel szükségét érezte annak, hogy
nagyobb ellenségükkel szemben magukat meg-
védendő, más és több családdal szövetségbe
álljanak. Ebben a szövetkezésben természetes
volt, hogy első sorban azok a családok egye-
sültek, a melyek vér szerint is összetartoztak
s szomszédos területen éltek. — Életük meg-
védése, az általuk lakott területek megtartása
volt az az ok, mely a közös érdekű családok
szövetségét elősegítette. A lakott földterület
viszonyai, a szomszédos népek magatartása
eredményezték, hogy az egymás mellett élő
családok mind nagyobb-nagyobb területeket
vonjanak be szövetségükbe. Nagy haszna
volt a szövetkezésnek az önvédelem érdekein
kívül is. A különféle szükségletek megszer-
zése s értékesítése a barátságban egymás
mellett lakó területek tulajdonosai között
akár békében, akár viszálykodások között
éltek, érdekeik nagyobb kihasználását s bizto-
sítását eredményezte.

A népcsaládokra kiterjedő szövetség

képezte az államalakulás első elemeit, a melynek immár törvényerejű szabályokra lett szüksége. Ezek a törvények csak *megállapodások* voltak a területek és szükségletek védelmére. Ebből fejlődött az összetartozók jogviszonya, a mit a megállapítások biztosítottak.

A szövetkezők érdeke s a szövetség természetete hozta azt magával, hogy a vezető szerepet a leghatalmasabb fajcsoport játssza, annak feje lett a szövetkezet feje, a többiek vezetői, társai és tanácsadói lettek.

Nem vonhatjuk kétségbe, hogy az egyesek hatalma az ily ősalakulásnál a fegyverforgatásban, vakmerőségben nyilvánuló pusztanyers erőre alapulhatott csak. Ebben az időben a kiváló testi előnyök voltak a legfőbb erények. Minél félelmesebb volt az egyes főnök, annál inkább meg tudta teremteni magának mindazt, a mi életét kellemessé tette. Természetes, hogy mindazok, a kik környezetében voltak s kiket ott megtűrt, szeszélyének s akaratának engedelmes eszközei voltak.

Azonban az ilyen alárendeltek is iparkodtak érvényesíteni saját vágyaikat. Ösztöneiket igyekeztek kielégíteni minden áron s

minden módon. Ennek természetes következménye volt, hogy azokkal szemben, kik velük szemben ellenállásra képtelenek voltak, olyan szolgai helyzetet teremtettek, mely egészen az élet feletti rendelkezésig terjedt. Ez az elem volt az étellel való tülekedés és a hatalomra vágyódás áldozata. A győzelmek bére, a kikre az összetartozók közt keletkezett megállapodások nem terjedtek ki. Ők rendesen kimaradtak a jogviszonyból, a mely legtöbbször az ő rovásukra alakult. — Kifejlődött a rabszolgaság. A rabszolga szó azonban ebben a korban még másképpen értendő. Abban az emberben, ki akkor élt, csirája sem volt még az egyéni szabadság eszméjének. Kizárólag az önzés, az erősebb joga volt az egyedüli, uralkodó eszme, a mi a cselekedeteket irányította. — Az uralkodó nézet csupán a hatalmasabb erejét ösmerte.

Az ember csak reflektál. Visszaadja azt, a mi reá hatott. A mi idegeinket nem bántja, arról tudomással nem birhatunk. Az emberi test mechanicusan fejlődik, nemcsak testi szervezetében, hanem lelki állapotában is. Minden, a mi reá hat, testi rendszerét változ-

tatja, azt oly formába erőszakolja, hogy megnyilatkozásai ennek a kényszernek a visszatükrözései. A mily környezetbe hozzuk a behatások befogadására képesített egyént, olyan szellemi tulajdonságok keletkeznek benne. Gyermek, a ki emberekkel soha sem érintkezik, nem tud emberi módon beszélni s ha érintkezik más lényekkel, okvetlen azt a nyelvet sajátítja el, a melylyel vele közlekednek, a melyet hall.

A mozgás hatása, a mely szemünkre, fülünkre s érzékeinkre kellemes vagy fájdalmas behatást gyakorol, alakítja át testünket, idegeinket s agyunkat. A hatást idegeink és agyunk, szervezeti erősségünk szerint, több-kevesebb erővel adják vissza. De csak annak a visszahatására képesek, a mik rájuk hatottak. Ez a funkció csak másolat, mert az ember önmagából mit sem képes produkálni.

A gyermek nemcsak annak a társaságnak nyelvét, szokásait s műveltségét sajátítja el, a miben növekedik, hanem elsajátítja azok lelki tulajdonságait is. Így az a gyermek, ki az ősemberek közt női fel s látja, hogy az

emberhust jónak tartják, okvetlen emberhust fog enni. Ha a serdülő gyermek látja, hogy a hatalmasabbak kihasználják a gyengébbeket, kinozzák, megölik vagy kegyetlenkednek vele, annál hiányozni fog a kegyetlenség fogalma. Megnövekedve ugyanazt követi el ő is, tetteiben pusztán az önzés fog megnyilvánulni, ez tükröződik majd vissza minden cselekedetében s a gyöngébbet gyönyörűségére, minden lelki kellemetlen érzés nélkül, tetszése szerint fogja felhasználni. A jóság érzete nála ismeretlen lesz, mert nem találkozott vele és nem tanulta megismerni.

A jogok és kötelességek az egész társadalomban kifejlődtek ugyan, de a fejlődés alapját nem az ember veleszületett szabadság, hanem az önzés képezte, a melynek a jogok s kötelezettségek meghatározásánál alapul szolgáltak. Így végcéljuknak maguk elé tüzték az összállam hatalmát, érdekét és a hatalmasok kiváltságait.

A *salus reipublice* elve évezredekig tartotta s tartja még ma is rabszolgaságban az emberiséget, pusztán azért, mert a jog-egyenlőség elve kezdetben ismeretlen fogalom

volt s a hatalmi érdekek annak érvényesülésétől félték.

Hogy mily kevésbé vették az egyén jogait, megélhetésének, boldogulásának feltételeit tekintetbe, s hogy az emberiség egy részét tárgynak tartották, az köztudomásu. Herodes, babonás jóslat alapján, ezreit ölette meg a csecsemőknek. Bassianus, (Caracolla) ki 10,000-vel gyűjtötte cirkuszba az alexandriai ifjakat és nyilaztatta le őket. Kéjes gyönyörűséggel, nevetve, tapsolva szemlélte azt. S mind ez azért történt meg, mert a nyomorék caesar caricaturáit merték árulni az utcákon! Ezek a tények azonban a salus publice elvére vezethetők vissza, bár ha ez a magyarázat épen olyan sarat álló, mint a vérengző háborúk. Hogy az ember létének jogossága hiányzott, az emberek fogalmából bizonyítják a rómaiak. Róluk mondják, hogy a műveltség legmagasabb fokán állottak koruk minden népe közt s mégis azt látjuk, hogy a rómaiak feltétlen rendelkeztek az emberek életével és ez a joga meg volt adva azoknak is, a kik nem a közérdeket képviselték. Így Pollio, tavában haresáit rab-

szolgák s gyermekek husával etette, a csónakázó urak s divathölgyek kezeikben éles kést tartottak s az elébük tett gyermekek rángatózó testéből darabokra szabdalták a húst s dobálták a vízbe, gyönyörködve a halak ügyességében, a melyek elkapdosták s felválták azt. A cirkuszokban aggok és gyermekek ujjongtak a gladiatorok véres küzdelmein s ha a halálra kinzottak könnyörögve néztek fel rájuk s kérték segítségüket, gonyolódva, kiabálva a szerencsétlenekre, nyujtották le kezüket — a győztes felé.

Csodálatos! Evezredeken át fejlődött az emberiség szigorú, törvényekkel szabályozott államokban, a tudományok bámulatos precizitással, a művészet utólérhetlen tökéletességgel. S lett az emberből hatalmas uralkodó, kit Istenként imádtak; égből származtattakká lettek a tudósok, kik után, jártukban ezrek bámulva s dicsőítve tolongtak, — lett hadvezér, kinek emberi koponyákból hecatombákat készítettek, — s ugyanakkor ugyanabban a társadalomban ruhátlan, korbács alatt görnyedő szerencsétlenek is éltek, kiknek az állatoknál nyomorultabb volt a táplálékuk,

testük véres az ütlegektől. S ezek a szerencsétlenek nem a szájalmat, nem a fájdalom együttérzését költötte fel embertársaiban, hanem a dühét, hogy értékük s munkaképességük kinok árán sem fokozható.

Évezredekken át hiányzott a fogalom, mely az önzés eszméjét ledöntve, helyette az emberek egyenlőségét hirdette volna.

Végre eljött az idő. Elhangzott a nagy lélek, az isteni tanító szava, ki elsőnek hirdette minden ember egyenlőségét, testvéri voltát, minden társadalmi berendezkedés alapjául állította oda a — felebaráti szeretetet.

Megkezdődött az évezredes küzdelem, mely az emberi jogokat mindenkiben egyenlőnek demonstrálja. A szeretet elvének tanítói széthordták ezt a tanítást az egész világon. Ez a tudat immár meggyőződésévé és vérévé vált az egész emberiségnek. Az egyenlőséget minden természetadta előnyhöz s joghoz boldog és nyomorult elismeri, hirdeti. A társadalmat is az a törekvés hatja át, hogy a szeretet elvére fektetett társadalomban, mely a világ összességét felöleli, mindenki egyenlő módon részesüljön azokban a javakban és

munkákban, a miket a gondviselés megmagyarázhatlan módon adott, az emberiség rendelkezésére bocsátott s a miknek teljes keresztülviteléhez, vállvetett közös iparkodás szükséges.

Meg is kezdődött a szellemi és fegyveres küzdelem az egyenlőség érvényesítésére, az előjogok, kiváltságok megdöntésére. A felebaráti szeretetért megszámlálhatlan mártir bukott el. A társadalom elnyomása alól testvéreiket felszabadítani iparkodó, életüket feláldozó százezerek szünet nélkül vívták a harcot az elv sikereért, míg végre elismerést szereztek annak a ma már elfogadott s uralkodó nézetnek, hogy a természet adományaiban mindnyájan egy jogon részesülünk.

Ezeket az általánosan ösmert dolgokat azért bocsátottam előre, hogy lássuk, mint fejlődött rövid két ezredév alatt, az állathoz sem méltó gondolatkörből, oda az emberiség, hogy kétségbevonhatlan jogává lehetett mindenkinek a jogokban és előnyökben való egyformán részesülés. Ma már számos gondolkozó fő törekedik annak a megoldásán: mi-

képen rendezzük be a társadalmat, hogyan szervezzük, hogy teljesen egyenlő társadalmi állás s munka mellett, mindenki ugyanazon előnyökben részesüljön.

A felállított problémák száma légió, a szociális művek ezer alakban nyilatkoznak. A teljesített munka s képesség arányában való részesedés ezernyi apostolt teremtett. Nemcsak a békés, hanem az erőszakos haladásnak is vannak hivei és áldozatai.

A politikai szekták, akár demokrata, akár szocialista, anarkista vagy nihilista szellemenben nyilatkozzanak, végeredményükben oda konkludálnak: hogy a társadalmi institutiokon alapuló előjogokat senki se élvezzen, s kiki annyi jólétben részesüljön, melyet munkája után megérdemel.

Harc folyik az egész vonalon az ősiség, a születési előjogok ellen. A productiv működőknek a harca ez a fogyasztók ellen s folyik szakadatlanul a tudomány és a terrorizmus fegyvereivel. Sarkalója az a meggyőződés, hogy be kell következnie azon időnek, a midőn csak a munka ad jogot az élethez.

Egyes idealisták képeket rajzoltak annak

a feltüntetésére, a milyennek a végállapotot képzeltek. Voltak, a kik áldozatokat sem kimélve institutiókat teremtettek, a melyekben elveik érvényesítésének lehetőségét gyakorlati uton kísérelték meg. Sem a theoretikus, sem a praktikus munkák a várt eredményt nem hozták meg. Nem bizonyították be a tételt, sőt ezeknek a kísérleteknek a tarthatatlanságát, a kiinduló logikai alap helytelenségét tették nyilvánvalóvá.

Már pedig az emberi törekvéseknek vég-eredményt kell felmutatni. Be kell következni annak az időpontnak, a midőn minden ember egyformán érvényesül. Mikor a lelki bajok megszűnnek, a testi jólét mindenkire egyformán és szemernyi differentia nélkül terjed ki s a földi élet egyedüli boldog állapota, a létben való megnyugvás, vágyak s szenvedélyek nélkül, bekövetkezik. Akkor a lét is elérik.

Művem II-ik részében szigoru logikai következtetéssel rajzolom meg azt a képet, a melyet az emberiség, a szeretet alapján, elérni fog.

I. RÉSZ.

A hogy van.

A szabadságharc kitörésekor Angolországba utaztam s pedig azon célból, hogy honfitársaimnak a harc folytatásához ágyukat vásároljak. A mit megtakarítottam pár év alatt főpapi javadalmamból s terjedelmes földbirtokaim jövedelméből, magammal vittem. Ezenkívül még jó összeget gyűjtöttem vagyonos ismerőseim körében s a kormánytól is megkaptam az e célra szánt összeget. Feladatomnak, melyet magam tűztem ki magamnak s melyre semmi sem kényszeríthetett, töltés telhetőleg megfeleltem.

Ut tartózkodásom ideje alatt mindennap érintkeztem a woolwichi ágyuöntőde igazgatójával, Leighton lord ezredessel. Az ágyuöntőde állami kezelés alatt állott.

A szabadságharc rövidesen véget ért, de hazámba vissza nem térhettem. — Magán-

vagyonomat elkobozták s jövedelmem elvonása végett az udvar s pápa között tanácskozásokat indítottak.

Előre látható volt, hogy ezeknek az ügyeknek végleges befejezése évekig elhuzódik. Részint, hogy az eljárást gyorsítsam, de még inkább, hogy a szentszékkal szorosabb s folytonos összeköttetésben lehessenek, Rómába mentem. Hogy ne éljek minden foglalkozás nélkül, felvételtem magam a propaganda fideibe s hogy komoly munkával is foglalkozzam, a szanszkrit s az ebből származott indus nyelvek tanulásához fogtam. Azokkal én különben már azelőtt is kedvvel foglalkoztam s bennük meglehetősen jártassággal bírtam.

Hazámban néhány év múlva helyreállott a rend, a száműzöttek visszatértek s kiki elfoglalhatta állását. Az én hazamenetelemnek sem állott utjában semmi többé s már a napot is meghatároztam, a melyen utnak akartam indulni, a midőn egy kamarás felkeresett s tudatta velem, hogy a pápa tisztégésem kívánja.

Elképzelhető meglepetésem, mikor a

titkár egy angol udvari átíratot ad át, a mely a pápának szólt s a melyben arra kéri, hogy a propaganda fideiből egy arra való papot jelöljön ki, a ki az elő-indiai angol tulajdont képező s kormányzása alatt álló északi részén egy olyan püspökséget szervezzen, a mely egyházi ügyekben csak Rómától függjön. — A leendő püspöknek a lelki képességen kívül az egyházi törvényeket is ismernie kellett s e mellett nem csak előnyös, de szükséges is volt, hogy azokat az indus tájszólásokat, a melyeket püspöksége kerületében beszéltek, ismerje.

Erre a misszióra engem szemeltek ki. Mennyi ok az elfogadásra — mennyi a visszautasításra! — Azt a nagy bizalmat kellett első sorban igazolnom, a melyet egyházam feje belém helyezett. E mellett a reám bizott misszionárius hivatal erejével, mennyi Istennek tetsző dolgot is végezhettem. Elfogadtam. — Az angol kormányt elhatározásomról értesítették, a mire egy újabb táviratban már velem tudatják, hogy Rómában Leighton Lord benareszi kormányzó fel fog keresni s utra kelhetek vele.

Az egyházfő engedelmével rendem fehér köntösét, a mihez emlékeim, örömeim s szenvedéseim fűztek, megtartottam.

Leighton lord megérkezett. Pár napi tartózkodása után angol hajóra szállottunk s 11 napi ut után Calcuttába érkeztünk.

A helytartót nagy convoi követte, katonák, államtisztviselők, szolgák s a felszerelés óriási tömege kísérte utjára. — Én csekély podgyászon kívül egy a propaganda fideiben nevelkedett indus származásu papot s régi otthonomból egy szolgát vittem magammal.

Benaresz területén rövid idő alatt szerveztem a püspökséget. A vidéken zárdákat építtettem, a meglevőket átalakítottam. — A hogy ezzel elkészültem, napjaim már kezdtek egyhangubbakká lenni, s nagy örömmel fogadtam Leighton lord meghívását, hogy őt Nepálba elkísérjem.

Már maga az utazással járó szórakozás, a paradicsomi szépségü földnek megösmerése elég volt, hogy engem a különben is kellemes ut megtételére reá birjon. De mindennél jobban érdekeltek és vonzottak engem a Katmanduba való menetelre a politikai és egyházi viszonyok.

Nepál már szövetségese volt Angol-Indiának, de ez a szövetség nem alapult szerződésen, mert a Rajah magát szerződéssel lekötöni nem akarta. — Most azonban Benaresz és Katmandu között vasutvonal épült, a mely szükségessé tette, hogy a két állam közötti viszonyt precizirozzák.

Egy hónapja időztünk már Katmanduban. Egy ebéd után a verandán ülve, a leszálló nap sugaraitól festőileg megvilágított tropikus növények árnyékában, egy meseországról, a mely nem csak a fantáziában, de a valóságban is feltalható, kezdtek nekünk beszélni. Leighton annyira érdeklődött az ország iránt, hogy felkérte a rajahot: vezessen el bennünket a mesés birodalomba. A rajah lehetetlennek tartotta a kívánság teljesítését, mert össze-vissza 2—3 kepali állítja, hogy ismeri az utat, a melyen az odajuthatás annyi veszedelemmel jár, hogy szinte képtelenség neki vágni az ország felkeresésének.

Leightonnak arra a kérdésére, hogy vele tartok-e, készséggel jelentettem ki csatlakozásomat. Voltak ugyan, a kik nem csak az ut veszélyességével ijesztgettek, de azt is

állították, hogy ott, a hová indulni készülnünk, ország nem is lehet, emberek nem is lakhatnak, mert a dzsungákat megmászhatatlan sziklafal zárja el, a melyből a Hymalaja növényzet nélküli meredekai emelkednek. A hegységen átvezető egyedül járható ut azonban, a mely Nepál és Tibet között van, ösmeretes.

A hol a 28 szélességi s 87 hosszúsági fok egymást metszi, terül el egy kicsiny ország, mely nem sokkal nagyobb ötvenezer négyzetkilométernél s lakói száma mintegy negyed millió.

A terület oly alaku, mint egy nyilnak az ivezete. Görbe vonalát a Hymalaja heglánc zsinórját Nepál terajja — a dzsungá — képezi. Az a fekvés okozza azt a bámulatos éghajlatot, hogy a sziklaóriások az északról jövő hideg légáramlattól teljesen védve vannak, míg a déli napsugár, áldást adó melegével, a tropikus növényzetet páratlan bőségüvé teszi.

Az egyenes vonalu határ délfelé nem képez lapályt, hanem a nepáli dzsungákból egy hatalmas 1000 méter magas sziklafal

emelkedik ki, mely meredek, szakgatott, vulkanikus feltolódásu alakjában, megmászhatlan, ha a dzsungák miatt hozzáférhető lenne is.

Az óriási Hymalaya bércek tömérdek havát a déli oldalon odatűző nap egyre olvasztja, a lerohanó vízmennyiség két főágba fut össze, melyek a kis államot, Tsingát, jobbról s balról, keletről s nyugatról elzárják s zuhatagja volt örvényeivel, letördelt, magukkal sodort szikláival teljesen megközelíthetlenné teszik e kis területet. — Az egyik hegyi zuhatag, a Koszi, a Gangába, — a másik a Tiszta, a Bramaputrába ömlik. Ez a két folyó a nepáli vonalon főfolyójává egyesül s le nem vezethető víztömegeik a lapályon öntik szét s napokig terjedő járásra a meredek sziklafal alját s egész Nepál északi részét ellepik.

Az éghajlat forrósága, a hatalmas hegyláncról folytonosan, tömegekben leomló rengeteg vízmennyiség, a sziklagát előtt olyan mocsarakat teremtett, a minők a talaj miatt szinte természetellenesek voltak. — A vidéken tartózkodó ragadozó fenevadak, melyek hozzáférhetlen buvóhelyeik miatt irthatlanok voltak,

a kigőzölgő miazmás levegő öldöklő mérge, a légben repkedő s a földön kúszó vérszopó állatkák miriádjai, a testbe magukat befűrő, elszaporodó férgek s a kúszó százlábuak mérhetlen mennyisége, a Tsinga népet a világtól teljesen elzárták. — Észak felé az égig emelkedő áthághatlan hegyláncolat, Tibettől s Felső-Ázsiától zárta el az országot, a mely így hozzáférhetetlen volt. A nepáliak azonban tudták, hogy igen forró s száraz nyarakon, a milyenek a mesés ország területén 3-szor 4-szer is beállottak, a terraj felső rétege megszárad annyira, hogy a gyalogjárókat megbirja. — Nepálban tehát századok óta akadtak bátor vadászok s üldözött rabszolgák, kik hosszas kóborgás után ezen az uton a Tiszta folyó zuhatagjáig hatoltak, hol a kissé lejtős sziklafal tagozottsága lehetővé tette a felkapaszkodást. — Tsingából is ezen uton jártak ki Nepálba. Ezek az emberek azonban erősen titkolták származásukat, ha Nepálban valakivel találkoztak.

Ezek a ritka érintkezések is átvitték a köztudatba, hogy Tsinga létezik s róla bizonyos foku meggyőződéssel beszéltek is. Em-

berünk, ki ezeket az adatokat elmondta, erősítette, hogy egy társával benn is jártak Tsingaországban.

Elhatároztuk tehát, hogy Leightonnal s kíséretével, a paradicsomi állapotban levő országot felkeressük. — A próbálkozás nem volt veszélyes, mert emberünk erősen állította, hogy őket igen szívesen fogadták, de megígértették velük, hogy soha többé vissza nem térnek.

Leighton jónak találta, hogy e bámulatosan védett ország jóindulatát s szövetségét Angliának megszerezze s azért a két vezetőt, a kik már jártak az országban, Tsinga felé utnak indította. Küldönceink irni nem tudtak, de mégis küldöttünk velük hindu nyelven irt megbizást Tsinga fejedelméhez, — kit szíves barátságunkról biztosítva, megkértük, hogy engedje meg országa megtekintését.

Néhány nap mulva a küldöncök visszatértek s szóval mondták el, hogy Lacuban jártak, a hol a fejedelem elé bocsátották őket. A fejedelem a következő nap kijelentette előttük, hogy az angol fejedelmet s négy kísérőjét elvárja. A Tsinga fejedelem

nem jöhet a mi fölkeresésünkre, mert neki országa határáról távoznia nem szabad.

Leightont mindenáron le akarták beszélni utjáról. Figyelmeztették arra a sok veszélyre, melyek utján érhetik. A consul ajánlkozott, hogy inkább ő megy el, hiszen az ő elpusztulása nem lesz olyan nagy veszteség. Leighton mosolygott, reám nézett s mikor én fejemmel bólintottam, a küldöncök még az nap utnak indultak, hogy érkezésünket bejelentsék.

Már Nepál is azon áldott országok közé tartozik, a hol egy évben háromszor esik aratás s ha száraz időjárás van, gyalog vagy hordszéken a dzsungákban is veszély nélkül lehet járni-kelni.

Pár napi tartós meleg idő következett. Az előbb még hólepte Hymalaya csucsai a távolban sötéten meredtek az égnek, a mi a hó elolvadását jelezte. Mi utnak indultunk.

Két napon át lakott s művelt vidéken haladtunk. A magunkkal hozott élelmi szerekre ugyszólván szükségünk nem volt, mert a pihenésül kijelölt árnyékos házakban elegendő hust s bő gyümölcsöt találtunk el-látásunkra.

Vezetőnk a harmadik nap estéjén egy a lapályból kiemelkedő egyenes sötét vonalra mutatott, mely élesen elütött a hegyóriásoktól. Ez a vízszintes vonal képezte annak a falnak a tetejét, a mely a dzsungát határolja s a mely Tsinga országát megközelíthetlenné tette.

A járható terep folytonosan fogyott a lábunk alól. A mocsár száraz területe is keskenyebbé lett s mi már oly uton jártunk, a mit az esős időszakban öles víz szokott borítani. Utazásunk következő napjain oly irtóztató hőség lepett meg bennünket, hogy az ut folytatása, a meleg miatt, lehetetlennek látszott. A száraz ut egyszerre oly keskenynyé szűkült, hogy azon a kocsival való előrehaladás képtelenség volt. Utunkat még lóháton sem folytathattuk, mert a lovak lábai a tenyéryni vastag száraz felső réteget folyton áttörték, a mi annyira sértette az állatokat, hogy csökönysökké lettek. Ugy látszott azonban, hogy a süppedékes talaj kérge az ember testét elbirja s Leighton, bár látta a nagy akadályokat, mégis kijelentette, hogy utját gyalog fogja folytatni. Vezetőink el-

mondták, hogy attól a helytől a falig még teljes két napi ut áll előttünk s ha egyetlen éjet a dzsungában szabad ég alatt töltünk, okvetlen halálos betegség szakad reánk. Még iható vizünk sem volt, noha a földbe szurt bot után kristálytiszta viz bugyogott fel, de a rothadó talajból olyan büzt hozott magával, hogy élvezhetetlenné vált.

De azért utra keltünk gyalogszerrel. Két kis ponnira a legszükségesebb podgyászt felpakoltuk, ládák deszkájából hosszú keskeny talpakat erősítettünk patájukra, hogy a süppedést elhárítsuk. Estefelé aztán a nagy forróság kezdett szünni, majd teljesen elmúlt.

— Jun — kérdi Leighton az előtte haladó vezetőt — mi az, a mi a sás és bambusz felett kezd kiemelkedni?

— Egy erdő uram — felelé. — Mintegy két órányira van ide gyalog szerrel. Ha mi oda elérhettünk volna az est leszálta előtt, most az éjet félelem nélkül tölthetnénk. Az erdőben a levegő tisztább s szélcsendes időben a párák sem mozdulnak. S ott, a hol a talaj vízmentes, a levegőt párákkal nem fertőzi meg. Az erdőben levő viz is igen jó s bőven termő banánfák élelmet is kínálnak.

— Előre tehát gyors lépésekkel, — kiáltja a lord — tiszt urak, készítsék fegyvereiket, hogy a gyümölcshöz húsunk is legyen s hogy a fenevadaktól megvédjük magunkat.

Ez az elővigyázat indokolt volt. A vidék lakói jóindulatuak voltak ugyan s élő állatot megölni vallásuk is tiltotta, de a jobbról-balról hozzáférhetlen sásrengetegben tartózkodó fenevadak lármája nagyon sokszor eszünkbe juttatta fegyvereinket.

A világosság mindinkább fogyott. Amint a keskeny uton egymás után haladtunk, a leáldozó nap utolsó sugarait a kimagasló erdő fáira vetette, oly élesen tüntetve ki körvonalaikat, hogy az egyes fák minőségét is meg lehetett különböztetni.

Vezetőnk hirtelen megállott s az erdő felé mutatva, jelenté, hogy a fák ágai között füst gomolyog.

Tsingaiak tanyázására következettünk s örvendettünk, hogy végre emberekkel találkozzunk s e barátságos nép segélyét igénybe vehetjük. A felfedezés s a remény fáradt tagjainkat újra ruganyossá tette s gyors lép-

tekkel folytattuk utunkat. Fél óra múlva a talaj emelkedni kezdett, a vízi növényeket buja fű s virágok váltották fel. Minél közelebb értünk a magasabban fekvő erdőhöz, annál impozánsabb benyomást keltett toronymagasságu fáival. Az erdő szélén egy csoport ember állott. Ugy látszott, mintha várakoznának. Kezeiket a lenyugvó nap sugarai ellen szemükhöz emelve figyelték érkezésünket. Egyszerre három ember kivált közülük s megindult felénk.

Nagy megnyugvást éreztem, midőn ezeket a nemés arcokat megláttam. Sugár, magas, barnabőrű emberek voltak. Csuhaalaku finom barna cashmirszövet fedte tagjaikat, derekuk különféle színű, fénylő, hosszú selyemkendőkkel voltak átkötve, csuklyájuk hátra volt vetve, vállaikra omló hosszú hajjal borított fejük pedig fedetlen volt. Mélytüzű nagy fekete szemeik gyermekes ártatlanságot s jóindulatot sugároztak.

Hozzánk érve, egyikük előlépett s kezét fejünk felé terjesztve, megszólított. Igen, e hangokat s beszédet ösmerem. Indus idioma volt, azon indusoké, kiket már az élő népek

közé nem számítottunk. Felső-India lakói voltak, azok közül, a kiknek műveik s könyveik az évezredekken keresztül fennmaradtak s tartalmuk a bölcsesség s Istenfélelem gyöngyei. Nyelvük, a min hozzánk szóltak, a sanscritnak jól megőrzött s csak kevésbé átalakult ága volt.

— Üdvözlünk, fehér fejedelem! — szólt a vezető tsinga. Béke kísérje lépteid, egysítsen bennünket a testvéri szeretet.

Leighton, ki az indus idiomákat nagyrészt ismerte, az üdvözlést megértette. Indus nyelven válaszolt s körülbelől ezeket mondotta:

— Köszönjük a barátságos fogadtatást, mi testvéri érzülettel közeledünk. Egymással való szövetségünk célja, hogy mindnyájunk boldogsága emelkedjék.

Erre a küldöttek vezére az erdő felé intett, megfordult s előre ment. Két társa két oldalt megállott s minket látható kíváncsisággal vett közre.

Az erdőbe érve láttuk, hogy a fák ágain függő sátrak vannak kifeszítve s a láma gyapotjából szőtt takarókkal elborítva.

Az erdőszélen s köröskörül a fekhe-

lyeknek kijelölt részen tüzek égtek. Céljuk nem az volt, hogy melegséget, hanem hogy füstöt idézzenek elő, mely a kámforfa nyers ágaiból, bódító élességgel szállott felfelé s megakadva a fák lombozatában, mozdulatlan terjedt szét mint egy boltozat.

Velem felette óvatosan bántak. Mi lehetett rajtam feltűnő, nem tudtam megmagyarázni. Fehér reverendám s a rajtam függő arany kereszt nem érdekelte őket. Meglepett, hogy a fogadásunkra jött emberekből néhány kivált s egy cashmir-szövetből készült igen nagy függőágyat bontott ki s a többi ágytól elkülönítve, két banánfa közé erősítették. E körül az ágy körül külön élesztettek három apró tüzet s a kámforfát vanília-ágakkal vegyítették, a mely igen kellemesen enyhítette a bántó kámforillatot.

Vezetőnk hozzám jött s e függő ágyra mutatva, az én hálóhelyemül jelölte azt ki. Sem én, sem Leighton ez elkülönítésért tiltakozni nem akartunk s a hálóhelyet elfogadtam, de megállapodtunk, hogy az én nyelvösmeretemet nem áruljuk el. Teljesen besötétedett. A fénylő hold s a csillagok ezreinek

sugarai, az eget teljesen elfedő lombozaton át nem hatolhattak. E közben a földön tarka terítőket helyeztek el, a melyen a vacsorát szolgálták fel. Körülülve ott a földön, valóban jól esett a mézben főtt rizsből, lámasajtból, s bámulatos édességű szőlő, dió s banánokból álló estebéd. Én elémbé külön edényekben tették az ételt s Leighton mosolyogva jegyezte meg, hogy bizonyára engem tartanak a vezető fejedelemnek, a mit abból következtethetnek, hogy eddigelé mindenki beszélt, csak én hallgattam. Az indus szokás szerint a fejedelem akaratát csak a tanácskozások befejeztével nyilvánítja, addig csak figyel és hallgat. Angol kísérőinknek első sorban az tűnt fel, hogy a bő lakomáról a hus teljesen hiányzott, sőt a rizslepények is vajban voltak kisütve. Engem ez nem érintett váratlanul, mert a Brahma-hívőnek tiltva van oly dolgot enni, a mely olyan teremtményből készül, a mely képes egyik helyről a másikra önerejéből mozdulni. — A bő étkezés után a tsingaiak hosszú nyaku cserép-kannákban vizet hoztak. Nekem ebből is külön állítottak oda egy tálba kézmosó vizet.

Vacsora után kiki szivarra gyujtva fekhelyét kereste fel. Én is elfoglaltam a részemre kijelölt külön függőágyat. A fekhelyem körül parázsló tüzekhez a tsingai küldöttségéből egy-egy ember letelepedett, úgy hogy a tűz éppen a guggonülőök arcába világított. Elkezdtem őket figyelemmel szemlélni. Gyönyörűen fejlődött teremtések voltak. Egyikük, a ki már deresedett erősen, vállig érő haját s hosszú szakált viselt. A tűz lobbanásakor néha felém vetette pillantását s én meglepetve fedeztem fel szemeiben az érzelmeknek azt a mélységét, a milyet emberi lélekben így nyilvánulni még nem láttam. Szemeiből a bölcsesség, az emberszeretet, az erős vallási meggyőződés s véghetetlen megnyugvás sugárzott felém. Már-már el akartam állani feltevésemtől, hogy nem beszélek velök egy időre, a midőn fejét térdeire támasztott karjaira fektetve, láttam, hogy aludni akar.

Reggel sipszó költött fel. A tüzeket már eloltották, a batyukat összecsomagolták s mi reggelihez ültünk. Az éppen felkelő nap sugarai a fák koronáit már megaranyozták, mig lenn az erdő alján még szürkület de-

rengett. A különös világításban a fákon ülő állatok bámulatosan éles körrajzait láttuk.

Reggelire tejet ittunk s lepényt ettünk hozzá. Egyszerre a mellettem ülő Binder kapitány felpillantott a fára s puskáját kapva megtöltötte. Én kérdőleg néztem rá, mire ő a fára mutatott:

— Hust akarok szerezni.

A fán egy majom ült, oly nagy, mint egy kétéves gyermek. Valószínűleg bennünk gyönyörködött, mert fogait, mintha csak nevetne, úgy viesorgatta ránk, miközben játszott a nála levő kokusz dióval, a mit minden percben le akart dobni hozzánk. Binder, ki német származású volt, német nyelven azt akarta elhitetni velem, hogy az ilyen majmok husa, mert főleg kokuszdióval táplálkoznak, igen izletes. Célba is akarta venni az állatot, de én puskáját lefogtam s megjegyeztem, hogy ne vadászszunk, mert nem tudjuk, ezzel a pusztitással nem fogunk-e kellemetlenséget okozni gazdáinknak. Ha tsingában úzik a vadászsportot, lesz még elég ideje arra, ha pedig itt az állatok vérontása gyűlöletes, úgy arról le kell mondanunk. Mert

ne felejtkezzünk meg a francia bölcshon-
dásáról: Ha zsidó templomba lépsz, tedd fel
fövedet; ha muzulmán mecsetbe térsz be,
vesd le saruidat.

Azon pillanatban, a midőn Bindert a
lövésben megakadályoztam, szemeim vélet-
lenül találkoztak az öreg induséival. Az öreg
szemében a megelégedést láttam felcsillogni.

— Előre uraim, előre! — adta ki az
utasítást Leighton. — Induljunk. Ugy látom,
jó szívű emberek között vagyunk, ajánlom
a legnagyobb bizalmat s barátságot. Tehát
induljunk!

Most már nem mentünk gyalog. Nyole
darab bambusz-vesszőkből font kicsiny hord-
széket hoztak a tsingaiak, s abba helyezked-
tünk el. A szék két oldalán levő rudak vé-
gét 4 ember megfogta s gyors lépéssel vittek
bennünket, a meredeken emelkedni kezdő,
sziklás erdő talajon. Kiérve az erdőből, a
sziklafal lábához jutottunk, a hol már a tör-
melékkel borított meredeken lassan s felette
óvatosan kellett előre haladnunk.

Egyik teherhordóm, a különösen veszé-
lyes helyeken félve tekintett körül. Mikor

ezt az utánam jövő öreg hindu látta, a félénk tsingát, egy bátrabbal cserélte fel, a ki jóval erősebb is volt.

Örvendtem az öreg ragaszkodásán s mosolyogva, fejbólintással köszöntem meg figyelmét, a mit ő megértett s láthatólag jól esett neki. Mihelyt az ut szélessége engedte, székem oldalára lépett s kezét kezemre téve, indus nyelven megszólított:

— Te nem vagy szomoru, miért gyászolsz?

Rögtön eszébe jutott, hogy én talán nem értem, a mit mondott s fejét lehajtva, önmagába mormogva folytatta:

— Nem kellett volna szólanom, idegen, fehér ember engem nem ért meg.

— Tévedsz testvérem — mondám neki saját nyelvén — én a te s sokféle indus testvéreid nyelvét ismerem. Nem gyászolok, sőt örvend a lelkem, hogy titeket ily Istennek tetsző állapotban látlak s megösmerlek.

— Fehér ruhát viselsz, — fehér a gyász színe.

— Nálunk fehéréknél nem. A fehéret mi az ártatlanság színének tartjuk. Én pap

vagyok, feje egy egész társulatnak, a fehér színt szivünk tisztasága kifejezésül választottuk.

Az ut hasadékokon vezetett át, öreg barátom közvetlen a hátam mögött maradt s óvatosságra intette hordozóimat. Végre megint egy tisztásra érkeztünk, a hol megpihentek hordozóink, mi pedig kiszálltunk gyaloghintóinkból, amik bizony semmi kényelmet sem biztosítottak s ülésnélküli voltukban inkább hasonlítottak egy kétfüles gömbölyü pékkosárhoz, mint kocsihoz. Én egy sziklára ültem s öreg barátomat kezénél fogva, mellem huztam. Egyszerre megszólalt:

— Láttam szemeidben lelkedet, megösmérem benne a jót. Te is idegen pap — felösmertél engem. Én is pap vagyok, a föld egyik legrégebb zárdájának főnöke. Vallásom ösbramin, életem tiszta.

Csendesen bólingatva, szoritotta kezemet s halkán folytatta:

— Jó szív, — zárdám utba esik, téged inkább az Isten és emberszeretet, mint a világi szerződések vezettek hazámba. Jöjj be hozzám, a mi vallásunk régiségét ösmerd

meg, míg követed dolgát végzi. Ez alatt az idő alatt megömersz minket, megszeretsz s itt maradsz.

Igent bólintottam fejemmel, felálltam s a lordhoz menve, tudattam vele, hogy az uton elhaladunk egy ősrégi bramin zárda előtt, a melyben évezredek iratokat őriznek. A zárda főnöke meghívott engem s én nem szeretném azt visszautasítani. Megvallottam, hogy ajánlata reám erős vonzást gyakorol, annyira, hogy a dolog tudatában, magam kértem volna őt meg ez okiratok megtekintésére. Megegyeztünk, hogy elválunk, de megállapítottuk, hogy érintkezésben maradjunk egymással s a melyikünk küldetését bevégezte, az felkeresi a másikat s minden körülmények között együtt megyünk vissza.

Egy negyed órai mászás következett, a mi után végre a fensikra értünk. Ilyen paradicsomi forma létezését, mint a mi itt elébünk tárult, elképzelni se mertem volna.

Beláthatlan területen gyümölcsfa mellett gyümölcsfa. A szőlőtőkék kilométerekre terjedő területeket borítottak be, mik után égbe növény banán, kokuszdidó, datolyapálma,

narancs- és barackfák erdőként borították a határt. Majd ismét nagy táblákban rizs, köles, három méter magas kukoricát láttunk olyan megművelés alatt, a minőket nálunk kertész keze üvegházakban sem képes produkálni.

Csodálkozásomat közöltem öreg papommal, ki bólintgatva jelentette ki, hogy népe szorgalmas, egészséges, Brahma megáldja munkájukat. Egy évben négy aratást ad.

A hatalmas sziklafalon, egymástól nem nagy távolságra, fatörzsekből épített házak állottak, melyek a repáli terrajra néztek le. Kérdézősködéseimre öreg papom a következőket válaszolá:

— A midőn kétszer s félszer ezer év előtt az indusokat istenükkel együtt, a tenger mellől felszorították Indiába, önmaguk között egyenetlenekké lettek, istenükbe vetett bizalmukat elvesztették s két vallásfelekezetre oszlottak. — Ösmered e két vallást, hiszen hívátásod, az indusok nyelvének ösmerete. — Mi csekély számban ragaszkodtunk az ősvalláshoz, az egy istent részekre osztani s különkülön számos alakban imádni nem akartuk s

mert a vér kiontását gyűlöltük, minket ide a hegyek alá a mocsarakba felszorítottak, a hol mint a vadállatokat üldöztek. A végpusztulás előtt egyik ősünk megtalálta az ide felvezető utat s mi az Isten szobrával, szent könyveinkkel együtt tizszer és hatszor ezer családfő és a hozzá tartozók, e boldog földön letelepedtünk.

A jobboldali gyümöleserdőből egy ős-régi épület óriás nagyságu alakja bontakozott ki. — Számptalan faragványokkal bőven ékesített gömbalakú tetővel.

— Ime zárdám, — mondá a bone.

Én jelt adtam a lordnak, ki a napsugarak ellen magát egy hatalmas terjedelmű bambuszesernyővel védve, nekem csak kezével intett Isten hozzádot.

A templomba vezető utra befordulva, a bone népe ösmertetését folytatta. Elmondta, hogy a tsingék három kasztra oszlanak. Az egyik a munkásoké, kik mindent végeznek a mi a föld termékei előhozására s államrendjének fentartására szükséges. Egy belőlük alakult tanács választja a maga főnökét, a ki egyszersmind az ország fejedelme is. Ez

végzi az igazgatást. — A másik kaszt a papoké, kik kivétel nélkül zárdákban laknak, a gyermekek oktatásával foglalkoznak. Emellett orvosok s a zárdákban e célra berendezett helyiségekben, az állam összes betegeit ápolják. — A harmadik kaszt a páriké, kik tisztátalanok, az elhalt embereket s állatokat, úgy a felgyült szeméttel takarítják. Ezek katonák is, őrszolgálatot teljesítenek s ezért a nepál felőli sziklagerincen laknak oly helyeken, a hol az ország megközelíthető. Ezeknek eltartásáról a munkások gondoskodnak. Fegyvert csak ők viselhetnek.

*

Tsinga időjárása olyan volt, hogy minden délután két órákor, elmaradhatatlan pontossággal, csendes zápor vonult végig a kis országon, a mi körülbelül félóráig tartott. — Ez a rendkívüli jelenség abban leli magyarázatát, hogy az óriási havasokra tűző déli nap, a hó nagymérvű elpárologását idézi elő, a miből kelet felől, a Tibetbe vezető hegynyergén légáramlat fejlődik, a mely a felhőkké tömörülő párákat csendesen végig fujja

a hegygerinc előtt. A csendes záport a két légréteg közötti lehülés idézi elő.

A délutáni esők idején mindennap a könyvtárban ültünk s én élvezettel böngésztem az évezredes régiségek között. A könyvtárban nem könyvek voltak, hanem lábnyi magas és széles, késhegyni vastagságú, keményfa lapok, 50—50 ércdróttal összefűzve, a mik cserépből égetett ládaalaku fedeles tartókba voltak elzárva. — A betük a jobb sarokból lefelé indultak, jó mély metszésűek voltak s a metszetek valami festékekkel feketére voltak festve.

Igazán kellemes órákat töltöttem itt e bölcs emberek társaságában. Örvendtem, mikor Leighton értésemre adta, hogy köszvényét gyógyítandó, egy meleg forrást keres fel, a hova én is eljöhettek, mert hosszabb időt szándékozik ott tölteni. Kimaradásáról a nepáliakat már értesítette. Kérdezte, hogy mit szólok a hus nélküli állapothoz. Az ország lakói, mint előre sejtettük, növényevők voltak. Levelét öreg barátomnak lefordítottam. — Gondolkodva simogatta hosszú szakálát s hosszabb hallgatás után szelid hangon kérdezte :

— Mit hiszesz te s miként tanítja valástok az emberi lélek eredetét?

— Mi azt hiszük, hogy az Isten az első embert megformálván, abba lelket lehelt.

— Igen a bölc Mossia ezt így írta meg. De már az első nőt, Evhét, nem látta el Isten lélekkel, sem ezek utódait. Sőt szükségesnek sem látszik, hogy az emberi testhez egy önálló másik szellemi lény járuljon. A reá lehelés nem az Isten egy részének elválását s átruházását kell, hogy feltételezze, hanem hogy a megalkotott emberben a vér melegsége, annak keringése, szóval az élet álljon be. — Hogy Mossie tanítását a léleknek Istentől való átruházását az első emberbe nem hiszik, bizonyítja az, hogy követőinek milliói a nőben a lelket tagadják. A nő e szerint nem lélekkel ellátott ember, hiszen előtte a tulvilág el van zárva.

— Hogy miként ruházódott fel az ember örökké való lélekkel, ez a vallási kérdést nem változtatja. Akár az első embernek adott lélekszaporulatai az utódok lelke, akár a születés vagy fogamzás pillanatában nyer ilyet az embrió, a lélek örökkévaló marad, mint Isten szellemének része.

— Brahma a nagy mindenség. Ő az ég, a föld, a nap és a csillagok. Az érezhető, felfogható s fel nem fogható lét. A világtest ő s ő a láthatatlan porszem. Öröktől örökké. — Emberi fogalom nem bir magának felőle képet alkotni, ő egy akarat, mely a világatomokat uralja. A megteremtett emberi lélek fel van ruházva azon képességgel, hogy a jót a rosztól megkülönböztetheti. — Ime a Rigveda ezen tábláján megvan írva: — „a lélek az őt Brahmától visszatartó testtel örökös küzdelemben van s nirvánára csak teljes győzelemmel juthat“. — Harminczor száz év telt le e könyvek megírása óta. Sem akkor, sem ma Brahmát kőben vagy testi érzékeink által megérthetőleg megalakítani senkinek sem sikerült.

Rautáta, — így nevezték öreg barátomat — felkelt s eltávozott. Kis idő múlva utána mentem s őt a forrás mellett csendesülve, a légben röpködő madarak szemlélésében találtam. Felém fordult s hosszasan nézett. Én mosolyogva néztem reá s iparkodtam gondolatait eltalálni.

— Gondolkoztam felette — szólalt meg

végre — s nem bírom megfejtani, miért nem engedted meg az angol vadásznak, hogy a banán erdőben a majmot lelőjje?

— Hidd el, hogy én az állatok felhasználásának nem vagyok ellene. Nem. E földön milliók élnek s nem minden ország olyan gazdag növényzetében — mint Tsinga, — hogy lakóit fényűzően képes volna eltartani. Ellenkezőleg, olyan helyek is vannak, a hol növényekre találni nem lehet. — Mit csinálhat hát mást az ember, mint az erdők vadjaiban s a vizek halaiban keresi táplálékát. Az ember teremtve van, hivatását be kell töltenie, életét meg kell őriznie. Mit tegyen, ha kizárólag állati táplálékot teremtett az Isten környezetébe.

— Nem nyugszom meg feleletedben, fehér testvér — mondá jóízűen mosolyogva szavaimra. Véleményedben nem a meggondolás, vagy a dolog hasznos, ártalmas voltának mérlegelése a döntő. Az a majom reád nézett, te láttad az ő szemeiből kisugározni a lelket, melyet ti bennük megtagadtok. — Te jó lélek vagy, semmi élő s mozgó teremtményt bántani vagy kinozni nem akarsz,

mert tudod, hogy ezek az állatok fájdalom-érzete az emberével teljesen egyenlő.

— Valóban nem takargatom gyengeségemet, a sajnálkozás érzete is közreműködött cselekedetemben.

— Azt a kékhátú kis gyikot, mely tegnap az eső után, utadba szaladt, mért nem tapostad el? — Hiszen egyensúlyt veszítettél, még is túlléptél rajta. Ha lábad oda teszed le, a hova kellett volna, úgy az az ott nyugodtan sütkérező állatkának életébe kerül.

— Ebben igazad van. Nem szeretek fájdalmat okozni semminek s rosszul esett volna e kis állatnak életét kioltani, vagy nyomorékká tenni.

Csendesen haladtunk fel és alá. Tudtam, hogy a lélek vándorlásával foglalkozik, de ösmeri az én vallási meggyőződésemet, nem kérdez, nehogy kellemetlen legyen. Meg is jegyeztem, hogy én tisztelek minden komoly meggyőződést s nem ragaszkodom konokul semmihez, a minek tarthatatlanságáról meggyőznek.

— Fehér testvér — kérdi egy idő múlva — miből ösmered fel, hogy az emberben lélek van?

— Nagyon sok jelenség bizonyítja ezt. A beszéd, a gondolkozás, a következetes cselekvés, az emlékezés, a találmányok s sok más, a mire egy bármi művészileg összeállított, de lélek nélküli gép, nem képes.

— Igaz. Ezek a tulajdonságok bizonyítják a lelket. Egyik embernek van nagy beszélő képessége, míg a másiknál nem olyan kifejtett; egyik ember az egyszer hallott dolgot soha el nem felejt, a másik ritkán emlékszik valamire. A hol a testi szervezet a lelki képességnek megfelelőbb, ott a lélek nyilvánulása erősebb kifejezést nyer. Míg az is bizonyos, hogy a hol a szellemi működésnek csak morzsáit is megtaláljuk, ott a lélek létezését nem tagadhatjuk.

— Valóban igaz. A szervezetében tönkrement ember tekintete s cselekedete bizonyítja, hogy a szervezeti gépet egy önálló gépész igazítja — a lélek.

— Hogy tagadhatod tehát, hogy az állatokban lélek van! Hiszen ezek a szellemi jelenségek az állatokban teljesen feltalálhatók.

— Az állat nem következtet, nem ösmeri a jövőt.

— Figyeld meg, testvérem, mikor egy állat téged megnéz. Szemeiből megitélheted, fél-e, örvend-e? Nézzük, mi tükrözik vissza e szemekben? Az emberekében — azt mondd — a lélek. Mit lát ő rajtad? Azt, a mit mi az első találkozásnál látunk egymás szemében, a mikor rokon- vagy ellenszenv keletkezik bennünk. S az állatok is képesek egymással érzelmeiket közölni. A kutya nyugodtan fekszik a pitvarban. Ha gazdája jön, felugrik, elébe szalad, ugat. A szomszédban fekszik egy másik kutya, hallja amannak az ugatását, hát az is nyihog, farkával jobbra-balra csapkod, kinyújtózkodik s örvend szomszédja örömének. Figyeld meg, ha lakodalmas menet halad végig az utcán, az összes kutyák ugrádozással kísérik a menetet. Ha azonban a falu felé egy ismeretlen ember közeledik, mindegyik kutya felismeri benne az ellenszenves alakot s megugatja. Hangjára az egész kutyasereg dühösen rohan az utcára s kérlelhetlen üldözi az ismeretlen jövevényt. — Ime a kutya állat, de már hangjának változatai elárulják érzelmeit s mert annak nyilvánítására ő is a hangot használja.

— Nos, — mondám Rautátanak — ez még mind nem elegendő bizonyíték. Az érzelmeket a hang, mint erőművi hatás, izgatja az idegeket, s ez hasonló tettekben hasonló módon történik s így hasonló érzelmeket kelt. De a jövő s az esélyek bekövetkezése, azok kiszámítása, kizárólag az ember sajátosága s ez az időhöz, helyhez nem kötött eszmei működés vezethető vissza a lélek létezésére. Ez a tehetség pedig az állatban nincs meg.

— A helyzet kényszere, a megélhetés nehézsége az, a mi az embert az érzékek s idegek ily fokú megfeszítésére kényszeríti. Igaz, hogy az ember a legmagasabb fokon álló szerves lény, de ebből nem az következik, hogy a többiekben a lélek hiányzik, — hanem az következik, hogy az ember a behatásokat tökéletesebben fogja fel s szervezete ezen hatások visszaadására finomabb berendezésénél fogva nagyobb mértékben képes. Hogy ez a szellemi képesség nem általános, hanem egyénenként változó, bizonyítja az, hogy az emberben rejlő lélek egyforma, de az a testi szervezetek alakulása szerint kü-

lönböző módon és mértékben nyilatkozik meg. — Az állat, szervezetének gyengeségével, tökéletlenségével, képtelen oly cselekvések véghezvitelére, a milyeneket ma az emberek elkövetnek.

— Nyugodjunk meg abban, hogy én, édes testvérem, az Isten bölcs rendelkezéseit alázattal fogadom, — s akármily nézet vagy hit az, a mi bennem megfogamzott, tudom, hogy annak téves felismerése is — Isten akaratával történik, s lelkem itt, vagy a jövő életben, megnyugvást fog találni.

— Ugy van! — felelé Rautáta, — mindaddig, míg nézeteink eszmei alapon állanak, s törekvéseink embertársaink boldogítását célozzák, ha eredményt nem is érünk el, megfeleltünk azoknak a kötelezettségeknek, a miiket Isten reánk ruházott.

Rautáta az ország egyházi főnöke volt s így időközönként az összes kolostorokat meglátogatta. Ez a látogatás nem annyira az egyházi ügyek érdekében történt, hiszen az évezredek óta apáról fiura szállván, annak szervezete változást nem szenvedhetett, hanem a zárdákban berendezett kórházak be-

tegeit nézte meg, s rendelte el, hogy egyik másik beteget hová szállítsák, s kinek kezelése alá helyezték el.

Elbucsuzott tehát tőlem. Szeretetükbe ajánlott az otthon maradottaknak. Megmondotta, hogy én is pap vagyok, tehát a Brahmavallást, mint ők, úgy ösmerem, s ha valamit kívánok, azt teljesítsék. — Erre ugyan szükség nem volt, mindenki iparkodott kedvemben járni. Környezetem minden tagjának arcából a véghetetlen jószívűség sugárzott ki, úgy hogy sokszor azt éreztem, mintha én nem volnék elég előzékeny hozzájuk.

Hosszu sétákat tettem vagy a könyvtárban tartózkodtam. Mióta társam elment, majd mindig magánosan, mert a többiek a tanítással, gyógyítgatással voltak elfoglalva, szabad idejüket pedig a szabadban sétával és beszélgetéssel töltötték.

Átnézve jegyzőkönyvem, melybe a lapok tartalmát magam részére feljegyeztem, öröm fogott el a sok új adat láttára, a melyet majd a világ elé bocsáthatok. Jegyzőkönyvemben egy helyütt a templom berendezéséről volt szó. Itt eszembe jutott, hogy Rautâta meg-

kérdezte, szeretném-e az ezredéves Brámaszobrot s a templom berendezését látni. Természetesen érdekelt a dolog s megkértem, hogy különösen a szertartásokat magyarázza meg, bár jól tudtam, hogy nem papoknak még a papi gyakorlatok helyiségébe sem szabad bemenni. Hallottam, hogy elutazásakor a zárdatagokat értesítette a nekem tett különös ígéretéről, sőt Rautâta elutazása után a helyettese ajánlkozott is, hogy a főnöke helyét szívesen pótolja s esetleges kívánságaimat ő vele közöljem.

A braminok vallása igen szigorú formásokhoz van kötve. Így a templomban meg van határozva, hogy kinek-kinek hol kell állani, kor és nem szerint. A szentélyt, a hol a szobor áll, hatalmas függöny zárja el, a mit csak különös ünnepségek alkalmával vonnak félre s a nép a szobrot csak ilyen alkalmakkor láthatja. Ez azért történik, hogy annál fenégesebb legyen a benyomás, a mit a ceremónia s világítása mellett a szobor előidéz. Tudtam már, hogy a szoborhoz csak az erre felhatalmazott papok közeledhetnek s másnak lélegzete is megfertőzteti azt. A könyvtárban

olvastam, hogy ha egy nem jogositott a szobrot kézzel megérinti, úgy az szörnyet hal, lelke évezredekig zarándokol az undok csuszó-mászók testéből egész egy új embernek testébe. Ha azonban nem hal meg rögtön, a parik a szikláról a dzsungába taszítják a vadak martalékául. Nos hát én mindezen törvényeket nem vettem komolyan, hiszen a szertartásoknál nekem megengedték a jelenlételt s tudtam, hogy a halálbüntetést soha sem hajtják végre.

Eddig csupán vallásos könyveket olvastam, most egyszerre eszembe jutott, hogy a sokat emlegetett vama-vedák, a vig költemények, melyek jó 3000 évesek, itt lesznek valamelyik teremben.

Egy kis ajtót fedeztem föl a könyvtárban, melyen át még soha sem jártam, mert az ajtó feletti kőhomlokzatba volt vésva a figyelmeztetés. Itt őrizték a pajkos költeményeket. Néhányat leemeltem s megnéztem. Kedves dolgok voltak, de engem az üres tartalom nem vonzott s csakhamar visszatettem a táblát helyére.

Véletlenül egy másik ajtón is benyi-

tottam s meglepetésemre egy sötét s keskeny, sziklába vágott folyosón találtam magamat. Ez lejtősen vezetett balra fölfelé, jobbra lefelé. Megvallom, nem szívesen jártam kísértő nélkül az ösmeretlen helyen, de mentem előre, hogy valahogy kijuthassak a szabadba, fölfelé haladtam a gyöngye világos-ságu folyosón, a melynek végén nehéz függöny zárta el utamat. Félreemltem s bementem a helyiségbe. Egyházi szerek, öltözetek, tamtamok, fuvolák, füstölők, papi koronák függtek a falakon. Ilyenek voltak a fal melletti szekrényekben is elhelyezve. A terem közepén egy vastag, három láb magas kőoszlop állott, faragványokkal diszítve, mint egy ősgermán oltár. A szobron öröktűz égett. Az egész helyiséget kámfor, vanília és tömjénszag töltötte be. A templom egyik mellékhelyiségében voltam, ott, ahol a papok előkészülnek a szertartásokra.

Gondolkodás nélkül mentem a templomba, melynek bemenetét óriási bolthajtásos ív mutatta. A bolthajtást kívülről, tehát a templom belsejében fölaggatott óriási selyemből készült, színes virágokkal s emberi alakokkal diszített függöny borította.

Kíváncsiságom fölébredt s igyekeztem fölhasználni az alkalmat s egyedüllétemet, hogy a templom belsejét megtekintsem. Azt véltem, hogy a csarnokból egyenesen ki lehet menni az épületből; ott, ahol a hivek járnak. Valószínű volt, hogy azon az uton, ahol én jöttem, ők nem járnak. Mindezt pedig azért gondoltam el, mert nem akartam a hosszú utat visszafelé megint megtenni a sok ajtón és folyosón keresztül.

Félre toltam a közepén kétfelé való óriási függönyt s beléptem. Megdöbbentő s megható látvány tárult elémbe. Egy óriási kupola, melyhez hasonlót a Szt. Péter templomában láttam. Kősziklából vésett, hatalmas oszlopsorok tartják, a szem elől majdnem elvesző boltozatot. A kupola tetején színes, kristályokból összeállított gömbölyű nagy ablak fénylett, a rásütő nap átverődő ragyogó színes sugaraitól tündéri módon világítják meg, körülfonva sugár koronával Brahma három öl magas szobrát.

Sokáig meghatottan néztem a szobrot. Nem a sok kezű s keresztbe vetett lábain ülő ösmert, mindenütt lévő alak volt ez, hanem

magas koru, szabályos férfi alak, leomló hosszú hajjal, s övig érő szakállal. Ez volt az a Brahma, ki csak egy volt s kinek imádatát már csak ez a csekély nép őrizte meg.

A szobrot mintegy öt méter távolságra egy félméter magas, aranynak látszó rácskerítés vette körül, melynek jelentőségét megmagyarázni nem tudtam magamnak. Körüljártam, hogy valami ajtót találjak rajta, bár könnyen átléphettem volna, mert nagyon alacsony volt. Járás közben figyelmesen néztem a szobrot. Öltözetén s diszítésein művészi kezekkel bevésott alakokat találtam. Ezek a diszítések a teremtéstől kezdve az Isten minden működését föltüntették. — A szobor aranyból aligha lehetett, mert Toinga népei ékszereket nem viseltek. De hogy érből készült, arról meggyőződtem. Lassu lépésekkel körüljártam a szobrot s a bevésott s kivert föliratokat olvastam. A mint a szobor háta mögé kerültem, meglepetve láttam, hogy övének egyik hátul lelógó leffentyüje nyitva van s ajtót képez. A kicsiny korlátnak is ajtaja volt itt. Kinyitottam s oda léptem a szoborhoz. Megtapogattam. Kovácsolt érc-

ből készült. Darabjait kézi munkával állították elő a legősibb módszer szerint s az egyes részeket összeszéfolták. A szobor belsőjében egy lépcső volt, mely levezetett a szikla mélyébe. A nyíláson tömjén- és kámfüst illata érzett ki s csöndes éneklő hangok hallatszóttak felém.

Nem szerettem volna, ha valaki kémkedő helyzetemben meglát, tehát gyorsan visszavonultam. Senki sem látott s azon az uton, amelyen jöttem, gyorsan szobámba tértem. Nem érhetett szemrehányás, mert a templomot fölkerestem s a szobrot megszemléltem, de mert nekem a rejtett helyről senki sem tett említést, ez bizonyára kellemetlenséggel járt volna. Az istentiszteletre szánt rejtek titkát föltétlenül csak a legbeavatottabb papok tudhatták.

Néhány nap múlva Rautáta visszaérkezett.

Bár viselkedése velem szemben nem változott, mégis éreztem, hogy előttem valamit rejteget. Megkérdeztem, a mire azt mondotta, hogy a mi előre látható volt, bekövetkezett. Napról-napra jönnek alulról idegen

indusok és más nemzetbeliek, kik itt otthon érzik magukat. Már is túltették magukat a nép azon vallásos föltételén, hogy hust ne egyenek s minden nap megtörténik, hogy egykét állatot megölnek.

— S mit mond ehhez Leighton? — kérdém. — Ő nekem idejövetelünkkor határozottan kijelentette, hogy nem fogja megtúrni népetek vallási és társadalmi szokásainak megháborítását.

— Igaz. Ő elrendelte, hogy mindeki, aki ez országban komoly foglalkozást kimutatni nem tud, rögtön távozzék. De mit ér ez? Addig, a mig ennek a rendeletnek megszegése súlyos büntető következményekkel nem jár, addig az idegenek beözönlését megakadályozni nem tudjuk.

— Állítsátok föl a határnál páriáitokat, rontsátok el a járható utakat s meg lesz a védelem. S mert itt fontos érdekről van szó, hogy magatokat s Isteneteket el ne veszítsétek, hatalmazzátok fel a párikat, hogy fegyvereiket az ellenség ellen használhassák.

Őseim vére buzdult föl bennem, a ki csak Istent, hazát s szabadságot ismerék.

Hangos szóval mondtam el véleményemet séta közben. Beszédem végét ott mondtam el, a hol mintegy 10 bramín a földön ülve, valamiről tanácskoztak.

— Ugy van! Ugy van! kiáltották. — Köszönjük, hogy az idegen pap minket elhatározásunkban megerősített.

Öreg barátom mosolyogva intett feléjük s hozzám fordulva mondta:

— Látod a nyugodtvérű öreg bölcsesket. Ugy-e, hogy nem kell husétel s vérük mégis forrongásba jön. A tűz nem a testben, hanem a lélekben van.

Rautáta közénk ment, s én fölbuzdulásomból kijózanodva, eltávoztam.

Körülbelül egy óra múlva a jelenet után Rautáta szobámba jött s megindultan ölelt keblére. Meghatottságából komoly helyzetre gondolva, kérdeztem:

— Mi baj?

— Most már a legnagyobb baj elmúlt, de egy nagy tévedésed majdnem halálodat okozta.

— Hogyan?

— Láttak a Brahma-szobornál.

— Azt nem tagadhatom. Igen, voltam a templomban s gyönyörködtem az ezredéves szoborban! Ebben semmi rosszat sem találok. Hiszen magad mondád, hogy engem elvezetsz a szoborhoz. Hidd el, láttam én már sok Brahma- és Buddha-szobrot, papok kíséretében is.

— Ez mind meglehet. Nálunk is, de csak az aranykorlátig mehet az idegen. Aki túllépi a korlátot, holott arra feljogosítva nincs, lélegzetével megfertőzi az Istenséget. A nép hite ez s ezt a hitét meg kell hagyunk. Téged is halálra ítéltek a papok nagygyűlése, de ehhez az ítélethez az én beleegyezésem szükséges. Nos, én nem járultam hozzá. Ekkor elhatározták, hogy mint más szent bramint, kik Brahmával még mint élők érintkezni akarnak, őt színről-szinrelátni kívánják, lelked testedtől elkülönítik, de az öszszetartozás azért nem szűnik meg. Delejes álmodtunk tehát reád, mint másokra is. El fogunk temetni az én síromba, a hol már én hat hónapig aludtam. A többiek azt kívánják, hogy évekig maradj a sírban s ez ellen tennünk nem lehet. De én megigérem neked,

hogy mihelyt távozásodat észrevétlenül lehetségesnek tartom, és lehet, hogy ez már holnap bekövetkezik, de lehet, hogy csak hónapok múlva, felköltelek s elkísérlek oda, a hol biztonságban érezheted magadat. Ez szükséges reád nézve, de reám nézve is, mert egy ily törvény s ítélet kijátszása feltétlenül állásomba, talán életembe is kerülne. — Veled szemben kivételt teszek, te testvérem vagy.

Nemsokára arról értesültem, hogy a párik a bejött idegeneket kiűzték s Leighton is kénytelen volt távozni. A feljáratot lerombolták s őrköt állítottak, kiknek meghagyták, hogy a közeledőket lökjék le. Leightonnak, aki utánam kérdezősködött, azt mondták, hogy engem már régebben előzőleg eltávolítottak az országból.

Hetek multak, a viszony közötttem s a papok között nem változott, a könyvtárban számtalanszor összegyűltünk s én európai dolgokat beszéltem el nekik. Jóformán már el is felejtettem, hogy engem elevenen akarnak eltemetni.

Ez alatt nagy változás történt a természetben is. A föld időközönként megingott

s egyes szikla-csucsok rémes dörgéssel rohan-
tak alá. A nép a templomokban keresett meg-
nyugvást s én igyekeztem megértetni velük,
hogy ezek az időleges földrengések máshol is
előfordulnak s nagyon gyakoriak.

Mégis elhatározták, hogy a nép meg-
nyugtatóására fényes ünnepélyt rendeznek az
Istennek. — Előttem határozták el a módo-
zatokat is. Az egyik pap nyugodtan jegyezte
meg, hogy a mi szeretett vendégünk úgy is
tudja a titkot s kért, hogy én is vegyek részt
mint közreműködő. Nem volt kifogásom el-
lene, ha olyannal biznak meg, a mire képes
leszek.

Az ünnepély napja felviradt. Fehér csu-
hámát, aranykeresztet, a melyet eddig nem
viseltem, most elkészítve találtam. — Alig
öltöztem fel, Rautáta érettem jött s magá-
val vitt.

Végimentünk az ösmert folyosón, a mely
a templomba vezet. Az előkészítő teremben
egész sereg pap volt már, a kik mindenféle
előkészületekkel foglalkoztak. Meglepett két
fiatal, teljesen fehér ruhába öltözött. Ar-
cuk szokatlanul barna volt s felette sovány,

bőrük csontjaikhoz tapadt. Mélyen beesett szemük tűzben égett s mereven néztek a templomot eltakaró függönyre. Egy teljesen rongyos alak lépett most be összeesett, görbe hátal, ősz szakállal s vállig érő fehér hajjal. Megjelenésekor Rautáta eléje ment s mert a két botra támaszkodó alak alig jutott lélegzethez, egy kis széket tolt eléje. Az érkező teljesen ráncos borított arca mintha kőből lett volna faragva, szemeit, melyeket óriási sötét üvegek borítottak, fel sem emelte a jelenlevőkre, nehéz, botorkáló léptekkel ment egyenesen a templomba. A függöny alatt megállott. Botjával előbb Rautátára, majd a két fehérbe öltözött papra, két másik zárdafőnökre s reám mutatott s aztán belépett a templomba. Mi, a kiket kijelölt, követtük. A templom szentélyét a templom belsejétől elválasztó függöny le volt eresztve s a hatalmas Brahma-szobor szemei villámokat sugároztak, a mi onnan volt, mert a szobor belül erősen ki lehetett világítva. A szobor háta mögé érve, Rautáta egy rugót nyomott meg s erre mindnyájan a kinyílt ajtón leszállottunk a szobor belsejébe.

Leérve, körben helyet foglaltunk. A három zárdafőnök lassu énekbe kezdett. Előtünk kis oltár volt, a minek tüzéből felszálló fehér füst erősen izgatott. A hogy szemeimet felemeltem, tekintetem találkozott a sánta öreg szemének sugaraival. Levette szemüvegét s merőn nézett reám.

Soha ily mélységbe nem pillantottam. Az öreg szeméből kiáradó sugarak testemet zsibbasztó érzelemmel töltötték el s nem voltam képes tekintetemet róla levenni.

Akárhogy igyekeztem, a csodálatos szem sugarainak bűvkörétől nem szabadulhattam. Agyam zsibbadni kezdett; gondolataim összezavarodtak, vérkeringésem működése lassan-lassan megszűnt és véghetetlen bágyadság fogott el.

Emlékszem, hogy a sánta székéből felkelt. Mankóit a szék karjához támasztotta, miközben szemeit folyton reám szegezte, s lassu léptekkel megindult felém.

Erőm végső megfeszítésével minden áron menekülni akartam. Hiába. A béna agg, két karját tartva, azokat fejem fölé emelte. Elvesztettem testem ruganyosságát, többé tag-

jaimat sem birtam mozditani, miközben ő két kezét arcom előtt csendesen lebecsátva, halántékomat végigsimitotta. Szemeim lecsukódtak.

Mint villámcsapás futott át agyamon, hogy ime, most szenvedem bűnhődésemet, mert a szobor titkát ösmerem. Előttem áll egy hosszú, hosszú álom, mely örökké való lehet, hiszen Rautáta ígérete talán csak vigasztalás volt.

Éreztem még, hogy székemről leemelnek, hogy kinyujtva egész testemet, valamely anyaggal bevonják. Ekkor elvesztettem eszméletem végleg, utolsó gondolatom az én Istenem volt, kinek könyörületességébe ajánlottam lelkemet.

II. RÉSZ.

A hogy lesz.

Midőn hosszú aléltságomból magamhoz tértem, testem merev és hideg volt. Lassan-lassan magamhoz tértem, visszanyertem öntudatomat, a mi azonban testemre semmi hatással sem volt. — Ugy tetszett, hogy agyam egy csekély része, egy legrejtettebb zuga az, a mely éledni kezd. Bizonyos voltam benne, hogy sem vérkeringésem, sem szivverésem, sem gondolkodó-képességem nem működik. Egész létem, egész tudásom csak mintegy sejteése volt annak, hogy vagyok. Lehet, hogy szemeim nyitva voltak, de nem láttam. Hallásom is egészen cserben hagyott. Nem éreztem sem jót, sem fájdalmasat.

Meddig voltam ily állapotban, nem tudom, de azt hiszem, hogy a vegetáláshoz hasonló lét hosszú-hosszu időre terjedt. Ezt kell

gondolnom, ha végtelen lassu ébredésemet, annak fokozatos fejlődését, érzékeim visszatérését mérlegelem.

Tudatára ébredtem a történeteknek, erőlködtem, hogy lássak, hogy mozogjak, de csak sötétség, mély csend fogott körül.

Egyszerre erős zugást éreztem füleimben, hasonlót a vizezéshez, az őserdőn keresztül száguldó szélvészhez, a mely zugva, ropogva, bömbölve tördel évszázados törzseket. E zugás szabályossá vált s mintha a bennem háborgó vihar egész testemre kiterjedne — összerázta agyamat s mellemre feküdt. Éreztem, hogy szivverésem megindul, forróság fut végtagjaimon végig s óriási fájdalom hatja át egész testemet, szétrepeszteni készül agyamat. A fájdalom lassan csillapodott s szemem körül világosság kezdett derengeni. A szemem előtt ülő köd mindinkább foszlott, látásom tisztult. S ekkor egyszerre mély álomba merültem. Hosszan, sokáig aludtam. Álomból fájdalom nélkül, nyugodtan ébredtem fel.

Mikor szemeimet újra kinyitottam, környezetemet tisztán felismertem s mindent megkülönböztettem. Ugy láttam, hogy egy nagy,

igen nagy teremben vagyok, a melynek oldalai s tetője üvegből valók. Én egy üveglapon feküdtem. Felettem egy készülék állott, a melyből reám ködszerű eső hullott alá, mely kellemesen hatottmozdulatlan merev testemre. Baloldalomon egy magas alak állt s valamivel dörzsölgetett. Jobboldalt, jóval magasabban, egy srófos széken, meghajolva, ráncos képü öreg ült, a ki kezeiben ládikaszerű tárgyat tartott. A ládikából két eső nyult ki, a mivel, mintha színházi látcső volna, mellemre nézett. Egy harmadik egyén a terem közepén állott, kinek az öreg időközönként valamit mondott, mire ez, a falakon alkalmazott lecsüngő fényes lemezeket, melyeket sokaságuknál fogva meg sem számlálhattam, akként irányította, hogy azok gyúpontja folyton testemnek egy-egy pontjára esett.

Mikor a dörzsölő alak szemeim mozgását látta, a mi az élet visszatérését mutatta, ajakán mosoly vonult át s állapotomat a látcsővessel tudatta, a ki készülékét szemeimre irányozva, egy darabig nézett s aztán székét leforgatva, leszállott. Bizonyára jelt adott a künnlevőknek, mert több ajtón emberek jöttek be, kö-

rül állottak engem s egymás között, előttem teljesen ösmeretlen nyelven beszélgettek. Ugy láttam, nagyon meg vannak elégedve, mert a szoborszerű nyugodtságot mutató arcokon mosoly vonult át s szemeikből kiváló jóság sugárzott.

Több napig feküdtem ezután egy kisebb szobában, hol folytonosan ápolókkal voltam körülvéve. Dörzsölések, fürdők s gyógyszerek használata után, visszanyerte testem és lelkem régi rugékonyságát annyira, hogy az ápoló-mategyszer megszólítottam. Ez kezeivel csendre intett. Számat befogta, két ujját fölemelve, a nap fölkelését s lenyugvását jelezte. Megértettem, hogy még két napig nem szabad beszélnem.

Feltűnt, hogy az orvost, a ki engem gyógykezelt és feltámasztott, többé nem láttam. A kik ápolni jöttek, egy-két naponként elmaradtak s ujak vették át helyüket. Legkülönösebb azonban az volt, hogy az ujonnan érkezett ápolók mind ösmerték betegségemet s állapotom fázisait s a nélkül, hogy arról csak szót is váltottak volna, nemcsak gyógyításomat végezték a soron levők, hanem

etettek s testi szolgálatokat is végeztek, ágyamat igazították s a világosságot mérsékeltek.

Igy telt el néhány nap, amikor egy öreg férfi jött be hozzám s nagy meglepetésemre latinul üdvözölt. Tudtomra adta, hogy most már beszélhetek s kérdéseimre felelni fog.

Első, rohamos kérdésem az volt: hol vagyok?

Nagy meglepetéssel hallottam, hogy hipnotikus álmodtam 1000 évig! Felébresztésem s főleg megmaradásom a tudomány haladásának köszönhettem. Elmondotta, hogy a helyen, a hol találtak, telepet építettek s a mintegy 600 méterre besülyedt sziklában, engem egy fülkében, légmentesen elzárva, leltek föl. A külső s belső göröcsövi vizsgálat szervezetemet épnek mutatta s így megkísérelték fölélesztésemet.

Mily gondolatok cikáztak keresztül agyamon. 1000 év! Ah, a világ mennyit fejlődött, — mily társadalmi élet alakulhatott. Mely nemzetek keletkeztek s melyek veszttek ki! Ezer kérdés toltult ajkamra. Hová fejlődhettek Párizs, London? Hány millióra szaporodhatott a kínaiak, oroszok népe? S az én hazám?

Az öreg szelid mosolylyal rázogatta fejét s kérdéseimre így szólt:

— Nincsenek városok, nincsenek népek, nincsenek államok.

— Hát az én századom s a többi századok nagy emberei? A hősök? A hatalmas aristocraták s még hatalmasabb milliomosok?

— Bizony, azok már a multéi. Nincs az emberek között különbség, nincs cím, nincs rang, nincs vagyon.

Némán ültem föl ágyamon. Gondolataim visszatévedtek az én századomba. Az önzés, a gőg, a ragyogás, fényűzés és érdekek, a nyomor, az inség, a szolgaság századába. Minden lehető, de az emberi szívből a hiúság, az önzés ki nem pusztulhat. Elképzelhetetlen, hogy az erős ne uralja a gyengét, hogy az ész, a ravaszság felül ne kerekedjen a bután, az együgyün! Nem lehet az, hogy a kegyetlen birvágy ki ne foszsa a félénk jószívűséget. Fajok, nemzetek, egyének különbsége soha meg nem szünhet, a természet maga adta különféleség semmiféle emberi bölcseséggel el nem simitható.

Öreg, latinul beszélő társam, szakgatott szavaimból s arcomból könnyen megérthette gondolataimat. Fölkelt, pihenésre intett, hiszen holnap és azután mindennap látni fogom azt, a mit elképzelni nem bírok. Megígérte, hogy érettem jön s mindaddig, míg kívánom, velem lesz. Nem engedtem el. Kértem, hogy csak arról adjon felvilágosítást, hol vagyok, mily népnél, mily nyelven beszélnek s hogy ő kicsoda?

— A föld összes emberei egy nyelven beszélnek. Elsimultak ezzel a faji különbségek. Én ennek a világnak egyik olyan tagja vagyok, ki a köteles foglalkozásokon, koromnál fogva, túl vagyok. S mert a világrendben nekem beosztott foglalkozásom nincs, az eltűnt népek történetével, azok nyelvével foglalkozom. Így tanultam meg a latin nyelvet is. Mások is foglalkoznak ily dolgokkal s lehet, hogy sokan vannak, a kik nyelvedet ismerik. Mikor megtaláltunk, öltözékedből megismertük, hogy pap voltál, s a korból, melybe életed tettük, természetesen azt is megtudtuk, hogy mint papnak latinul is kellett beszélned. Én tehát rögtön ajánlkoztam ve-

zetőül. Átjöttem a telepre s most már szívesen közreműködök, hogy bevezesselek ez új világba s azt hiszem, felismerve a jelent, nem fog akadályozni semmi, hogy a társadalom boldog polgára lehess.

Képzeltető, milyen éjszakát töltöttem el. A XIX-ik század socialis törekvései, az egyenlőség elve körül kifejtett harcok, egymást kergették gondolataimban. Azon korból való voltam, ahol a szabadság, egyenlőség s testvériség eszméi s szavai, minden ember lelkében s szájában forgott. Ösmertem az utakat, melyben nagy eszméket megvalósítani iparkodtak, de ismertem azokat a sikertelen kísérleteket is, a melyek világrészeket vérbe fulasztottak. Elvonultak lelki szemeim előtt a nagy szellemek, kik mártirokká lettek tiszta lélekkel és könyörületes szívvél, — de láttam azokat is, a kik bombákkal, gyilokkal kezükben, mint tévtanok áldozatai, a társadalom bünöseiként, kegyetlen kinos halált szenvedtek.

Nem láttam azonban egy eszmét sem, mely isteni ujjal mutatott volna reá a keserű valóból való kibontakozás útjára, — az volt a meggyőződésem, hogy mindaz, a mit még

látok és tapasztalok, nem egyéb szerencsésebb kísérletnél, a mi talán lépcső a megoldáshoz. Ahhoz a megoldáshoz, a mely a társadalmat külszinre egyenlővé teszi, de a melynek mélyében az érzéki s természeti különbségek, mint élő csirák, még mindig dúlnak s melynek, egykoron, kitörései, a csalfa külszint, mint törékeny kérget, elpusztítják s megint ott leszünk, a hol évezredekig voltunk. Meg vagyok győződve, hogy az emberek szívében ott találok az eredendő bűnök sokaságát: a hiúságot, az önzést, a hatalomvágyat, a mely talán szunyad, de fölébred, kitör, vért kér s nyomort szül.

E tépelődések között fülembé csengett öregem hangja.

— Jőjj testvér. Fogjunk tanulmányaidhoz.

Barátesuhám helyett egy kámzsával ellátott köpenyt találtam¹, melynek ujjai könyökig értek, alól pedig félallászárig fedte testemet. Igen könnyű szövetből készült, tapintás után ítélve selyem- s gyapotvegyüléknek tartottam. Lábaimra rugóval ellátott sandalokat adtak, a mi könnyű, ujjnyi

vastag talppal, puha szövetből készül. Mig öreg barátom öltöztetett, körülnéztem szobámban. Szabályos négyszög volt az, mintegy két öl magasságu. Falai áttetsző üvegből készültek s igen simák voltak. Az üvegfal kellemes világosságot árasztott. A szobabutorzatom egy teljesen fölszerelt ágyból, alacsony asztalból s ruganyos karszékéből állott.

Öreg társam figyelemmel nézte szemlélődésemet.

— A szoba eléggé tágas, a butorzat a legszükségesebb, de teljesen elegendő a pihenéshez, mert az élet egyéb szükségleteinek kielégítésére a társasstermek szolgálnak. A szobák mind egyformák. Melege teljesen szabályozott s az egész telep vezetéken kapja a levegőt, ép úgy, mint a meleget. A meleg a föld természetes melege, — a levegőt gépezettel szorítják le a magaslatokról s így teljesen tiszta s fertőzetlen.

Most értettem már, mért olyan kellemes ózondus és tiszta szobám levegője, mintha fenyvesek közt járnék.

Barátom előre kilépett s én követtem. Ajtóm külső oldalán egy jel volt be-

vésve, s egy selyemfonalra erősítve függött egy hasonló jellel ellátott táblácska, melyet barátom levett s nyakamba akasztott.

— Ez a számod. Rajta van teleped s ajtód száma, a mely egyuttal a nevedet is képezi.

Hosszu, széles, elágazó, jól megvilágított folyosóra léptünk, melynek közepén, két egymás ellen futó, drótszövetű, mintegy 120—150 cm. széles járda mozgott. Társam erre rálépett, maga mellé vont engem is s mi helyben állva, egy gyorslábu gyalogos sebességével jutottunk előre.

A folyosó mindkét oldalán egyforma ajtók voltak, bevéssett jelekkel, — ezekből éppen olyan öltözékű egyének léptek ki, mint mi, ők is a járdára álltak s velünk ugyanazon, vagy ellenkező irányba vitették magukat.

Az egyik nagy ajtó előtt leléptünk a járdáról. Vezetőm egy terembe vitt, melyben a hosszú sor fogason rengeteg öltözet függött. Mi éppen úgy, mint a többi ott levők, levettük öltönyünket és saruinkat s másik terembe indultunk.

A hogy beléptem s megpillantottam a több százra tehető minden koru gyermeket, felnőttest, aggot, férfit s nőt vegyesen s ruha nélkül, erős szeméremérzet vett rajtam erőt. Különös volt én előttem, hogy társaim minden csodálkozás nélkül s nyugalommal viselkedtek. Siettünk egymás után egy nagy gummi függönyvel elfedett ajtón keresztül, megint másik terembe. Ez a terem tulajdonképpen óriási zuhanyt képezett. A tetőről az egész termet előzőnlő sűrű, lassu eső esett. A zuhany hatása kitünő volt, valamivel melegebb lehetett a levegőnél, mert a test, a lég s viz közötti különbséget nem érezte. Föl és alá sétálgattunk, miközben a legkisebb érdeklődést sem láttam megnyilvánulni a fürdőzők között egymás iránt. Olyan nyugodtan beszélgettek, mintha bundákban ülnének egymás mellett. Az én fölfogásom ezen dologban még mindig az erkölcsösség azon fokán állott, hogy a nuditás nem tisztességes dolog. S mégis, legnagyobb csodálkozásomra, az alakokat kezdtem oly irányban érdekesnek tartani, mintha valami szoborgyűjteményben járnék. Jó negyed óra elteltével

visszamentünk köpenyünkért, ahol engem megtörülgettek s felöltve ruhánkat, eltávoztunk. Gondolkozva lépegettem barátom mellett, ki valószínűleg tudta némaságom okát, s nem akart kérdezősködéseivel zavarni. Éreztem, hogy a puszta emberi test látása nem erkölcsstelen. A gyönyörűen fejlődött szoborszerű alakok a teljes egészség benyomását keltették. Az emberi tökélyt úgy tüntették föl, mint azt legnevesebb művészeink szobrain jobban nem láttam. Sehol gyengeség, eltespedés vagy tultengés nem mutatkozott, — minden rész kiépítve, ideális harmóniában állott egymással. Nem az érzékiséget éreztem, hanem úgy éreztem magamat, mint egy csarnokban, a hol egy isteni szobrász gyönyörűbbnél gyönyörűbb emberi alakokat faragott! A vatikán görög terme, a Louvre szobor-kincsei ezekben az alakokban élökké változtak előttem. Keblemet a szépség ihlete szállotta meg, melyet az isteni tökélyek látása keltett fel bennem.

Az étkező-terembe léptünk, a hol különböző állványokon s asztalokon gyümölcsök s sütemények állottak. A terem közepén elhe-

lyezett felvonó-eszköznél egy tábla függött, melyen a meleg étkek voltak feljegyezve.

Baráttal az egyik asztalhoz ültünk le. Pohárban tejet hozott részemre, hozzá kevés süteményt. A többiek tetszésük szerint válogattak s a felvonóból részükre felküldött sülteket fogyasztották. Én is kértem pár szelet halat s két szép barackot is megettem. A nagy ebédlőn több ajtó volt, a min gyermekek s felnőttek jöttek vegyesen. Némelyek együtt maradtak s egy két korosabb egyén is szegődött melléjük. Ételt hordtak maguknak s elfogyasztva azt, ismét csoportosan távoztak.

— Testvérem, — kérdém társamat, — miképpen van az, hogy a 40 éven túl lévők egyedül jönnek-mennek, míg a gyermekek — e korig, kísérettel s csoportosan, s hogy minden csoport mellett egy még korosabb is van?

— Jól figyelted meg. Negyven éves koráig mindenki tanuló s bár már 10 éves korától külön-külön lakik, mégis ugyanazon koruak együtt maradnak. Ezek vezetőjükkal, ki egyuttal tanítójuk is, egy csoportot ké-

peznek. Ezt nálatok bizonyára tanosztálynak mondanák. Férfiak s nők minden különbség nélkül ugyanazt végzik, hiszen fizikai értelmi képességük ugyanazonos. Teljesen egyenlő nevelésben részesülnek, egyenlő hivatásuk van, ugyanazon munkát végzik, miért képezne tehát a nemi különbség tevékenységbeli különbséget?

— Végtére is — felelém, — én más kor embere vagyok. Előítéleteim vannak s ezeket leküzdeni, hiszen véremmé váltak, nem vagyok képes. Bevallom, hogy engem ezen öltözéknélküli folytonos együttlét meglep, a két nem érintkezése mintegy erkölestelennek tűnik föl. Érzitek ezt ti is?

Társam jóságos szemeit reám irányította, arca oly kifejezést vett föl, mint egy korombeli tanáré, kit tanítványa bölesnek vélt nézete gyengeségeit s erőlködéseit gyöngéd jóakarattal hallgatja s figyeli.

— Nos, — szólalt meg, — ez a dolog előttem igazán érthetetlen. A régi kor tanulmányozása alatt sem tudtam soha megmagyarázni magamnak ezeket az érzelmeket. Hogyan létezhetek felvilágosodott,

gondolkozó emberek, kik a természet legszebb teremtménye láttára ugynevezett szégyent érzettek. Ez — testvérem — a helytelen nevelés kifolyása. Már ha csak azt vesszük is, hogy az ember nem ruhával jött a világra, hanem teljesen mez nélkül élt évezredekig, el kell fogadnunk, hogy a meztelenség nem keltett nemi érzelmeket. Természetesnek találod, hogy századokon innen nem adhatok példát, hiszen ez időt nem ösmerheted. De vannak előtted ismert tények is, a mikből látni fogod és következtetheted, hogy az úgynevezett szeméremszégyenérzet társadalmi eredmény, természetellenes s nem egyéb, mint az erkölcsre oktroyált ferde érzet. Az őskornál hagytam el, mellőzöm tehát az összes, korodig is élt vad népeket, kiknél látjuk, hogy az öltözéknek s a szégyennek egymáshoz semmi köze sincs. Ha ruhát visel, mégis azért teszi, mert fél a férgektől, az időjárástól, védi az egyes testrészeket a viszontagságoktól. Nézzük most már, a szerinted, művelt népeket. Ime, az ősgörögök. Isteneiket mez nélkül ábrázolták s az olimpon nem volt a ruha divatban. A görögök

viselete, a peplum, lenge szövet volt, amely már szerkezeténél fogva a test egyes részeit fedetlen hagyta úgy, hogy járás közben minden látható lett.

Ifjaik a gimnasionban, versenypályáikon, teljesen meztelenek voltak. Nézzük szobraikat. Megközelítik-e tökéletességben az én kortársaim testi szépségeit? Nem. És ime, azok teljesen meztelenek. Bizonyára e szobrok szemléleténél senki sem fog szégyent érezni.

Avagy népeitek legműveltebbje, a francia, nem-e meznélküli nőt tett oltárára az emberi szabadság iránti lelkesedésének legrajongóbb pillanatában?

A kor asszonyai nem iparkodtak-e a szépet a meztelenség terén azzal elérni, hogy ruházatuk az áttetszőség és lengesség tekintében, már mit sem fedett el? Művészeitek, kik az emberi szépséget s tökéletességet festették, vajon alakjaikat felöltöztették-e? S míg ezeket a tárlatokon kiállított meztelen alakokat néztétek, támadt-e föl csak egy nézőben is szégyenérzet? Miért nem támadt?

Talán mert az alak eszményileg tökéle-

tes volt? Talán? A ti ugynevezett Holland iskolátok még a vallásos czélra szánt szent képeket is akként állította elő, hogy azok fedetlen testrészeiben az érzékiséget a legnagyobb mértékben kitüntette. S az a festőtök lett hallhatatlanná, ki az érzékiséget leginkább fel tudta tüntetni, természetellenesen érzékiesen kidomborodó mellekkel, vállakkal s lábizmokkal. Feltámadt-e ezeknek a képeknek a láttára a szégyenérzet? Vagy mi volt a közös fürdőkben együtt fürdőzőkkel? Nézd a tengerparton a patakban mosó görög, római, spanyol vagy más nőt, eltakartak-e ezek valamit? Ah, persze, ezek csak munkában voltak. Vagy uraitok, urnőitek, kik szégyelték magukat hasonranguk előtt, de szolgálók által fürösztöttek magukat. Az apró gyermekek ruhátlan-sága vajon egyéb volt-e a felnőttnél? Hol van tehát a szégyen? A gondolat piszkosságában, ez hatott vissza a lélekre s tükröződött az arc pirosságában. Igen, az erkölcstelen gondolat hiánya az, a mely az apácát sápadtan és érintetlen hagyta a meztelen sebesült ápolásánál s nem költi fel a szégyenérzetet sem a betegben, sem ennek orvosá-

ban. Pedig a ti orvosaitok korotok neveltjei voltak. Ezek, kiket itt látsz, az orvosi tudomány eddig elért legmagasabb fokán állanak. Mi mindannyian orvosok vagyunk, kik ezen tudományt 40 éven át igen behatóan tanulmányoztuk s sajátítottuk el. Nekünk az emberi test nem meztelen, mi látjuk a formát, látjuk az egészséges bőrt, látjuk lüktetni a fertőzetlen tiszta vért, ösmerjük a szervezet minden működését. Mi gyermekeinkbe lélekrontó képzeleteket s vágyakat nem nevelhetünk, a mi gyermekeink s társainkban az erkölcs nem érdem, mert az erkölcstelenség fogalma lelkünkben is, szótárunkból is hiányzik. Meztelenség, a mult fogalmai szerint, ma nincs, a test látása gyönyörködtetésünkre szolgál, mert annak épsége létünk dicsőségét, tudományunk tökéletességét hirdeti.

Hallgattam. Meg voltam győződve, hogy állítása való. Valóban, ezekben az emberekben az érzékiség nincs kifejlődve. A két nem testalkatában alig lehetett különbséget találni. Az egyforma képzettség, a foglalkozás ugyanazonossága a nemek között a forma-különbséget a lehetőségig megszüntette.

Távoztunk az étteremből. A folyosóra kilépve, a futó úttal egy helyre jutottunk, a hol egy önműködő villamos gép az emeletek közötti közlekedést közvetítette. Mintegy négy emeletnyi magasságra emelkedtünk, a hol tágas terembe léptünk, a melynek észak felé fekvő oldalát fal nem zárta el, hanem folytatása volt egy hatalmas terrasz. A teremben phisikai készülékkel dolgoztak néhányan. Társam felvilágosított, hogy ezen a helyen határozzák meg az időjárást, a minden telepről közölt légáramlat, hőfok, páramennyiség s légnyomás alapján.

Barátom néhány szót szólott az egyik munkásnak, ki reápillantván egy szerkezetre, a mely mindenféle meghatározásokra alkalmas volt s egy-egy igen complicált lapu órát is tartalmazott, elöttünk a terraszra kilépett.

Mi is utána mentünk, mert a felszállás pár perc mulva ugyis bekövetkezett volna.

A terraszon egy két embermagasságu, negyedméter vastagságu, aluminiumból készült, belül üres oszlop állott, mely alól egy három méter átmérőjü s körülbelül egy méter vastagságu korong közepébe volt erő-

sitve. Az oszlop körül öt irányba táblák voltak erősítve, ezeken kifeszített fehér papíron, felülről megerősített különböző színű irónok úgy voltak irányítva, hogy az irón alsó felére erősített érelapok, a távolból rájuk ható villamos áram következtében, a küldött jelentést önműködőleg lemásolták. A korong belsőjében volt elrejtve a hajtógép s az irónokkal összeköttetésben levő villamos szerkezet.

Fejünk felett egy nyolc méter szélességű, esernyő alaku kerék állott, a melynek tizenkét szárnya igen finom selyem szövetből készült. A szárnyak karjai vékony alumínium csövekből kerültek elő, s dülten állottak egymás mellett, a szélmalom vitorláinak mintájára.

— Csengés jelenti, — mondta vezetőm — ha a körülfekvő öt telep ugyanilyen gépei fölszállanak, s mert ugyanezen pillanatban mi is föl fogunk emelkedni, úgy a mi tőlünk adott, a munkás kezeiben levő eddig elkészített jegyzékben foglaltakat öt telep felé közöljük, úgy ők is közlik velünk észleleteiket s tudatják mindazt, a mit a hozzájuk legkö-

zelebb eső telep dolgaiból velünk tudatni jónak látnak. Ez a gép napjában tizszer száll föl, mert világosság a működéshez nem szükséges.

A korongra állottunk. Egy munkás, a ki nem szállt föl velünk, a korong széleibe furt lyukakba botokat dugdosott s ezeket se-lyem zsinórral összekötötte. Barátom nyilatkozata szerint ezen elővigyázati intézkedés kedvemért történt, ők szédülés mentesek s az előkészületek a szédülés megakadályozására történtek.

A munkás is, mi is elhelyezkedtünk, a midőn a teremajtó egyik oldalán megnyilt s négy tizennégy évesnek látszó gyermek, három leány, egy fiu, hozzánk léptek a korongra. A velünk jött munkás az egyik asztalról négy eszközt adott, a mely több üvegcsőből állott, néhány szó kíséretében azokat a gyermekeknek átadta, kik a korongra ülve, merőn szegezték szemeiket az oszlopon levő táblákra. Megszólalt egy éles hangu csengetyü a szárny felett, mire a munkás az oszlopban egy emeltyüt leszoritott. Lábaink alatt erre a gép működni kezdett, a fejünk felett

levő gömbölyü vitorlaszárny pedig lassan, majd nagy sebességgel forgásba jött. Az oszlopban volt a tengely, a mely a gépet a szárnyakkal összekötötte.

Csodálkoztam, hogy e kis korongban oly hatalmas szerkezet rejlik, mely a súlyos gépet hét emberrel játszva emeli a magasba és e mellett benne még mind az öt telepre szolgáló s külön működő villamos gépek vannak elhelyezve. Barátom erre tudtomra adta, hogy a gép hajtóereje cseppfolyós levegő.

A hogy emelkedtünk, olyan érzés fogott el, mintha lábaim alatt a föld süllyedne s én mozdulatlanul állanék. Egy pillanatra behunytam szemeimet.

— Tekints körül — szólt barátom.

Szétnéztem. Mozdulatlannak mondható helyemből felséges látvány tárult eléim.

Közvetlen alattam hegynagyságu épülettömb terült el, üvegtetővel s fényes oldalfalakkal, hatalmas kupolákkal, terraszokkal. A föld, mint egy tervrajz, négyszögü területekre volt beosztva, a miket minden irányban esatornák szelnek. A táblákba beosztott földek két oldalán, párhuzamosan, mintegy há-

romszáz méter távolságra egymástól, sinek futottak. Baloldalon halmok emelkedtek, melyeken kézzel, szabályosan ültetett erdő látszott. Sehol országut, sehol ember!

A folytonos emelkedéssel mindig nagyobb és nagyobb látóhatár nyílt meg előttem. A végtelen határ minden részecskéje bámulatos szabályossággal volt felosztva és termővé téve.

— A csatornák öntözésre valók — szólt barátom. — Összes folyamainkat s tavainkat ilyen részekre osztottuk fel, szabályoztuk eséseiket, összhangba hozva egymással, hogy vizüket bármikor használhassuk. A partokon és a földek két oldalán látható sinpárok hatalmas gépek működnek. Ezek a gépek forgatják meg a beültetendő területeket s vetik el a magot és szállítják be magtárainkba a termést. Az éghajlat, a földterület szabályozása folytán enyhébbé vált, mint volt. Bár az időjárás szabályozottabb, mégis többet termelünk, mint amennyire szükségünk van. A felesleget ezért évről-évre elhelyezzük s így nem következhet be az a helyzet, hogy valaha szükségét szenvedjünk.

Fázni kezdtem már, olyan magasan jártunk. A földön már nem tudtam a színeket sem megkülönböztetni. A munkás ekkor az árbocon levő eszközöket s táblákat eltette, a tanulók pedig jegyzeteiket táskájukba dugták. A forgó szárny lassabban kezdett keríteni s mi érezhetőleg s láthatólag közeledtünk a föld felé. Barátom s a fölszállott munkás a jegyzékeket, melyeket az áram a lemezekbe vésett, megnézték, egymással pár szót váltottak s nekem mondták, hogy az időjárás teljesen normális.

Visszaérkeztünk a terraszcra.

— Azt kívántad, — szólt barátom — hogy ismerkedjünk meg a társadalom mai helyzetével. Nos hát kezdjük s pedig az elején, az ember születésénél.

A mozgó-ut s sülyesztők segélyével rövid idő alatt egy terembe jutottunk, mely erősen meleg volt s homályos. A terem falai körül egy selyemráccsal körülvelt ág futott, a mely mintegy száz apró részre volt osztva. Az ágyak legtöbbszében csecsemők pihentek.

— Ez az ujszülöttek helyisége. Látod,

épen most hoznak egy ujszülöttet, nézd, ép és egészséges. A lég melegsége arra szolgál, hogy ez új lények magukat jól érezzék, — élelmük az ember anyatejéhez teljesen hasonló s fokozatosan változtatjuk fejlődésükhöz képest.

A csecsemőt helyére vitték s az ágyrész helyére egy oly táblácskát tettek, mint a milyent én is viselek, egyuttal a súly, nagyság leírását magában foglaló pergamenttáblácskát erősítettek a feje fölé.

Az ágybetét gummiból készült s meleg léggel volt megtöltve.

— Hát az anyja a gyermeknek hol van, mi lesz belőlük, hiszen ha a gyermekek mindnyájan itt maradnak, ki részesíti őket az anyai szeretetben?

— Nos jójj, nézzük meg az anyát.

A mellékteremben, annak közepén, egy ágyon feküdt az anya. Körülötte munkások foglalatoskodtak, a kik ápolták. Az anya arca teljesen nyugodt volt s mosolygott a hozzá hajló ápoló felé, a ki, mint kísérőm mondta, gyermeke számát tudatta vele.

Az ágy körül néhány ember állott, kik-

nek egyike-másika az eszközöket rakosgatta el, míg mintegy 25 tanuló az ágyat körülállva, figyeltek egy tanárjukra, ki nekik a szülés szervezeti lefolyását magyarázta. — A tanítványok tizenkét évesek voltak s mindenik kezében egy olyféle látókészülék volt, mint amilyennel engem, feltámadásomkor, a srófos széken ülő öreg, vizsgálgatott.

— Nem ösmerem e készüléket, — szoltam barátomhoz — mit mérnek ezek a gyermekek a beteg asszonyon?

— Ez optikai készülék, mely villamos chemikai behatások folytán arra képesíti a szemet, hogy a szerves anyagokon keresztül láthasson. Hajdan úgy volt, hogy a villamos sugarak mentek át a testen, de a szem sugara nem. Most azonban a szem sugara hatolnak át és pedig addig, a meddig akarjuk. Az a terület, a min a sugár átfut, nem látható, de a hol a sugarak megszűnnek, ott a szem már észleli, látja az át nem hatolt testet.

Kezembe adtak egy ilyen készüléket. Meggyőződtem, hogy a csavar forgatásával szemeim sugara áthatnak az egész testen, de meg is állanak ott, ahol akarom, annyira,

hogy egy vértestecskét kikeresve célpontul annak folyását követhetem.

Nincs többé titok a szerves testben.

Letettem a készüléket. Láttam a gyermekeket, kik osztatlan érdeklődéssel kísérték látszereikkel tanáruk fémpálcáscsúját, a mivel mutogatott s hévvel megmagyaráztatott nekik valamit.

Feltettem magamban ugyan, hogy nem fogok semmin sem csodálkozni, de az én fogalmam s erkölcsi érzékeimmel csakugyan nem fért össze, hogy ily gyermekeknek a szülés titkát magyarázgassák s mutogassák. — Kérdéseimre kísérőm igyekezett megnyugtanni:

— A növendékek, a kiket itt látsz, valóban tizenkét évesek s a szülést s annak lefolyását tanulmányozzák. — Ezek a gyermekek már teljesen ösmerik az emberi szervezetet. Nem titok előttük a csont szerkezete, a vérkeringés, az izomképződés, szóval a ti ugynevezett anatómiákkal ezek a gyermekek tudományos alapon megösmerkedtek. — Tantermeinkben meglátod azokat a készülékeket és készítményeket, a melyek az emberi testet ezernyi

résében és formában állítja elébük — meglepő mozgásával az idegeknek s vérkeringésnek. — Ezt a vérkeringést, bár mechanicus uton idézték elő s hajszálig összevágott az élő ember vére keringésével. Igaz ugyan, hogy ezt élő emberen épen úgy megfigyelhetik, de e tanulók a preparatumokat maguk segítenek készíteni. Évről-évre előbbre haladnak, kezdve az első eleven ösmereténél, miként láttad egy gyermek születésénél, kísérve a test fejlődését, annak elfajulását, az ugynevezett betegségeket, azok előidéző okát s meggyógyítását. Negyvenöt év hosszú idő s ime mi, kik évszázadot éltünk, testünk s szellemünk teljes erejében, kutatunk s mindig új és új titkokra bukkanunk. A te felébresztésed is 1000 telepet foglalkoztatott, milliók véseltettek állapotod iránt figyelemmel. Milliók adtak véleményt s ime! itt vagy. A lehetlennel látszó eset lehetővé vált. De erről majd a gyógyító teremben beszélünk.

Utközben, míg oda értünk, aki velünk jött, attól hallottuk, hogy a nagy kísérleti teremben ma egy érdekes operáció lesz. Társam megjegyezte, hogy ezt az esetet nem itt hajt-

ják végre, hanem egy másik telepen, a mely sok ezer kilométer távolságra van, de ezen távolság nem von le az érdekességből semmit, mert innen is látni lehet.

Amphiteatromszerű, hatalmas nagy terembe értünk. A terem közepén egy gömbölyű négy méternyi átmérőjű tér volt, melyet fokozatosan emelkedő körben alkalmazott padok vettek körül. Egyik ember a másik mellé ült s látsövét kezébe vette.

Az üres központba egy állványt hoztak. Ez egy háromlábú szék volt, támla s ülődeszka nélkül. Hatalmas üveggömböt helyeztek bele. A gömb teljesen üresnek látszott s az aljáról két érelapból két megerősített sodrony vezetett fel a terem tetőzetéig.

Helyet kaptunk mi is.

— Egy szemoperációt végeznek — szólt vezetőm. A 2605-ik telepen egy érdekes eset fordult elő.

— Bár én ezt a dolgot nem értem, de azért figyelemmel fogom kísélni.

Mellettem jobbról egy igen-igen vén alak ült, aki ép úgy lehetett férfi, mint asz-

szony, a ki barátságosan mosolygott reám, belenézett az előttem fekvő látóeszközbe, az övébe is s akkor kicserélte azokat. Mosolyogva mondott valamit vezetőmnek, ki aztán elmondta, hogy szomszédom eszköze tisztább, azért cserélte ki. Én természetesen megköszöntem ezt a jóindulatot, de kértem barátomat, hogy figyelmeztesse szomszédomat, hogy tartsa meg az ő jobb eszközét, nekem, az mindegy, ő pedig, mint hozzáértő, ezt bizonyára meg tudja becsülni.

Mihelyt a szomszédom megértette, hogy miről van szó, megölelt s röviden 2000 évesnek nevezett.

Az egész közönség figyelme az üveg-gömbre irányult egyszerre. A gömb lassanként homályosodni kezdett, mintha köddel teliténék, majd lassanként fénylő felületet nyert. Egyszerre a gömb egy hatalmas, óriási szemmé változott, élethűen tükröztén minden legkisebb részben vissza azon jelenségeket, melyek az eredeti szemén lehettek. De ez a szem nem emberszem nagyságu volt, hanem félméter átmérőjű.

— Ime a beteg szem, — szólt társam —

mely megnagyitva, villamos fénynyel tükröződik vissza, a gömbbe vezetett gázon.

Mily bámulatos készülék, mily tudomány! Millió hozzáértő jobban látja a műtétet, mintha közvetlen a beteg mellett állana, s sok ezerszeres nagyításban látja a műszer utját, a műtét eredményét.

— Ah, barátom, könnyű a ti munkátok, mikor ilyen eszközök s sok ezer éves tapasztalat eredménye áll rendelkezésetekre.

— Bizonyára, — mondá öregem, — ma nemesak az orvosi, de minden tudomány területén előre vagyunk. Ma már elértük a lehetőség határát. S mi ennek a magyarázata? Az, hogy mi mindnyájan mindazt elsajátítjuk, a mi egyáltalán az embernek tudomásra jutott s értékesíthetjük azt minden érdek és személyi ambíció nélkül. Titeket, annak idején, pár évi tanulás után szabadjára bocsátottak akkor, a midőn a kezdet kezdetén állott minden. S akkor is nem a hivatása vagy a közérdek töltötte be az emberek idejét, hanem a megélhetés gondjai. Az állat éhes, keresi táplálékát, a hogy birja. Ha egyenes uton nem jut hozzá, kénytelen kerülő utat tenni.

A szükség volt a legnagyobb kerítő! Az új eszme, az általános jó, nem törhetett utat magának az önzés ezernyi falán keresztül. Hány eszme és törekvés maradt érvényesítetlen, mert a viszonyok nem illettek a korhoz. Mint a jó mag, mely sziklára hull, életet nem adó rétegre kerül. S mennyi mérges gyümölcs magja burjánzott fel s táplálta átkos gyümölcsével évezredekig felösmeretlenül az emberiséget! Most ezermillió tudós foglalozik minden felvetett eszmével. Ezermillió szakértő gondolkozik érett észszel egy-egy felmerült terv felett. Önzés, haszonlesés, érdek szóba nem jöhet, hiszen mindnyájunknak megvan mindenünk, a mi létünket széppé teszi s bennünket boldogíthat. Ruházatunk célszerű, táplálkozásunk észszerű, gondolkodásunk nyugodt. Előttünk csak egy cél lebeghet, hozzánk tartozó véreink, embertársaink boldogsága. Ez pedig közös minden szivben.

Valóban úgy van. A míg az önszeretet uralkodott minden téren, rút visszavonásnak kellett nyomában felburjánozni. A létben való megnyugvást csak a teljes egyenlőséggel érhetette el az ember. Hol vagytok én

tudós kortársaim, kik fényes tehetségeitek mellett nyomorban pusztultatok el. Ti, kiknek lenézés, üldözés és gyalázat jutott osztályrészül! Ösmertem azokat is, a kik a társadalom ugynevezett magas fokán születtek s a kik üres fejjel, még üresebb szívvvel magukat Istenhez legközelebb állóknak tartották, s meggyőződésük volt, hogy vérük nemesebb s gondolkozásuk előkelőbb. Látom a sárga aranyat gördülni köztetek, irigységet, harcot, halált keltve mindenfelé. Láttam a test tobzódását vélt élvezetekben, a mely azonban testnek, léleknek gyilkosa. Láttam fenhéjázást, éhséget s nélkülözéseket! De nem láttam sehol meglegedést. Egyiknek sok volt — hát még többet kívánt. Erővel viszik el a nyomorult kenyérét, ravasz fufanggal csavar-nak ki munkát, pénzt egymás kezéből az emberek, a kik áruba bocsátanak erkölcsöt, becsületet — pénzért! E mellett szolgá-ságban görnyed mindenki fityegő kitüntetésért s hideg hirnévért.

A műtétet a szemem befejezték a nélkül, hogy én gondolataimból felébredtem s figyeltem volna.

A nagy nézőközönségben a műtét után a megelégedés moraja zúgott végig. Arcuk kifejezése a jószág megtestesülése volt. Felkeltek s egymással beszélgetve, lassan eltávoztak.

Társaimmal én is elindultam s mentünk a telep egészségi osztályának megszemlélésére.

Egész sereg termen mentünk át. A falak mentén elhelyezett üvegszekrényekben csupa anatómiai készítményeket láttam, mindent terv szerint osztályozva. Különböző korú ifjuság csoportosan tanulmányozta ezeket s asztalkák s gépek mellett ülve, maga is preparátumokat készített, a mikén a mikrosopicus részecskék többszörös nagyságban tüntek elő.

Az egyik teremben egészséges egyéneket vizsgáltak s méregettek, a kiknek saját kivánságukra azt igyekeztek megállapítani, hogy táplálkozásukra mi az előnyös. A sok ember között egyetlen beteget vagy testi fogyatkozással bírót sem láttam. Meg is kérdeztem barátomat, hogy itt, a mit ők kórháznak mondanak, beteg nincs sehol.

— Betegünk nagyon kevés s azok is, majdnem kizárólag külső sérülésekben szenvednek. Ezek fel sem tűnnek, mert egy külön gyógyhelyen kezelik őket. Ez azonban természetes. Az őskorban, t. i. a te korodban testvérem, a felvilágosodottság századában, minden ember egy egész akkori kórházra való betegség csiráját hordozta magával. A rosszullét érzése folytonos volt, de a megszokás ez állapotot az egyesekre nézve tűrhetővé tette. Testetekben számos láthatatlan és látható élő lény tanyázott. Minden test a betegségek csiráinak valóságos menageriáját hordozta magával. Hajatok gyökerében, szájában, fejbőrötökben atkák tanyáztak. Szemgödreitek, orrlyukaitok s szájatok nyálkás mirigyei, odvas fogaitok és foghustok fészkei voltak a mikroskopikus állatkáknak. Torkotok a tenyészhelyéül szolgált a penészgombáknak. Véretekben keringett folyton a lázbetegségeket előidéző bacillusok milliója, míg a tüdőtokben, májzatokban, beleitekben s veséitekben, a vészeket s fenéket előidéző bacillusok táplálkoztak, szaporodtak. Hát a látható férgek, melyek mint tetvek, bolhák, poloskák s

atkák, stb. husotokból, nedveitekből, véretekből táplálkoztak? A levegőben, lakásaitokban, szállingozó miriád fertőző uton, — rothadó sírjaitokól kigőzölgő mérges párák, nem veszélyeztették-e percről percre élteteket? A kényelmetlen ruházat, a folytonosan változó légáramlat, nem engedte, hogy egy pillanatra is élvezhessétek az egészség gyönyörűségét. Már a csecsemő magával hozta örökölt betegségeinek csiráit. Csoda, hogy ily állapotban az emberi nem ki nem pusztult. Csoda, hogy az átlagos életkor, a 30 évet túlhaladta. Évszázadok erős munkája kellett ahhoz, hogy mindezeket a betegségeket kiirtsuk, elpusztítsuk. Ma már az emberi életkor a 200 évet meghaladja. Testünk látható s microscopicus teremtményektől ment. Fertőző betegségeink nincsenek, mert napról-napra keressük s fel is találjuk vérünkben s testünkben az oda nem tartozó anyagot s azt onnan ki is pusztítjuk. Levegőnk lakásainkba a havasokról ömlik, melegünk füst- és termékmentes, mert erre a föld melegét használjuk fel. Életmódunk rendes, étkezésünk mindenki szervezétéhez alkalmas. Lelkünk s kedélyállapotunk

folytonos egyensúlyban van. Szenvedélyeink nincsenek, a mit ösmerünk s a mi után vágyódunk, azt elérhetjük; nemtelen érzelmek idegeinket fel nem lázíthatják, mert nincsen kit, s miért irigyelnünk. Nincsen kire s miért haragudnunk, — terveink nem izgatnak, azoknak sikerülte közjó s nem személyes érdek, — örömeink nemesek s tiszták. Terveink nem sikerülte nem hangolhat le, mert azok meg nem valósitása biztosan a célszerűtlenség következménye, mert az emberek a jót, a hasznosat bizonyára a legjobb szívvvel, szeretettel valósitották volna meg.

Szeretetünk önzetlen, tiszta és nemes. Minden gyermek közös, mindannyiunké, azok neveléséhez lelkünket, szívünk egész szeretetét adjuk. Szerelmet a ti fogalmaidok szerint nem ösmerünk, mert kiki önmagáé, s maga felett korlátlanul s szabadon rendelkezik. A versengés megszűnik a hol a rang, a szépség s a nevelés különbsége megszűnt. Mindenki egyformán szép, egyformán művelt, egyformán fejlődik testileg s teljes cselekvési szabadsággal rendelkezik. Azzal érintkezik a kivel akar, s mert mindenki szereti a másikat,

üldözésről, szerelemfáltásról s a nemi különbségekből eredő, hajdani, milliányi szenvedélyektől teljesen mentesek vagyunk.

— Tehát nálatok megszűnt a család? Nincs atya, anya, gyermeki, hitvestársi s szülői szeretet? Hiszen a szerelem nélkül sivár az élet s hideg? — kiáltottam fel megremülve.

Öregem reám nézett mély, okos szemivel.

— Igen, olvastam erről régi iratokban, költeményekben, de megvallom, alig értettem meg s érezni képes nem voltam. Fel sem tettem volna rólad, hogy éppen ezt kérdezheted, mikor te hivatásod s állásodnál fogva soha apai vagy gyermeki szeretetet s szülői örömeiket nem érezhettél. De azért felelek. Okvetlen úgy kell lenni, hogy a felkiáltásodban hangoztatott érzelmek szivedbe nem természetes uton jutottak, hanem azokat hallás után tanultad meg, mint a madár, a melynek folyton ugyanazon nótát fujja a gazdája, s ő úgy dalolja utána, mintha a természet adománya lenne. A természet adományai az egyedül valódiak. Ebből kell tehát kiindul-

nunk. — Nézzük az állatokat. Mig szülöttei-
ket felnevelik, addig táplálják, védik, tisztog-
gatják őket, nevezzük ezt szeretetnek. Az
önállóvá lett fiók azonban mihamar nem fér
meg a családi vacokban, vagy ő szülőit, vagy
ezek fiukat elmarják, a mivel aztán meg-
szűnik a természetadta kényszerű összetarto-
zandóság érzete s a szeretet is annyira, hogy
e familiák tagjai egymást többé nem is is-
merik. Megölik egymást egy egyszerre talált
falatért, párosodnak egymással, ha mindjárt
apa s fiu, vagy testvér s testvér között élet-
halál harcnak kell lefolynia. — Ez máskép
az embereknél sem lehetett — az őskorban.
Sőt a történelmi korban sem volt másképpen.
Ezernyi példa van rá, a miből néhányat em-
lítek is. — Nézzük az egyiptomi ősfaraókat,
kik csak nővéreiket vehették el feleségül.
A zsidók történetében ismerjük Loth esetét;
ott vannak a sarkvidéki népek, a kik nejei-
ket s leányaikat a hozzájuk éjszakára betért
idegennek odaadják vendégszeretetből; a
japánok, a kik próbára is, de mindenesetre
időre nőszülnek, pénzért, s ezt törvényeik is
szentesítik. Mit bizonyítanak a ti törvény-

könyveitek! Az a tény, hogy hozni kellett őket, nyilvánvalóvá teszi, hogy nemcsak egyes esetekben fordultak elő olyan dolgok, a miket büntetéssel kellett üldözniök. A fel- és lemenő ágbeliek közötti egyesüléseket tiltják a törvények. Nézzük a gyermekgyilkos anyákat, a szülőgyilkos gyermekeket, a házasságtörések százezreit, a lelenc házakat, a testüket áruba bocsátók millióit, a kerítőket, a kéjenceket, a többnejűségben s többférjűségben élő népeket, azokat a vallásfelekezeteket, a melyek megtagadják a nőktől az emberi jogokat, s azon lelket, melyet a férfinak kizárólagos előnyéül adottnak hisznek: mit tapasztalunk? A család fogalma kizárólag társadalmi institutió, a mely a könnyebb megélhetés céljából alakult. Az ilyen családból származott a nemzedék mint faj, mely elszaporodván, nagyobb és nagyobb területre terjeszkedett, s beront, meghódított s szövetség után más nemzedékekkel s fajokkal egyesülve — álamná alakult.

A különböző neműek egyesülése, szövetsége s e szövetség törvényes formákkal való biztosítása elkerülhetlenné vált, mert az

képtelenség, hogy egy ilyen állam, hason-
neműek bármily összeköttetéséből létesülhe-
tett volna. Ezeknek a különböző nemeknek
az egyesülése tehát betölti célját akkor és
azzal, ha a természetes szaporítás elérhető.
Mihelyt a társadalom berendezkedésében
annyira fejlődött, hogy abban minden egyén
elérheti boldogulását a társadalomra támasz-
kodva, megszűnt a különemű egyének kö-
zötti szövetkezési kényszer. Tehát a külön-
böző neműek egyesülése csakis természeti
egyesülésig terjedhet, mely mindkét fél spon-
tán beleegyezésétől függő, s mely el nem
kerülhető. Nem pedig abból az okból, mert
az állati ösztön le nem győzhető, s mert
észszerüleg élve vele, szükséges az emberiség
fenmaradásához s így a társadalmi kötele-
zettség s kötelesség egyik elkerülhetlen ré-
szét képezi. Az önzés az önkény által uralt
társadalom korában, feltétlen szükséges volt,
hogy a különemű egyének egymáshoz való
viszonyát erkölcsi alapra fektessék. A faj-
fentartás terheit maga a nőnemen levő em-
ber nem viselhette. Védelmet kellett neki
követelni munkaképtelen állapotában s mert

az indifferens harmadik személyek ilyet nem nyujthattak, természetszerűleg az állapotot előidézett másik egyén támogatására volt szükség. A született gyermek eltartása már most okvetlen a két szülő kötelessége volt. Az önmagával teljesen tehetetlen származék védelemre s táplálékra szorult. Ebből a kényszerhelyzetből fejlődött ki a házasságoknak ezerféle faja, melyből a házastársak vonzalma, a kényszerű gyermeki ragaszkodás, s a szülői szeretet keletkezett, a nélkül, hogy a teremtés s egyéni lét ezeket az érzelmeket valójában előidézte volna. A családi érzelmek fejlődése tehát mesterséges s a helyzet is a viszonyok kényszerűsége folytán teremtődött. Imitt-amott, mint minden érzelem, egyes helyzetben a rajongásig tullejlődött, de más igen számos esetben a természetes közömbösségre esett vissza. Mig a tulajdon eszméje képezte a megélhetés alapfeltételét, a szövetkezési kényszer szükséges volt s a többi hasonló intézmény mellett fenn kellett maradni a család institutiójának.

Mikor a tulajdon megszűnt s az egyén megélhetése küzdelem nélkül lehetővé vált,

— mihelyt egyik embernek a másik feletti szellemi s anyagi fölénye megszűnt, s a különbség lehetősége még képzeletben is elenyészett, — megszűnt a társulás szüksége az eddigi legprimitivebb formájában. Ettől kezdve az ösztönszerű fajfentartás csak az érdekeltek beleegyezése mellett kényszer nélkül, természetesen halad előre. A gyümölcsök felnevelése, megmaradása már nem gondteljes teher a szülőkre nézve. Ezek születésük pillanatában már a társadalom tagjaivá lévén, ennek jogköre s kötelessége azok gondozása és nevelése.

Mi célja volna ma a házasságnak? Mi célja a családalapításnak? A teljesen egyenrangú, egyforma képzettségű egyén, ki ellen szövetkezzen? Hiszen mindenki egyformán védettje a társadalomnak. Minden akként van szervezve, hogy az egyed az elérhető legnagyobb javakban részesüljön s viszontszolgálati tehetőség szerint minősüljenek. A gyermek nem nélkülöz s kevés számu családtagjai szeretetét milliók szeretete pótolja. Most az ezernyi millió ember ugyanegy család tagja, mindenki, mindenütt otthont, ápolást s az önfeláldozásig menő szeretetet nyer és talál.

Az érvek sulya alatt meghajoltam. Valóban az élet célja: az érzelmek egyensulya és a megnyugvás. A hol nincs ok az izgalmakra, nincs szükség az egyensulyozásra és az egyedüli életcél: a test, a lélek s a társadalom harmoniája.

— Ugy hiszem, — szolt barátom — az eddig hallott fogalmakkal meg vagy elégedve. Most jöjj, az idő előre haladt, testünknek is szüksége van táplálékra.

Ebédelni mentük. Az étkező-teremben sem volt egy fölösleges butodarab. A falak mentén asztalok állottak, a melyek dúsan meg voltak rakva ösmert s ösmertlen faju gyümölcsökkel. A terem már tele volt. Láttam, hogy az emberek maguk szolgálják ki magukat, de egymásnak előzékenyen igyekeztek az ételek elhozásában segíteni. Beléptünkkor néhányan felénk jöttek s mintha szolgálatukat akarnák felajánlani. Barátom elmondta kívánságát s ők távoztak. Helyet foglaltunk s pár perc mulva előttünk üvegesészében barnás színü leves párolgott. Majd igen jó sültet hoztak salátával, ami után sagot ettünk habbal. Barátom felvilágosított róla, hogy azért esz-

szük ezt az ebédet, mert mint orvosi szempontból megállapították, ez a táplálék válik előnyünkre. Ez a táplálék azonban mindennap változtatható. Ettünk később kitűnő gyümölcsöket is. A gyümölcsökből, mint hamar észrevettem, a világ minden részéből termett fajták rendelkezésünkre állottak. Az ebédhez vizet ittunk. Kristálypohárba tették elébünk s igen üdítő, kellemes ize volt. Az étkezésnek ezt a formáját nem találtam ösmeretlennek, hiszen ezer évvel ezelőtt, otthon az én refectóriumomban ugyanigy járta a dolog.

— Testvérem, — szóltam citromvizet szürcsölő társamhoz — ha meg is értettem eddig mindent, el is csodálkoztam mindenben. Ezer év alatt föltétlen változnia kellett mindennek s változott is minden, csak, a mint látom, az évessel ti is ott vagytok, ahol én elhagytam! Ezt magyarázd meg nekem! Már az én koromban az a nézet uralkodott, hogy igen közel jövőben be kell következnie annak az időnek, a mikor az emberek pusztán chemiai összetételű eledelekkel élnek kivétel nélkül. A kinek valamely elem hiányzik szervezetéből, azt veszi magához. Ha szervezete

fenntartására vas kell vagy szén, táplálékát ebből állítják össze, pilulát készítenek neki, lenyeli s a masina fütve : — mehet !

— Hohó, barátom, — nevetett társam — ez erős dolog ! Bámulatosan ferde vélemény. Igaz ugyan, hogy az emberi testet a legnagyobb precizitással képesek vagyunk alkat-elemeire felosztani s azt is tudjuk, mi az, a minek hiánya a szervezetben mutatkozik, sőt azt is tudjuk, hogy milyen mennyiségben hiányzik és pótolandó. De ebből nem az következik, hogy a hiányoknak kellő és megfelelő elemekkel való pótlása révén a testet örök időkre in status quo fenntartani képesek vagyunk. A test élő s komplikált szervezet, a mely az anyagkiválasztást maga akarja elvégezni. A természet már akként alkotta a testet, hogy az a természetben feltalálható anyagokat saját fenntartásárafeldolgozza. Ehhez eszközöket is adott az emberi testnek, a melyek különben céltalanok, mert nélküle is meglehetne. A fogak rágni akarnak, a nyáksavak sietnek elborítani anyagukkal a beszédett táplálékot, a gyomor, a belek, a vesék, a máj keresik a testnek szükséges és terhes,

ártalmas anyagokat, felhasználják az előbbieket s eltávolítják az utóbbiakat. Ha csak feltétlen szükséges táplálék jutna a testbe, mi lenne azokkal a szervekkel, melyek kizárólag a felesleges anyagok eltávolítására vannak hivatva? Ugy-e bár, visszafejlődnének, lassan vagy rohamosan, de ez a lassu vagy rohamos visszafejlődés a test elpusztulását vonná maga után. Mi is gondot fordítunk a test táplálására, de ételrendünk csak annyira fejlett, vagyis mesterkéltséggel, vagy mondjuk tökéletes, a mennyire a testnek szükséges. A hiányzó vagy elégtelen anyagot kellő mértékben bocsájtjuk rendelkezésére, a szervezet ezt elosztogatja oda a hova kell s e mellett a felesleget a működő szervek szépen eltávolítják.

— Azt magyarázd hát meg, miként lehetséges, hogy itt körülnézve, a világ minden részéből látok terményeket, holott tudom, hogy kereskedőitek nincsenek, pénzetek nincs, értéket nem ismertek. Az értékek az én fogalmam szerint vagyonszerzésre irányulnak s kizártnak tartom, hogy pénzzel legyen valami megszerezhető, a midőn vagyont senki sem gyűjthet?

— Ennek a megoldása nagyon egyszerű. Minden mindenkié. Az egész világ összes munkásai a közért munkálkodnak. Minden talpalatnyi föld termelőképességét meghatározták. Egyes telepek népei a telep viszonyához illő terményeket cultiválják. 20,000 telepünk van, a mely egymáshoz teljesen hasonló, de külön-külön rendeztük be őket mindazon felszerelésekkel, a melyek a telep munkateljesítésére szükségesek. Amit évenként termel s elkészít, arról a központnak tudomása van. A központ aztán a termést a telepek között arányosan felosztja. A mi felesleg évenként megmarad, az egyszerűen raktárakba kerül. A telepek, mint gondolhatod, azzal a munkával foglalkoznak, a melyre a vidék s a természet adománya következtében utalva vannak. Így az ércekkel bővelkedő helyeken az ércek fejtése s annak feldolgozása folyik. De nemesak nyersanyagot termelnek, hanem mindent, a mire az anyag alkalmas. A mely vidék gyümölcsstermelésre a legalkalmasabb, ott gyümölcsöt termel a telep és pedig olyant, a mi az égálnak leginkább megfelel. A legelőkön acclimatizált állatok tenyésztésével

foglalatoskodnak, a tenger mellékeken, ott, ahol a tenger adományai valamely irányban kiváló anyagot szolgáltatnak, a telep lakosai első sorban ennek művelésével foglalkoznak. Édes testvérem, így minden évben bőség van. A legészakibb telep vagy kirendeltség embere épen olyan élelemben részesül, mint az egyenlítő alatti, s ha itt-ott az éghajlat követelménye bizonyos változtatást kíván, az nem mint előny, de mint szükséges, okvetlen megtörténik.

— Szép és okos dolog! A táplálékot mindenki racionálisan s nem torkosságra való hajlandósággal fogyasztja. Ezt értem s helyesnek tartom, de mondd csak, mi történik a borral, sörrel, a szeszes italok ezernyi torokcsiklandozó nemeivel, a melyek nyilttá teszik a jellemet, vidámmá a kedélyt, s jóvá az emberi szívet? Hogyan osztogatjátok azt el? Mert bizonyára ismeritek ezeket az élvezeteket is. Ezernyi millió embernél aztán nem is képzelhető az másként, mint hogy a ki ezt szereti, s a jót mindenki szereti, sokat kíván s sokat iszik! S ha azt teszi, nem lehet ura érzékeinek, talán izgága, talán gyűlölője a

szebbnek, megrontója a jónak s megbontója a rendnek! Itt már szeretném ösmerni az állam bölcsességét, a módot, mely a részegséget is bele tudta illeszteni rendszerébe.

— Ez is egyszerű dolog. Nincsenek szesz italaink! Izgató szereink csak chemiai formában s különös célokra készülnek. Kérdésed nagyon természetes, hiszen olyan kor gyermeke vagy, mely idegei tönkretételén fáradozott. Mikor te élted első életedet, a szegénysorsu arra törekedett, hogy pénzhez jusson s ha hozzájutott, hogy vágyait kielégíthesse. — Minden kínálkozó alkalmat megragadtak az emberek, hogy idegeik érzékenységet fokozzák s olyan állapotig csigázzák fel, a mely az őrültséggel volt határos, sőt őrültségre is vezetett előbb-utóbb. — Feltaláltatok mindent, a mi rendkívüli, a mi az emberi szervezettel ellenkezett. S midőn idegeitek s agyatok a betegségig felhevítettétek, azt elneveztétek — élvezetnek. — A mi érzékeiteket nem ingerelte, az előttetek gyűlöletes volt. Kitaláltatok a háborut, hogy vért lássatok. S a mikor nem háboruskodhattatok, akkor kitaláltatok gyönyörnek a cirkuszokat, a mely-

ben mindenféle ürügy alatt halomszámra gyilkoltatok le embertársaitokat. S a kiömlő vér tombolást, lázas állapotot teremtett bennetek. Később jöttek a torturák, a kivégzések ezernyi nemei. Egyik izgatóbb, mint a másik. Értelmetlen népek gyermekeit kerék, guillotin, akasztófa, kereszt alá vitte s tapsolt, ujjongott a kinosan gyötrődő test láttára. Ti erre azt mondjátok, hogy ezt megkívánja a bestia az emberben. Pedig lelkemből mondom, az állat hiányzik az emberből. Ma, akkor még nem, mert ti beleneveltétek. Jöttek a börtönök, a nyilvános büntárgyalások s ti gyönyörködtetek ezekben. Felállítottatok a rossz teoriáját; ezerféle clausulát csináltatok, csak hogy az élet valahogy könnyű és elviselhető ne legyen. Paragraphusoknak nevezett csapdákat állítottatok fel, melyben embertársaitokat megfogtátok. De nem mindenkit fogtatok meg, hanem a kit igen, annak gyötrelmeit gyönyörrel vagy fájdalomérzettel élveztétek. Beteg idegeitek kívánták ezt így. Rendszereitek örületesek voltak; a társadalmi berendezések természetellenesek. Azok pedig, kikben ti, mint áldozataitokban, idegizgalmaidok

számára anyagot leltetek, bizonyára csak oly idegbetegek voltak, mint ti. Nem láttatok e szerencsétlenekben embertársakat, nem láttatok örülteket, kik szánalmat s gyógyítást igényelhettek. — Ha nyilvános izgalom nem kínálkozott, csináltatok magatoknak szűkebb körben házi vigalmakat a látványosságok, színházak, muzsikák, cirkuszok s nyaktörő mutatványok ezerféle alakjában. — Erőnek erejével kerestétek a módot s alkalmakat, hogy idegeiteket lázas állapotba hozzátok, hogy agyateket tulhevitve, mámor fogjon el benneteket. Minden igyekezetetek arra irányult, hogy az ingerek ezernyi gyilkoló hatása alatt, emberi mivoltotokról elfelejtkeztek s éljete az öntudatlanságnak ama bizonyos fokán, a melyet ti mámornak neveztek. S ha nem volt elég a kējérzet felköltésére a lelki inger, akkor elővettétek a testet felizgató szereket, az italt s alkalmaztátok raffinált módon, ezernyi formában. — Igen! a bor, a dohány, a hasis, a mákony, a morfium gyilkoló szereinek behatása alatt éltetek lázas vérrel s mentetek keresztül az örültség sokféle fokán, gyorsan, de biztosan. Megroncsolt testetekben tanyát ütöt-

tek a gyilkos betegségek csirái. Kíelt agyatok megerőltetett állapotában aztán képtelen volt rendes funkciót végzésére. Gondolj végig embertársaid millióin s ott látod a kiaszott alakokat, a kik betegségüket önmaguk előtt titkolják. Nem azt látod-e a reszkető testrészekben, geniek beszámíthatlan s érthetlen cselekményeiben, a kórházak áldozataiban s az örütség temérdek nyilvánulásaiban, hogy önmagatoknak voltatok gyilkosaitok, magatoknak. Tervszerűen megfoghatatlan okokból s módon rosszul alakult társadalmatok követtezte ezt meg s adott készakarva alkalmat a folytonos izgalomra s a lélekölő idegbetegségekre.

Mi a miről nem tudunk, az után nem vágyakozunk. A minek ártalmasságáról alapos meggyőződést szereztünk, azt kerüljük. A mit bármikor elő nem kerithetünk, annak használata szokássá nem válhat. A mivel nem élünk, azzal vissza sem élhetünk.

Évezredekig ösmeretlen volt az emberiség előtt a szesz. Az ember, bár folyton küzdödni kellett a mostoha természettel, mégis erős és egészséges volt. — Mikor a szesz

italok elterjedtek, vele addig ismeretlen izgalmak s betegségek léptek fel s szedte megszámlálhatlan áldozatait. Egész népfajok pusztultak ki miatta, mert az izgató szerek gyengébbé tették a szervezetet, betegségek átöröklése fokozódott s ez lassan egész nemzedékeket ölt ki.

A mi gyermekeink erőssé nevelődnek izgató szerek ösmerése nélkül, mert nem ösmerik, nem is használják. — A hiányt nem érzik, mert a fogalom is ösmeretlen előttük. Amikor pedig előttük tudományos uton minden chemiai készítmény ösmertté lesz, akkor annak romboló hatását is megismerik. Önmagunk megrontására okunk nincs s embereink arról nem is hallottak, hogy ilyen élvezeti cikkek is voltak valamikor. Vágy tehát nem kelhet bennük egy előttük ösmeretlen, de feltétlen ártalmasnak tudott érzés felidézésére.

Megösmertem a társadalom berendezését. Láttam s meggyőződtem, hogy e tökéletes rendszer a legteljesebb egyéni szabadságon alapul, mely a nevelés tökéletességében leli magyarázatát. — Az elv: megközelítőleg ha-

sonló fokú műveltséggel nevelni fel mindenkit s ha lehet, a teljesen egészséges testben, a legmagasabb fokú tudományos képzettséget fejteni ki. Mindazok, kikkel érintkeztem, reám a testi és lelki tökély benyomását tették. Velem s egymással való bánásmódjuk egyesítette a szerető testvér s barát önfeláldozását, az erősebb gyöngédségével s a tudós előzékenységével. Azt a tökéletességet láttam mindenikben, a mit az ember elérhet. Megtestesülve láttam a bölcs nyugalmát, a szerető szív megnyilvánulását, s a kedélyek gyermeki voltát.

Elhatároztuk barátommal, hogy néhány telepet is meglátogatunk. Tetszésemre bizta, hogy melyiket akarom megtekinteni s mert én tájékozni nem tudtam magamat, felvilágosítást kértem tőle a telepek beosztásáról.

A népesség az alakulásig s a berendezkedés kezdetén rohamosan csökkent, de most már két évszázadon át a létszám ugyanaz. — Bizonyítéka ez annak, hogy a szaporodás normalis s semmi zavaró vagy előmozdító társadalmi befolyásnak nincsen alávetve.

A telepek száma 20,000, — mindenike

50,000 egyénre berendezve. A lélekszám tehát az ezer milliót megközelíti.

Minden egyes telep munkáját önmagának osztja be. A munkát azok végzik, a kik tanulmányaikat már befejezték. Ezek munkaideje 80 éves korukig tart. Az arány így elegendő, sőt minden teljesítendő cselekményre három egyén jut. Az egy telepen lakó munkás nem folyton ugyanazon munkát végzi, hanem félévenként más-más teendőt vesz át, s pedig akként, hogy a három beosztott munkás közül a legújabb belépésénél a régeből egy kiválik. Ugyanezt teszi a másik 2 hónap múlva s a harmadik ismét két hónap múlva vagyis a működési kör két havonként változik. Minden munkás, tevékenységi ideje alatt a telep egész munkakörén áthalad. Például: az 5000-ik telep 9000. számú munkása, tanulmányai befejezésekor, 50 éves korában telepére megy. Tegyük fel, hogy a telep — ilyen körülbelül száz van — erdő- s famunkával foglalkozik. Emberünk itt félévig, esetleg a földalatti villamos vasútnál dolgozik, fél év múlva a konyhában találjuk, a honnan folyton változó szolgálatra osztják be, úgy hogy

80 éves koráig annak kétharmadát a telep productiv teendőire, egy harmadát pedig a telep egyéb szolgálatára szenteli. A telep egyik helyisége arra szolgál, hogy ezt a munka-beosztást rendben tartsa. A helyiségben is, ha kerül a sor, kiki fél évi szolgálatot tesz. A munkások beosztását innen közlik villanyos készülékkel, a munkásokkal, így szobájukban értesülnek teendőkről. Ha a három munkás sok a reájuk jutó teendő elvégzésére, úgy azt a magasabb számú munkás végzi, de a két kisebb számú azért folytonosan ott van mellette. Ez a központi iroda tartja nyilván az eseményeket minden telepen. Ez veszi át a telep használatára, esetleg feldolgozására az I-ső számú telep által oda osztott, élelmi szereket s anyagokat s ezek felett intézkedik.

Az I-ső számú telep az, a mely nem produkál. Az olyan helyen épült, a hol hasznosítható terület nincsen, ezen a telepen kizárólag a társadalom igazgatásával foglalkozik.

Népessége 20,000. Olyformán alakul ez, hogy minden telep, minden évben egy munkást küld az I-ső telepre és pedig mindig a

sorszám szerint következőt. Az érkező a részére kijelölt lakást elfoglalja, egy évig ott működik s egy év múlva visszatér ismét saját telepére. Az I-ső telep munkabeosztása annyiban különbözik, hogy az előbbi telepről érkező munkások két hónapig a házi teendőket — a melybe minden munka beleértendő — végzi, 10 hónapon át pedig a társadalom igazgatásával foglalkozik. A föld kormányzása tehát 18,000 ember kezei között van, kikhez hozzá számítandó a negyvenkilenc éves tanulók utolsó fele, kik itt fejezik be tanulmányaikat s nyernek minden fölött általános áttekintést.

A jogegyenlőség s kötelezettség, mint látjuk, eszményi. Semmiféle társadalmi rangfokozat nincs, a ki ma egy gépet olajozott, az másnap a központból igazgat milliárd embert. Minden munka teljesen tisztességes s egyenlő értékű.

A telepeket egymással kizárólag földalatti vasut s vizalatti hajók kötik össze. A föld felszínén távoli közlekedés nincs. Föld alatt szállítják az embereket s hordják minden égalj terményeit s a telepek készítményeit rendeltetési helyeikre.

Hogy a te idődbeli földrajz szerint beszéljek: az akkori megjelöléseket fogom használni. Előre bocsátom azonban, hogy a mi villamos gépeink közlekedése nem olyan komplikált, mint korodban volt. A kocsik maguktól és magukban járnak. Szolgaszemélyzet és tisztviselő, a mely a közlekedés biztos s rendes fentartására, az utazók kényelmére, kívánságaik teljesítésére, a veszély elhárítására, az üzlet ellenőrzésére haddan szükséges volt, ma teljesen felesleges. A föld alatt egyenes vonalban, négy egymás mellett futó, közben nyitva tartott, párosan egymás felett álló álagut vezet, a melyen meghatározott rendben járnak a kocsik. Ezeknek a kocsiknak az indítása és érkezése olyanformán történik, mint a te idődben a pneumaticus posta berendezése. Az I-ső számú telepet értesítik azon mennyiségekről, a melyek az egyes telepekről elszállítandók. A telep aztán inkézkedik és pedig oly könnyűséggel s gyorsan, mint a hogy mi most egymással beszélgetünk, meghatározza, mennyit és hova kell küldeni, egyben értesíti azt a telepet is, a hová a küldemény érkezik. A termelő tele-

pek számadataikat is beküldik az I-ső telepeknek, mihelyt az évad végződik. Nem ellenőrzés vagy felülvizsgálat végett történik ez, hiszen nincs arra ok, hogy egy mákszemet is eltagadjanak, hanem azért, mert az I-ső telep állapítja meg az egyes telepek szükségleteit, azokat kielégíti s a felesleg elhelyezése felett intézkedik. A termelő telepen tehát tudják, hogy hova s mennyit kell szállítani s a telepeket az elküldésről értesítik. Az erre szolgáló készülékeink oly tökéletesek, hogy az, ki a másik telep munkásának valamit mond, nemcsak beszél vele, mintha közvetlen előtte állana, hanem látja is szemérzékeivel, mert épen úgy mint idődben a hallás a hangok behatása, a légrezgés által felköltetett, úgy ma a látás érzékei is működésbe jönnek vezeték útján.

Villamos kocsijaink óránként 300 kilométer gyorsasággal haladnak. Nekünk ugyan az erő s időre más meghatározásaink vannak mint nektek voltak, de én mindaddig megtartom az előtted ösmert jelzéseket, míg a mi könnyebb, biztosabb s tüzetesebb meghatározásainkal megösmersedel.

A négyvonalu alaguton tehát egyszerre négy kocsi mehetne, s mert akadály az indulás s megérkezés között nincsen, a kölcsönös elszállítások s a kocsik közlekedése pár óra alatt lebonyolítódnak az egyes telepek között. A kocsik mégis csak kettesével s pár pernyi időközökben, egymást követőleg indulnak utnak.

— Azt nem bírom megérteni — mondom én, — hogyha az egyik telepről 10,000 ilyen rakomány indul, hogy megy azok mind-egyike rendeltetési helyére a nélkül, hogy a kocsikkal vezető vagy kísérő-okirat menne?

— Ez is egyszerű. Tegyük fel — s ez rendszerint így is van, — hogy valamelyik telepnek három teleppel van közvetlen összeköttetése. Ezek egyikén át kell menni, például 6000 kocsinak, másikán 3000-nek, harmadikán 1000-nek. Az indító telep, mondjuk a vasut állomáson működő munkás, a közvetlen telep állomásán működő munkásnak mondja, hogy az ő telepe x kocsit megtart, a miről ez a telep különben már a központ-ról is értesítést kapott. A többit aztán küldik a kitüntetett kocsi számban, a hozzá legkö-

zelebb fekvő telepre. S mert egyes telepek nincsenek nagy távolságra egymástól, más telepekre szállítják küldeményeiket. A föld alkotása szerint az éghajlatok igen szigorú egyformaságúak, a miből következik, hogy az ugyanazon éghajlat alatt fekvő telepek legalább is hasonló művelési ágat folytatnak. Nyilvánvaló tehát, hogy ezek a szabályszerű szállítások korlátozott területre redukálódnak s évről-évre egyformák. A villamos összeköttetés pillanatnyi értesítést ad minden telepre, így tévedés egyáltalán elő nem fordulhat soha. Nem is történt még ilyen, de meg sem történhet. Kivétel az, ha egy telepre készítményeket küldenek, például mechanikai eszközöket, gépeket. Erről a telepet, a mely a rendeltetés helye és egyidejűleg az út irányában fekvő összes telepeket is a másodpercenyi indulás s érkezés idejéről értesítik s a pálya az egész vonalon, minden pillanatnyi megállítás nélkül, szabadon áll. Ilyenek különben a jégvonatok is, melyek északról a meleg délre, minden megszakítás nélkül folyton közlekednek. Ezek számára külön két segédalagutat tartanak szabadon. Természetes, hogy

az egyes állomásokon sem kézerő dolgozik, hanem villamos váltók működnek s a kezelő munkás egy gomb megnyomásával tolja a kocsit a kellő alagutba s egyben értesíti az indulásról a másik telepet. Ehez nem szükséges szabályrendelet, nem kellene jegyzőkönyvek és semmiféle iratok. A tévedés lehetetlen, hiszen — mint említettem — minden ilyen helyre három munkást küldenek ki, a kik bizonyára épen úgy figyelnek, mint a soros.

— S ha valaki utazni akar.

— Ez is megtörténhet, de csak úgy, ha arra ok van. — A kíváncsiság vagy unalom, vagy vagyonosodási vágy ma már senkit sem izgat, nem visz utra. Minden ember eljutott s eljut a föld minden részére, hiszen tanuló korában, 50 évig, erre elég köteleességszerű alkalmá volt. A mit látni s tudni lehetett, azt már látta s tudja. Fenn a havasok tetején a légnyomóknál, a föld mélyében a hővezetőknél, tenger fenéken s a bányák mélyében mindenütt megfordult. Bárhova menne valaki, ott a telep munkájában, kötelezettsége ideje alatt, részt kellene vennie. Kiki saját születése telepére van beosztva, s míg

munkáskora tart, ennek a telepnek a teendőt végzi. Senkinek semmiféle munka nincsen terhére, a tétlenség fogalma belőlünk hiányzik. Az élelem pedig az egész földteke minden telepén ugyanaz. A Hymalaja lejtőin fejt tejet ihatja a körüle fekvő száz és száz telep; a magtalan datolya s Amerika vérbélü barackjait ugyanazon tálcán kínálják minden telepen. China selyme, a pampák gyapja, s a forró égöv kaucsukja adja a jéghegyek között dolgozók védő-öltözetét, kinek gépe alól kikerülő jégtömbök 500 kilométernyi gyorsasággal repülnek Afrikába a forró égöv alatt levő telepekre, hogy a légvezető csövekben kellemessé hűsitse a forrón érkező levegőt. A magas hegyeken működő óriási szivattyú-gépek, ezernyi kilométer távolságra hajtják az ózondus tiszta levegőt. Ezeknek a gépeknek a constructiója millió képzett elme tömörített találmánya s részei emberi kéz fáradságos munkájának az eredménye. Senki semmit önmagáért, mindenki mindent a közjóért tesz.

A tenger alatt hatalmas hajótömbök járnak, mintha öntudattal bíró lények volnának.

A tenger annyi áldással, annyi jóval járul az emberiség javához, mint a föld. Ezernyi növénytelep igényel gondozást, de nyújt érette táplálékot s kikészítésre anyagot. A halakat, hullóket mesterségesen tenyésztjük s így a 20,000 telep bőven el van látva mindennel, a mit az ember kívánhat, a mi életét nyugodtá, kellemessé teheti.

A föld mélyébe ásott aknákat tűzálló anyaggal védjük, a föld örök melegét alapesőveken szállítjuk s vezetjük a telepekbe.

A telepek tehát mindig ózondus levegőt kapnak s földalatti természetes meleget élveznek. A mesterséges tüzet hatalmas villamtelepek szolgáltatják, a melyhez az erőt a természet adja. A hatalmas vizesések, a tenger hulláma s a földközi lég, mérhetlen finomságu gépekkel gyűjtik a villamosságot, a melyek felett a telepeken a munkás rendelkezik.

Mindenki tudós; ismeri a föld titkait és felhasználása módjait. A telepek termei gyűlhelyei azok lakóinak. A kinek eszméje van, azt megbeszélik. Ha valamit feltalálnak, 20000 telepen egyszerre látják, tanulják és

sajátítják el, hang, fény és erővezető készülék segítségével. Megbiráljuk s ha jó, elfogadjuk s alkalmazzuk. Nincs érdekeltség, tehát nincs ok rá, hogy a jót rosszakarattal fogadják. A hol az egész emberiség céljairól van szó, egyeseknek érdeke irányadó nem lehet. Egyeseknek elkülönített érdekeik nem is lehetnek. Nincs érdekösszeütközés, csak törekvés a jobb után s mert nincs önzés, nincs harag, s mert nincs veszteség, nincs összeütközés s megbánás. A jó mindenki előtt jó. A társadalom alapja az erkölcs. Az erkölcs forrása a nevelés. Nem ösmerhetem el igaznak azon állítást, hogy az ember már születésekor magával hozza csiráját minden jónak s minden rosznak. Ellenkezőleg. A gyermek szervezete olyan mint a tükör. Azt veri vissza, a mi reá sugárzik, — olyan mint a fehér lap, a mely mindent, jót, gonoszat, ellenállás nélkül fogad el s tart meg megsemmisüléséig. Olyan a gyermek természete mint a viasz, melyből ellenállás nélkül ideális szépségeket s torzképeket csinálhatunk. Minden akciót felfog, a minek kiteszik.

Kétségtelen tehát, hogy a behatások

különfélesége szerint alakult egyén azoknak a behatásoknak jellegét veszi fel, a mik érik s a szerint lesz jó vagy gonosz, a mint a behatások saját képükre az embert alakították.

A mely behatások nem működtek, azok egyszerűen nincsenek meg az egyénnek sem érzelmi, sem gondolati világában. Az ész, az idegek nem reflectálhatnak arra, a mi reájuk nem hatott. A társadalmi átalakulás hatalmasan igazolja ezt a tételt. Az ősember, míg a tüzet nem ismerte, annak áldásos s káros hatását alkalmazni sem nem akarhatta, sem nem tudta, előnyeit nem élvezte, hiányát — tudatosan — nem érezte. Szükségletei kielégítésében a meglevőkhöz alkalmazkodott. Képtelen volt az előtte ismeretlen tárgyakat használni, mert használati módjukat s értéküket nem ösmerte. Ma, a midőn a régi kor önkénye s az erőszak lehetősége is elenyészett, hiányzik az önkény és erőszak fogalma is. Ha akad, a ki ezzel a régi korról s elvont eszmékkal, tudományos szempontból foglalkozik, mosolygunk azon komoly vitatkozások felett, melyek, pl.: a rabzoltság, a területelkülönítés, társadalmi

magas állások felett valamikor folytak. Az ember élete s vagyona felett mások rendelkezési jogának csak elképzése is borzadály érzelmét költi fel bennünk. Mi bennünk már nincs meg az a behatás, a mely ezeknek az institutióknak elkerülhetetlenségét valamikor kényszerüsből megfoghatóvá tenné. Ott, hol a humanizmus minden elv alapja s kiinduló pontja, ott az előjogok iránti érzelem gyökeret nem verhet.

Az ember kikerülhetlenül azzá lesz, a mivé neveltetik. Az az ember, a kinek testét minden káros befolyástól megóvják s mind-ahoz, a mi fejlődésére előnyös, hozzásegítik, eléri a testi tökéletességet, a melyet egyéni alkata szerint elérhet. Annak az embernek a lelke, a kit az izgató, káros, erkölestelen behatások nem érnek s öntudatra ébredése pillanatától folytonosan csak a szeretet megnyilvánulását látja s érzi, birni fog a jóság ama fönségével, a mire az ember egyáltalában képes.

A társadalom tehát tökéletessé vált akkor, a midőn a rossz fogalmát kiirtották öntudatából s a jó fogalma lett felette az úr.

Ott, ahol az élet nem öncél, a nyugalom idézi elő a földi boldogságot. Az öncél maga az önzés kutforrása minden egyéni s társadalmi bajnak, épen úgy, mint az enyém-tied fogalma. Ha a természeti javakban egyenként s összeségünkben mindenki részesül s a használatban csak a tökélyre emelt felebaráti szeretet korlátozza, — úgy nincs meg az a talaj, a melyben az önzés gyökeret verhet. Megszűnt az oka a testi s lelki vizálynak. Az az elv, hogy az ember önmagáé s a társadalomé, kiinduló alapját képezi a létezésnek s a társadalom alakulásának.

Korodban persze visszataszítónak láttatok a mai társadalom berendezését s képtelenségnek kivitelét. — Miért? Azért, mert akkor a gyermeket szülői felügyelet nélkül képzelni sem tudták. Az önzés társadalmában a szülő nélküli csecsemő a legelhagyatottabb teremtmény volt, hiszen a hatósági kezelés ily elhagyottakból a legalacsonyabb társadalmi állásu egyéneket képezetett. Ez így volt. — Minden önmagával tehetetlen lény külső ápolásra s belső kiképzésre szorult, e nélkül hiányzott a fenmaradhatás s nyugodt élet le-

hetősége. Természetes, hogy miután maga a társadalom a család alapján rendezkedett be, a csecsemő gondozása s a gyermek neveltetése a család kötelessége volt. Nemcsak azért, mert a társadalomnak másfajta eszközei sem voltak s arra be sem rendezkedett, hanem azért, mert abban a kezdetleges fejlődési állapotban az az eszme dominált, hogy a természet már maga a csecsemőt feltétlenül s pedig első sorban az anya, később az apa, illetve a család rendelkezésére bocsátotta. El sem képzelhették, hogy az anya szeretetteljes ápolása nélkül a csecsemő táplálkozhasson s felnőve, életcélját elérhesse. S mi volt ez az életcél? Oda irányult az kizárólagosan, hogy az akkori társadalmi berendezés legmagasabb fokát elérje s vagyont szerezve, gondtalan, kényelmes megélhetést biztosítson magának mindenki.

Természetes, hogy a felnőttnek olyan eszmék váltak testileg s szellemileg tulajdonává, mint a milyen környezete hatása alatt benne kiképződhetett. A szellemi vagy vagyoni helyzet nevelt testi s szellemi nyomorékokat vagy előkelőségeket. Egyöntetüségről akkor szó sem lehetett.

A fejlődésnek igen erős akadályául szolgált a társadalomnak számos előitélete. Eltekintek a szabad és rabszolga, — a nemes és nem nemes és a kasztrendszer által megszabott választóvonalaktól. A népeit relativ értelemben vett egyenlő jogokkal felruházó államokban is az egyéni érvényesülés folyton akadályokkal küzdött. Első sorban döntő befolyással bírt az egyénnél a megélhetés. Ez a szempont volt irányadó az ugynevezett pályaválasztásnál. Milliók tehetségét verte béklyóba s szorította le ez a nekik való térről s kényszerítette olyan helyzetbe, a hol kedvetlensége, tehetségének hiánya első sorban az egyénnek s aztán a társadalomnak vált kárára és hátrányára. Minden rosznak tág tere nyílt az existencia utáni küzdelemben. A lelki romlottság s kétségbeejtő kényszerűségben lelik okukat azok a jelenségek, a melyek milliók vesztét okozták, mert pályájuk vagy nagyon vagy épen nem sikerült.

A nevelés egyformasága mellett egy csapással megszűntek mindezek. A testi s lelki sajátságok egyöntetűen fejlődtek ki s az egyforma, megváltoztathatlan foglalkozás és meg-

élés a concurrenciát lehetetlenné tette. A társadalom előrehaladásának hatalmas akadályát képezte az, hogy a tanulás inpracticus irányban alakult. Az ezernyi foglalkozás mindenikére külön nevelési módszer volt szükséges, ha az egyik ágra készülő egyénnek tehetsége vagy a viszonyok a választott uton a megélhetést lehetetlenné tették, a kész elzüllesnek esett áldozatul.

Ma csak practicus nevelést ismerünk. Első sorban megtanulja mindenki a természetet. Aztán önmagát ismeri meg testi alakulásában, szervezetét, annak előnyeit s hátrányait. Alaposan tanulja a természetet elméletileg s minden egyes alakulatában ezzel egy időben gyakorlatilag. Tanulmányokba gyermekeinket nem professorok vezetik be, mint korotokban azok, a kik iskolailag képezve, a tudományok egyes ágában elméletileg könyvekből rendkívüli tömegü ismereteket sajátítottak el — s növendékeik testi és lelki erejét kizárólag elvont fogalmak megértésével merítették ki. A mi gyermekeink minden tudása gyakorlati s így alapos. Koruk s az ezzel járó fokozatos értelmi fejlettségükhöz képest, nem

egyek iskolákban, hanem a munkások által, munkájuk végzése közben adott oktatással s ott testi erővel, munkateljesítéssel sajátítanak el mindent. S mert a kicsinyről mennek át a nagyobbakra, tudásuk alapja széles s egymással mindig összefüggésben áll. Azt, a mit tudnak, alaposan tudják.

Évszázadok kipróbált rendszere szerint tanulóink félévenként, más-más helyen végzik tanulmányaikat és pedig a telepek létszáma szerint, egy-egy csoportban, 25—30 egykoru. A telepek látogatását úgy osztották be, hogy a tanulás láncot képezett. Minden telepen, a hová sorrend szerint eljutnak, a munkások mellé kerülnek, kik őket elméletileg s gyakorlatilag kioktatják. Fokozatosan megismerik így az embert, állatot, növény- és ásványvilágot, ezek egymásra való hatásait s vonatkozásait. Miután az elméleti oktatás folyton párhuzamos a gyakorlatival, a tanulás mellett nemcsak fejlődik az ész, hanem dolgozik s producál, a test pedig ügyessé, erőssé fejlődik. Egyik időszakban a havasok hatalmas fenyveseiben dönti le a faóriásokat, szállítja a telepekre és dolgozza fel ezernyi

alakban, e mellett a fák és családjaik tenyésztése, azok természetrajzi beosztása s sajátágaiból nyer elméleti oktatást. Más időszakban s más telepen a föld gyomrában levő érceket fejti, olvasztja fel s dolgozza át, — elméletben pedig megtanulja azok földtani helyzetét, elterjedését s chemiai összetételét. A tenger mélyében tenyészt halakat s vízben tartózkodó egyéb állatokat, — közben azoknak szervezetével s természeti alakulásával ismerkedik meg. Mig szánt, vet, arat gépekkel s malmokban, gyárakban a terményeket feldolgozza, tanulja azokat ismerni. Elméletileg és a természetrajz egész terén. Nyirja a gyapjat, szállítja a szövőhelyekre s kikészíti s e mellett tisztába jön mindennel, a mit ezzel a tudomány összekapcsol. Sok tanulmány és sok testi fáradság ez, de mindenki megőrzi lelke s teste teljes épségét.

Elesik a fiatalok tanulmányaiból az elmúlt századok tananyaga, a mi a gyakorlati életben nem érvényesíthető. A nyelvtanok sokasága túlhaladott álláspont. Jogi, történeti, bölcsészeti tárgyak értéküket teljesen elvesztették. Az írás megszűnt művészet lenni,

mert csak arra szoritkozik, hogy a természet körül gyűjtött tapasztalatokat megörökítse s a könyvtárakban mindenkinek hozzáférhetővé tegye. Költészet, festészet, szobrászat, zene s minden művészetnek nevezett régi foglalkozás hasznavehetetlenné váltak. Az új társadalom keretében helyük nincs és senki szükségét nem látja. Minden, a mi készül, a mit alkotunk, a gyakorlati szükségleteknek kielégítésére szolgál s a természetes egyszerűség, mint formai tökély, fantasticus cifraságokra nem szorul.

— Kérded, hogy a házasság, a szerelem törvényessége, miként van most? — Testvér! Minden, a mi van, az törvényes. Az egyéni szabadság korlátozást semmi alakban sem tűr el. Kiki önmagáé, saját személyével szabadon rendelkezik. Neked ugyan, ki még a XX-ik század szellemében gondolkozol, az erkölcsnek nevezett érzés, korlátozza elmédet. — Meg akarom azonban a dolgot veled értetni s azon kérdést teszem fel: mi volt korodban s korodat megelőzőleg a házasság?

Ugy hiszem, nem tévedek, ha ezt két különemű egyén közötti szövetkezésnek mon-

dom, létrejött az élet szükségletei fedezésének könnyebb elérésére, családalapításra, vagyonszerzésre, bajok elhárítására, azok közös viselésére s így az élete cél bizonyos jólét melletti betölthetésére.

Mindaddig, míg az egyén teljesen nem érvényesülhetett s a társadalom az egyént nem támogatta, a szövetkezés szükséges volt. Kellott a gyermeknek oly valaki, ki őt táplálja, ruházza addig, míg elég szellemi s testi erő fejlődik benne arra, hogy saját szükségleteit önerejével megszerezhesse s érdekeit megvédhesse. — A gyermek természetadta védője s ápolója az anyja volt. — Igen, de kérdem: az emberi társadalom fejlődése korában élő nő, birt-e mindazokkal az erővel, hogy önmagát s leszármazóit fentarthassa s azt a jólét felé fejleszthesse? Bizonyára nem. Ha igényeink nem emelkednének túl az állati igényeken, úgy az anya képes lett volna ehhez hozzásegíteni gyermekét. Az ember ősállapotában odujánál s élelménél többre nem vágyódott, egyebet nem ösmert. — Az emberiség azonban fejlődött, igényei szaporodtak. S mert az erősebb a férfi volt, ő lett a teremtés

urává, az élet javait az erősebb jogánál fogva ő élvezte. Természetes, hogy ezek megszerzésének a terhei is reá hárultak.

Bekövetkezett, a minnek be kellett következnie, hogy a nő egyénileg a társadalomban nem érvényesült. Előnyeit csak a férfi útján nyerte s az jutott részéül, a mit a férfi adott neki. Így lett a nő a férfi tulajdonává, eszközévé. — Azok a bajok és hátrányok, a melyek a férfit érték, áthárultak a nőre is. A nő lassan tárgygyá lett, a melyet a férfi magának vagy erőszakkal szerzett meg, vagy megvásárolt.

A kié a nő lett, azé lett annak származéka is, mert az egyik a másiktól elválasztható nem volt.

Most már megfigyelhetjük a család különféle változatait, a mint azok éghajlatok szerint változnak és alakulnak. Nyomorultabb helyzetü ember s ott, a hol az éghajlat szerint a megélhetés nehezebb volt, egy-két nővel megelégedett. Ez az állapot azután előbb a megszokás, később a szükség következtében társadalmilag törvényesített is, főleg olyan helyeken a hol a nők s férfiak számszerint

is majdnem egyforma mennyiségben voltak. Így kifejlődött az egynejuség.

A hol a nőkben túlbőség volt, a hol a megélhetés könnyü s főleg a hol a család szaporasága a családfő bizonyos tekintélyességét állapította meg, ott a többnejuség önmagából fejlődött, ott ezen állapot vált szokássá s lett törvényessé. Az értelmiség folytonos fejlődése, a nők szellemi emelkedése, a nemek egyenjoguságának kérdését egyszerre felszínre vetette. Ekkor aztán ki kellett fejlődnie annak az állapotnak, hogy a nőnek a családban joga van; a férj oldala mellett társ. Bekövetkezett az az idő is, hogy a férfi elvetette korlátlan uralmát a nő felett s a házasságot a nő elhatározásától is függővé tették. Tehát most már érvényt szerzett a nő is magának, mert választásától függött, hogy melyik férfinak érdekeit óhajtja támogatni. Bekövetkezett a házasságnál is az önzés kora. Az emberek a legkivételesebb esetekben követték szívük vonzalmát s rendszerint a férfi állása s vagyona volt az irányadó a házasságok megkötésénél. Ekkor már az érzéki szerelemnek a házasság kötésére nagyon kevés be-

folyása volt. A házassági jog ilyformán fejlődött ki a család terheinek közös viselésére. De ez a fejlődés csak színleges volt, mert a családfő mindig a férfi volt s ez megkövetelte a családi élet tisztaságát s a nő testét kizárólag magának tartotta fenn.

Ez a fejlődési állapot végleges nem lehetett. Hiszen, ha a fejlődés tökélyét az egyén szabadságában keressük, hol találkozunk azzal a joggal, hogy a nőnemű ember magával ne rendelkezessen s neve, gyermeke s az ezek feletti rendelkezési szabadság másé legyen? Hogy a nőtelen férfinek bárkivel való érintkezését mi sem akadályozza akkor, a mikor a férjes vagy férjtelen nő érintkezése társadalmi meggyalázás? A nőtelen férfi, érintkezése gyümölcseit magától eldobhassa, azokat megtagadhassa, szükség esetén a társadalom által neveltesse; — míg a nő az ő származékai terhét nemcsak viseli, hanem erre kötelezi is a társadalom akkor, a mikor tettéért őt s gyümölcsét ezernyi megalázással, hátránynyal sújtja? — Igaz ugyan, hogy az egyes társadalmak belátták ez állapot helytelenségét, de rajta segíteni még sem tudtak.

Tudjuk, hogy a házasságon kívül született gyermekek űsidőkben rabszolgákká lettek. A mint ez megszűnt, a társadalom még mindig olyan tagjainak tartotta őket, kik tisztségeket nem viselhettek. — Eltekintek azoktól a kivételektől, a mikor hatalmas apák az ilyen gyermekeket a legnagyobb tisztességekbe juttatták, a mi akkor a visszaélések közé tartozott.

Be kellett következnie végre annak az időnek, a mikor minden megszületett egyén, egyenlő joggal bír a társadalomban; egyenlően élvez mindent s kiveszi részét a terhekből is egyenlő mértékben.

Kié az egyén? Önmagáé s a társadalomé. Már a születés és élet feltételeinek ugyanazonossága is a jogok ugyanazonosságát követeli. A korlátoknak le kellett hullaniok. A férfi engedelmeskedik a természet kényszerének s nemzi a gyermeket. A nő ugyancsak a természet törvénye szerint azt megérleli s a világra hozza. Mind a ketten, férfi és nő, csak természetszerű kötelességének teszeletet. De a származék egyéni lett. — Tagja a társadalomnak, mint bármely másik, meg-

követelheti helyét, ha teljesíti kötelességét. A régi társadalmi berendezés s a gondolkodás bizonyítja, hogy a gyermeknek a szülők által való eltartása az emberiség céljainak meg nem felelhet. Nézzük: az incertus paterre az esetek sokaságában, nem lehet a gyermek eltartására kényszeríteni. — A certamatert, ha terheli a kötelezettség, hol szabunk annak határt? A szoptatás befejezéseig? Mikor van az? Hátha nem képes reá? A gyermek abba a korába mikor jut, a mikor már megélni is képes? Mikor? A mikor enni tud, vagy a mikor élelmét munkájával megszerezni képes? Mivel lehet az anyát gyermeke eltartására kényszeríteni, ha nem tudja? Ha nem akarja? Mikor áll be a társadalom kötelezettsége, tagjának gondozása, ápolása s eltartása? — Hát a nevelés kérdése? — Lehet-e a gyermeknek nevelés nélkül maradnia? Nem kell-e a társadalomnak gondot fordítani arra, hogy meglegyenek az eszközei arra, hogy mindenki betöltse hivatását? — Honnan itéli meg a társadalom, hogy valamely gyermeknek mire van hivatása? S elegendő-e az, hogy ezt a páriát megmenti az éhhaláltól s egész életén

át a legalsóbb csócselék között ad neki helyet s lelkileg feltétlenül megöli? — Van-e joga az államnak a nevelése alá adottak között különbséget tenni? S ki által, mi által gyakorolja ezt a jogát? A kinek izlése a viszonyok szerint változik? — Nem kell-e a nevelésnél arra törekedni, hogy az állam kötelessége mindenkivel szemben egyforma legyen? Tehet-e szolgálatot a társadalom fenntartására s előrehaladásának előmozdítására az olyan egyén, ki nyomorultul nőve fel, bünbarlangokban szedi szellemi táplálékát? A proletárok ezrei, kik férges existenciájukat mások rovására iparkodnak javítani; a társadalom páriái, kik a társadalom felforgatásával iparkodnak érvényesülni, utjok vérrel és bünnel telítve; a tudósok, a képzetek, a kik egy egész élet szorgalma után mellőzve s meggyalázva, önhibájukon kívül a nyomorba süllyednek s rákfeneként viszik a társadalomnak úgy is beteg testébe mindazon nyavalyákat, a melyeknek ők is áldozatul estek, lehetnek-e ezek hasznos tagjai a társadalomnak?

A házasság béklyója volt az emberiség

fejlődésének. — Mihelyt az ujszülött a társadalom nevelése alá kerül, egyforma kiképzés, testi s szellemi tekintetben egyforma tagokat teremt. — Mihelyt az egyén megélése ugyanazon módon biztosítva van, megszűnt a bajok sokasága s beáll az emberileg elképzelhető s elérhető tökéletes állapot. Keressük, vajjon van-e az atyának vagy anyának joga gyermekük testéhez s annak neveltetéséhez? S ha van, miben gyökerezik ez? Semmi esetre sem supponálható, hogy a férfi és nő együttélése kizárólag abból a célból történik, hogy gyermeket nemzzenek. — Ez cél nem lehet, mert ez házasság nélkül éppen úgy megtörténhetik. A társadalmilag, törvénnyel szabályozott házasság feltételei között nem találjuk a fajszaporítás kötelezettségét. A szaporodás természeti kényszer, a melyet formákkal vettek körül. Mert meg nem akadályozható, mint szükséges dolgot rendszeres mederbe terelték. S miután a társadalom nem azt vallotta elvének, hogy az egyén az övé, aztán önmagáé, természetesen azokra oktrojálták rá, a kik életet adtak neki. Nem képzelhető, hogy a gyermekek születése nem elkerül-

hetlen természeti ösztön kielégítésének a következménye. Ha nem így volna, senkinek sem jutna eszébe gyermekekkel bajlódni. Ha például 10 órai fafűrészelés árán jutna az ember a gyermekhez, volna-e ember, ki saját terhére, ily fáradságnak magát alávetné? A XX-ik század önző társadalmi viszonyai között ez semmiesetre sem képzelhető.

De mert a természeti ösztön annyira kérlelhetetlenül követeli a kielégítést, hogy annak erőszakos elnyomása határozott hátrányokkal jár s mert a kielégítés természetes következménye a magzat életrehozása s mert akkor, az így származott gyermek fentartása, nevelése más módon lehető nem volt, az anyára s a vélt apára hárították a fentartás kötelességét.

A megszületett egyén tehát már társadalmi kényszer alatt állott s el kellett foglalnia azt a helyet, a melyet az intézmények részére kijelöltek. Eltekintve attól, hogy abban a korban mindenkinek kijutott a része a küzdelemből, még is elháríthatatlan volt az, hogy a nyomorban született osztályrésze a nyomor volt. Az alárendelt szülőktől született gyer-

mekre várt a szolgaság, s a szellemi szegények leszármazóira a szűk látkörűek állatias-sága. Béklyók voltak az egész vonalon s az egyéniség érvényesülése elé áttörhetlen gá-takat raktak az intézmények.

Védte ezt a társadalmi beosztást talán a szeretet?

Nem!

A külön neműek között való szerelem-nek elnevezett érzés csak fogalom volt. A valóságban nem más, mint a nemi ösztön kielégítésének tultengődött, leküzdhetlennek érzett s képzelt vágya.

A természet mindent szabályoz, min-dennek okát adja s reá minden visszavezet-hető. Hol találjuk már most a szerelem alap-ját a természetben? Látjuk, hogy két hason-nemű egyén között szerelem nincsen. Két kü-lönböző nemű között pedig csak azért, hogy a faj szaporodjék, nem szükséges. A termé-szet egyszerűen megtagadja, hogy a szerelem az ő institúciója lenne. A tulusigázott vágy s az a leküzdhetlen szenvedély, a mely két egymás birására vágyó különemű egyénnek akarata, önzése képezte a szerelmet. Már az álla-

tok is gyilkos harcot folytatnak egymás birásáért. E szenvedély olyan, mint a régi századok egyéb szenvedélyei, a kártya, a bor, a mellyel megküzdeni az ész, a megfontolás s a rend iránti szeretet nem képes. A szeretettől különböző forrásból eredő érzelem még csak nem is nemes. Bizonyítja ezt az, hogy a kielégített nemi vágy a szenvedély halála s a megelégedés után nyomban következik a kiábrándulás.

Azon isteni lelki érzelem, mely egymás irányában vonzódás s ragaszkodásig vezet, az egyedüli, melyben lelkünk tisztasága nyilvánul s ez nem szerelem, hanem felebaráti szeretet.

Miért szükséges ma, a teljes szabadság korában, két személyt egymással összekötni? Mi célja lehet annak, hogy ez a két személy, ha nem akarnak egymással többé viszonyt folytatni, arra őket kényszerítsük? Mily társadalmi kihatása van annak, ha együtt vannak, vagy ha nincsenek együtt? Mi akadályozza e két nemű embert, ha egymással holtig jó viszonyban akarnak maradni, hogy ezt ne tegyék? Miért képzelhető az, hogy

éppen csak ebből az okból korlátozzák az emberek szabadságát, a mikor erre semmiféle társadalmi szükség nincsen? Nincs ok, a melynek alapján olyan institutiót alkotunk, a melynek célja nincs, de nem is lehet; sem családalakítás, sem együttműködés, sem semmiféle más alapon! S ha hiányzik belőlük az a természetellenes tudat, hogy a teremtés módja nem erkölcsös, hacsak annak létrejöttét holmi nevetséges formákhoz nem kötjük, miért e céltalan kényszer? Hajdan a társadalom a családokból alakult, azok fentartása kellett, hogy rendeztessék. Ma a társadalom az emberek összessége, tekintet nélkül minden mellékkérdésre. Az egyén első és végső tényező, s nem kívánatos, hogy kebelében szövetségek alakuljanak. Ma a társadalomnak az a célja, hogy anyagának számát fentartsa s mert a természet erre önmagától módot ad, a cél elérésére semmiféle institutiókat nem kell alkotnunk. S vajjon az őskorban ideális dolog volt a házasság? Korántsem! A házasságok igen nagy része megbomlott rövidesen s az együttmaradottak tulnyomó részében is a kényszerűség tartotta

fenn a kapcsolatot és közösséget. Olykor a vagyoni kérdések, néha a családtagok eltartásának kötelezettsége, de leginkább a társadalmi nézetek s viszonyok voltak azok, melyek a házastársakat együtt tartották még akkor is, a mikor a házaspár szövetkezése rendelkezésének többé meg nem felelt, sőt meg sem felelhetett.

Ilyen kényszer hatása mutatkozott különben minden társadalmi berendezésben. Ez a nézetkör volt kiindulópontja annak a vizátságnak is, a mely minden egyénnek előre megsabta hatáskörét s abból, mint börtönből, sem teste, sem lelke nem szabadulhatott. Egeket ostromló képzettséggel felruházottak milliói veszték el, mert szükkörű állásukban nem érvényesülhettek. Az ő rováukra aztán érvényesültek olyanok, a kik korlátolt képzettségük mellett, a rájuk oktrojált társadalmi állásban, csak visszafejlesztették még a rájuk bizott institúciókat is. A kit születése, vagy a viszonyok olyan polcra helyeztek, a melyben alárendeltjei nagy rétegeinek, fejlődése volt kezébe letéve, az ő rosz erkölce s a lelki elvadultság bélyegét nyomta rá százakra.

Ha minden egyén egyformán érvényesül, a társadalom bizonyára elfogadja tőle azt, a mi jó. A XX-ik s azelőtt lefolyt századok szülötte már kicsiny korában ki volt téve szűk látkörű behatásoknak. Tanulmányai-ban környezete érdekei s nézetei voltak irányadók. Arra a társadalmi helyzetre nevelték, a melyben éltek nevelői, a kik kénytelenek voltak ezzel, mert önmaguk is csak ebben a körben mozogtak s bizonyos volt, hogy neveltjük csakis e körben fogja magát érvényesíthetni. Környezetének gondolatmenetét sajátította el a gyermek, azok világnézetét s tudását szivta vérébe. S ez alól magát fel nem szabadithatta, mert nem volt kiteve más behatásoknak, a miknek engedhetett volna. Így lett ugyanolyan ember, mint a kik környezetében éltek.

Nevelődött tehát millió számra a tucatember, a kik bár tehetségük volt, alig érvényesülhetett néhány. Mert ha egy rendkívüli képességgel bíró s tehetségének tudatában is levő egyén istenadta esze vagy nagyobb tanulmányok árán, a társadalom fejlődésének hathatósabb előmozdítására alkalmas

eszmét hirdetett, az eszméknek csekély százaléka érvényesülhetett. Vagy állásának korlátozott alárendeltsége, vagy az eszközök hiánya, vagy legtöbbször érdekelt embertársainak önzése, irigysége megakadályozta törekvéseiben.

A társadalom minden tagja, első sorban öncélokért küzdött, a közjóért való munkálkodás áldozat volt s önmegtagadás. Természetes is, hogy ott, a hol a vagyonszerzésért kellett küzdeni, mert e nélkül megélni nem lehetett, a hol minden tettnek végcélja a haszon s nagyobb jólét kiküzdése volt, a legritkább esetben lehetett alkalom a szükségesegek találkozására, hogy a tudni vágyás rendelkezésére állottak volna körülményekben és eszközökben.

Érthető valami, hogy ebben a korban az egyéni tehetség minden kiváló megjelenésénél, önző érdekekben keresték a kiindulópontot. Az elbirálás nem volt sem komoly, sem jóakaratu. Rendesen abból indult ki, hogy az új eszme érvényesülése esetén megnyit hajt a feltalálónak s mi jut ebből a támogatóra. Súlyljal birt még az is, hogy a kis körben mozgó egyén, eszméje érvényesi-

tésénél szük talajon állott s ha ellenzők nem voltak is, pártolók sem akadtak s az eszme nem érvényesülhetett.

S még ebből a létért való küzdelemből is, a mely végeredményében mégis kihatott az emberiség fejlődése s a társadalom végalakulására, a törekvők felét, a nőt, kizárták.

A küzdés árán előre haladó férfit lenyügözve tartották a családi gondok. Akadályozta érvényesülését a nevelés ferdesége. A férfit felnőtt koráig soha nem értékesíthető theoretikus tanulmányokkal halmozták el, a nőt pedig ugyszólván az északépző tanulástól teljesen elzárták.

Ez csak az ugynevezett tudományos pályára vonatkozik. Az emberek elenyésző csekély része részesült csak ebben, míg nagy mennyiségnek még kevesebb tanítás jutott, a túlnyomó többség pedig semmiféle képzéshez nem jutott hozzá. Mit tanult, például, a földmiveléssel foglalkozó? Ritka esetben vitte fel az irástudásig. A kézműves? Még saját szakmájában is a legalsóbb fokán álló készültsége volt s minden mást, a mi ehhez nem tartozott, azt reá nézve teljesen feleslegesnek mondták

s vele meg sem ismertették. A kasztokra beosztott iparost bámulatos egyoldalúságban nevelték s ebben meg is maradt. A lábbelikészítő egész ösmeretvilága a mechanicus feldolgozásban állott. Jól-rosszul, inkább rosszul, mint jól. Már azt, hogy a dolgozása alatt álló bőr, szövet mikép készül, miért jó, azt nem tudja! Hát még hogy a láb alkotását, annak gyengeségeit megítélje s hogy annak megvédésére készíti munkáját, — az neki eszébe sem jutott. A bőr minőségét ismét más ember tudta.

A legapróbb háztartási cikknek, a kézműipar minden darabjának, külön mestere volt. Lehetett-e előnyös befolyással egy ilyen ember a társadalom fejlődésére, a ki saját mesterségét sem ismerte s csak a megélési kényszer szorította annak üzésére? Felemlitem-e azokat a milliókat, a kik semmit sem tanultak s nem is produkálnak, csak szolgák voltak? Ezeknek még önálló gondolkozáshoz sem volt joguk. Egyszerű gép volt mindegyik, képzettség nélkül, minden tanulmány nélkül való. A mit megparancsoltak neki, tette, a legocsmányabb állatiassággal, úgy, a hogy meg-

parancsolták, a nélkül, hogy tevékenysége, mivolta vagy hasznosságának tudatában lett volna. Nyomorult díjért dolgozott, a mely éhsége csillapítására imitt-amott elegendő volt, de létét az állatokénál kellemesebbé, magasztosabbá nem tehetette. Egy kis étel a legnagyobb éhség enyhítésére, nyomor, küzdelem az egész életen keresztül, folytonos vágygyal a jobb sors után, melyet magának gyarló színekkel rajzolt meg, volt csak a sorsa s végeredményében egyedüli reménye a holtá utáni boldogság, s embertársaival való egyenlőség.

Az emberiség 99 % nyomorultjaival szemben állott, elenyésző csekély számban, az értelmiség. De minő értelmiség! Egyoldalú képzettséggel, valóságos szellemi kézműves! A mérnök, kinek háromszögei absorbeálták egész élete tevékenységét, a jogász, ki a furfanggal készült rendelkezések utvesztőjében tévelygett; az orvos, ki néhány gyarló, a kísérletek stádiumában levő, sötétben tapogatózó tankönyv s pár évi gyakorlati próbálgatás után, eszközök hiányában, szűk körben, megélhetése céljából is gyengeségének tudatában működött.

S mindezeket a tudományokat, kinos fáradsággal, problematikus értékkel, nem azért sajátították el, hogy ezáltal a közjót fejlesszék hogy a társadalom egész tömege élvezze a működést s a haladás gyümölcseit, hanem azért, hogy legyen miből megélni. Az a tudomány, a mely nem jövedelmezett, nem volt életre való, az nem kellett senkinek. S ezekhez a csekély tudományokhoz is mekkora áldozatok árán s kerülő utakon lehetett csak hozzájutni. Erkölcsi és vagyoni áldozatok voltak ezek. Az orvos nem gyermekkorától kezdve foglalkozott a hivatása körébe tartozó tudományokkal s ismeretekkel, hanem tanulnia kellett, mint a jogásznak s egyéb tudományos foglalkozásra is készülőnek, könyvből nyelveket, azok ezernyi systemába kényszerített szabályait, a melyeknek soha hasznát nem látta. Tanult történelmet eltűnt s élő népekről, azok társadalmi alakulásairól s berendezéseiről, nagyszerű uralkodóiról s férfiairol, tudósairól, a kik részben csakugyan éltek, de nagy részben képzeletből kerültek elő; tanult szépészetet, bölcsészetet, vallási theoriákat, — elvont theoriákat, azok ezernyi

elágazásait s ezer olyat, amelynek hasznát soha sem vette, azt nagyobb részben meg sem értette s iparkodott elfelejteni.

Ha legalább ezt a tudományos kaszt-rendszert szakszerűen s következetesen hajtották volna végre s nem minden tanintézetben, országban máskép, ezernyi elmélet szerint, practicus beosztás nélkül.

Hogy érvényesülhetett volna tehát az ember, mikor az iskola megkezdése előtt, a családban beléoltottak oly fogalmakat, melyek ott domináltak, de a tudományos neveléssel legtöbbször ellenkeztek, azután az iskolában szellemileg ruinálták ezernyi felesleges tantárgygyal, — s végre, midőn hivatása tanulmányait kopott agygyal, kimerített életerővel bevégezte, első sorban a megélhetésre kellett gondolnia, társadalmi állás szerzése s annak fentartásáért küzdenie.

Milyen másforma a mi korunk!

Nembeli különbséget a nevelésnél nem ismerünk. Játszva tanulja meg a gyermek azt az egy nyelvet, a melynek szabályai külön tanulmányt nem kérnek, mert azt tartjuk, hogy a nyelvnek neme nincs s kivételei

sincsenek. Ha valaki beszélni tud, helyesen beszél. A betük ismeretét már jártányi korában elsajátítja. Tizenhat betünk van, a mivel minden kifejezhető. Nagy betü, kis betü nincs, irás és nyomtatás között nincs különbség. Játszva ismeri meg a számtant, annak műveleteit már négy éves korában. Időközben ösmerni kezdi az állatokat természetben. Azután az emberi testeknek a csontvázait s így fokonkint tovább az életet s annak fenntartásához szükséges eszközöket, azok behatását. Gyermekeinket a telepen levők száma szerint félévenként, csoportosan telepről-telepre küldjük s pedig sorrend szerint, fokozatosan akként, a mint nevelésük és koruk emelkedése azt megkívánja. Mindaddig, míg a tanuló munkára nem képes, a saját telepe oszt minden egyes csoporthoz egy munkást, ki őket tanítja. Már nyole éves korukban viaszból testrészeket készítenek s ösmerik az ember s állatok teljes belső szervezetét.

A tanulmányok tehát nemcsak theoreticusok, hanem gyakorlatiak is. Ez az oka annak, hogy be kell várni a test fejlődését, a kezek erejét és ügyességét. A testi erő ki-

fejlésével mindig nagyobb és nagyobb hasznára válnak a társadalomnak. Mindent az első pillanattól akként tanulnak, hogy a tanulmány tárgyát maguk készítik s munkálkodnak.

A testi ügyesség és erő fejlesztése a főcélja mindkettőnek s eredménye a test egészsége. Végletekig menő elővigyázattal veszik körül az ifjakat és növendékeket a nap minden percében. Kényszert nem ismernek, sőt a tulzásba hajló s esetleg kártékonyná válható jóakaratauk s tultevékenységük elé gátat is vetünk.

A szabadban mindennap való mozgás, futás, ugrás, a generációkon keresztül, miként láttad, testileg óriásokat fejlesztett. A testnek ez az óvatos s rendszeres fejlesztése eredményezte az életkor magasságát s azt az erőt, mely a szervezet káros behatásait megakadályozni képes.

A szellemi s testi összevágó s egymást teljesen kiegészítő működés, a tudást az elérhető tökélyre fejlesztette. A társadalom rendeltetésére szolgáló minden intézményekkel ismereteket szereznek. A növények természetét megelőzi az éghajlat ösmerete, azok be-

osztása, hasznosítása. Az állattenyésztést a növényzet ösmerete után kezdik tanulni, akkor, mikor már az állat szervezetével is teljesen megismerkedtek.

Ifjaink behatolnak a föld mélyébe, a csillagok titkait ösmerik, a tengerek mélysége tanulmányaik tanyája.

Nincsen szemetrontó betűzés, mindent természetben látnak s szakszerű magyarázat mellett mindent megértenek, a mit teremteni s készíteni lehet, azt művelik.

Az ötven éves ember erejének teljességében jut szellemi s testi képességeinek legmagasabb fokára. Akkor lesz munkásává a társadalomnak s arra a helyre, a hol született, abba a szobába, a melynek számát születésekor nyerte s melyet magával hordoz, végleges lakására megy.

Ez időtől kezdve végez minden teendőt, a mely telepe munkaköréhez tartozik.

Teendőit szám és időrend szerint osztják ki. Ezt egy 100 tagból álló tanács végzi s ez ügyel fel a kivitelre is. Minden egyes munkás tehát mindent végez a telepen s pedig bizonyos sorrendben, kezdve az igazga-

táson, folytatva a vasuti, konyhai s más, főleg a szakkörbe vágó teendőkön, így mintegy 10 évi működés után, negyed s félévi turnusokban mindenén keresztül érve, újra kezdi. Ezeknek a munkálatoknak a végzése nem jár nehézségekkel, mert már mint tanuló mindent elsajátított, a kellő gyakorlat s szakértelem s az, hogy ugyanazon munka teljesítésére többet is beosztanak, minden felvetődő akadályt könnyen elhárít. Negyven évi szolgálat után minden kötelezettség megszűnt s tehet idejével mindenki azt, a mit akar. A lelki tulajdonságok teljes birtokában levő egyén, ki a folytonos foglalkozáshoz szokva van, az ő kedvenc szakmájának művelését, legalább elméletileg, el nem hagyja. Vagy ha igen, foglalkozik tudományos kísérletekkel s oly tanulmányokkal, melyek csak egyéni értékkel s érdekekkel bírnak. Így az őskor népeinek nyelve, azok állama, lelki fejlődése foglalkoztatott engem. Szóval nem a pihenés, hanem majdnem mindnyájánál a tudományos kutatás kora következik be.

Bennem nem voltak meg azok a képességek, a melyek képessé tettek volna arra,

hogy a telep munkálataiban részt vegyek. Bár korom szerint éppen a munkások közé tartoztam volna, — oly számot kaptam, hogy teljes tétlenségben tölthettem volna időmet. — XX-ik századbeli kor- és nyelvismereteimre való tekintettel, — hiszen ép úgy voltam mintha még mindig abban a korban élnék s csak álmomból kellene felébrednem, hogy magam körül láttam fehér csuhás paptársaimat, a hosszú asztalt, öblös és sugárnyaku palackjaival, — ajánlkoztam, hogy mindazoknak, kiknek felvilágosítással szolgálhatok, kik a korombeli viszonyokkal foglalkoznak, szívesen rendelkezésükre állok. Így történt, hogy barátommal többeket meglátogattam a különböző telepeken, kik velem beszélni óhajtottak.

Koromban igen sokan a semmittevést tartották gyönyörűség- és élvezetnek, a munkát pedig lealáználak. A XXX-ik században senkit sem szorítottak tevékenységre s még sem láttam senkit, a ki valamivel ne foglalkozott volna. Öreg barátom ezt így magyarázta:

— A XXX-ik században értékkülönbözöt nincs. A vagyon már mint fogalom

is megszűnt, tehát a tulajdon fogalma is elenyészett. Minden dolog egyformán hasznos s pedig nem az egyesek, hanem az egész emberiségre nézve. Arra tehát, hogy valaki azért dolgozzék, hogy az előállított tárgyat kizárólagosan használhassa, senki sem gondolhat. Nem is tudna mit csinálni vele, de meg mindene megvan a nélkül, hogy valami kizárólag az övé volna.

Nem volt még rá eset s talán nem is lesz, hogy valaki magát a munka alól kivonja. Sőt ellenkezőleg. Azok, a kik már nem munkakötelesek, vagy akikre munka nem jut, folyton foglalatostkodnak, úgy, hogy a beosztott munkások mellett, főleg a hol nehezebb a dolog, mindig akadnak önkéntes segítők.

A XXX. század embere nem tudja fel fogni, hogy munka nélkül is van élet. Kis korától kezdve folyton rendszeres munkával foglalkozott. Mert sohasem erőltették s mert a folytonosan változó munkája gyönyörködtette is; — szabad ideje leteltét alig várja, hogy új dologhoz fogjon vagy megkezdett munkáját befejezhesse.

Hajdan a munka megtagadása testi vagy

lelki okokra volt visszavezethető. A testi fogyatkozás constatálható, ez, míg ember lesz, mindig előfordul. A lelki okok az elégedetlenségben keresendőek, mely a munka minőségében, vagy annak vagyoni hasznot nem hajtóságában állott.

Ma ez az utóbbi lehetetlen, mert mindenki teljesen egyforma munkát végez s nem lélekölően, hanem változatosan. Helyzete mindenkinek teljesen egyforma, azzal elégedetlen nem lehet, mert tudja, hogy helyzete megváltoztatása lehetetlen. Ilyen másféle helyzet nincs az életben, sem a forgalomban. Olyan valami után pedig senkisé is vágyódhat, a mit nem ösmer. A XX-ik században igen is lehetett szó és iparkodás, jobb helyzet után, hiszen akkor az emberek társadalmi rendszere olyan volt, hogy sorsával senki sem volt megelégedve. Mindenki vágyódott valami után, a mi neki nem volt, de volt másnak. A király a koldus egészségét, a szegény a gazdag vagyonát kívánta. S mindenkire az ő munkája volt a legterhesebb. Hozzájárult ehhez, hogy a foglalkozások különféleket jövedelmeztek s különböző megbecsülésben ré-

szesültek. A suszter lenézte a boeskorost, s ezt a cipőgyáros. A szegkovácsot a lakatos, ezt a gépész. Valamenyijöket pedig a tanító, a pap, a diplomata, s az egész társadalmat alája rendeltnek érezte a született arisztokrata, — kiket alattvalókként kormányoztak a vérbeli s a nem vérbeli uralkodók! — Mindenki a más állapotát tartotta a magáénál jobbnak, soha sem az volt a gyönyörködtetőbb, a mivel ő birt, hanem a másé; s amit neki kellett végeznie, az volt a munkák legnehezebbje.

Ebben az időben megtörténhetett az, hogy valaki nem dolgozott. A munka nem volt cél, hanem eszköz a megélhetéshez. Annak pedig, a kinek módjában volt megélni munka nélkül is, — s annak a ki még munkával sem volt képes magát és családját fenntartani, volt oka — nem dolgozni.

A munkanélküli állapotra való elhatározás minden korban a lelki elzüllés bizonyítéka volt. Idejét a vagyonos dologkerülő másképen kihasználni képes lévén, szórakozást keresett. Akkor pedig volt szórakozás elég, kinek-kinek a vagyonához mérten, sőt

azon túl is. A színházak, koncertek, cirkuszok, a kártya, korecsma s az egyéb dorbézolások céljaira berendezett megszámlálhatlan alkalmatosságok.

Ma ily szórakozás nincs, — a mai szórakozás a tanulás. — A mi színházainkban a technika, physika legujabb vívmányai kerülnek bemutatásra, s a legnagyobb gyönyörűség a muzeumokban van, a hová mulatni járunk. Kártya s szerencsejátékok kivesztek a forgalomból is. Nincs mit nyerni, nincs miért játszani. A vagyondifferenciák izgatása el sem képzelhető, hiszen nincs mit veszteni.

A jól kifejlett, egészséges test megkívánja a munkát s nem bánja, akármilyen az, csak bizonyos mennyiségű szellemi s testi erő kelljen hozzá. A folytonos foglalkoztatás ezt kívánatossá is teszi.

— Hogyan érvényesül a tehetség, ha ideje s gondolkozása állandóan más munkával van igénybe véve, — s arra, a mi kedvenc szakmája, sort nem kerithet, — így igen sok előnyös találmány is elmarad?

— Ez csak látszólag van így. Mindenki, kinek eszméi vannak, azokat közölheti, s a

sok millió embertárs között bizonyára számosan lesznek, kik ugyanazzal foglalkoznak. A napi rendes munkaidőn túl minden telepen olyan berendezéseket találunk, a melyek minden igényt minden irányban kielégíthetnek. Ma az fel sem tehető, hogy legyen ember, ki egy gondolatot mint rögeszmét üldözzön, mert annak elérése semmiféle személyes előnyökkel nem keesegtet. Bizonyos, hogy a ki valami jobbat tud a másiknál, azt közli vele s ha nem sikerül, a sikertelenség semmi affectiókat nem idéz elő. A mi embereink teljesen nyugodtak.

A magas északon járva, azt a kérdést intéztem társamhoz, hogy az északi sarkig felhatoltak-e már? Időmben mily áldozatokba került a kísérletezés is.

Öregem karon fogott. Az étkező osztályban elláttuk magunkat élelmi szerekekkel s le szállottunk a vasuti állomásra.

— Nos, mondá, kívánságodat kielégítheted. Egy szállitmány tanuló megy ma az északi sarkra, hogy annak környékén a de-lejességi viszonyokat tanulmányozzák, azokkal elmegyünk mi is.

Az állomáson 25 ifjut találtunk s négy munkást, a kik épen indulni akartak. Beszálottunk mi is egy üres, visszatérő jégszállító kocsi s megindultunk. Nyolc órai szakadatlan ut után megálltunk.

— Ime az északi sark — mondá barátom. Épen olyan kényelmesen érkeztünk ide, mint ti a gyorsvonataitokon Párizsból Berlinbe.

— Sőt kényelmesebben. Nem bántott semmi kellemetlenség, a vonat zakatolását, füstjét, légváltozását nem érzetem. Érthető, hogy a hely megpillantása, a miről még álmodni sem mertem volna soha, rendkívül felizgatott. A megálló helyen dolgozó munkások felöltöztettek bennünket állatbőrökből készített kényelmes ruhába, a mely egy darabból állott, lábszárai, teste, ujjasa és sapkája össze voltak varrva. Elöl a baloldali rész áthajlott a jobb oldalra s kapesok tartották össze. Az emelő egy nagy terembe vitt bennünket, a hol kész meleg ételek vártak reánk. Éjfél volt s kiki szobájába vitétt, mely kényelmes hálóhelyül szolgált, a szobát villanynyal világították, gőzzel fűtötték. Az északi sarkon levő épület telep nem

lehetett, mert én utitársaimon kívül 28 embernél többet nem láttam, a kiket mind a terem körüli szobákban helyeztek el.

Néhány órai pihenés után öreg barátom felköltött. Felöltöztem s jó reggeli után, a mely épen olyan volt, mint a minőket eddig ettem, a teremből kivezetett s egy csigalépcsőn mentünk felfelé. Itt mintegy nyolc méter magasságban ajtó volt, melyen kiléptünk.

Valami meglepő dologra voltam elkészülve. De csalódtam. Akármelyik sima északi vidék ugyanazon benyomást kelti. Az épület terraszán állottunk, a mely épen olyan nagyságu, szerkezetü és berendezésü volt, mint a milyen a feltámasztásom telepén állott, mégis azzal a különbséggel, hogy a munkások nem a szabadban, hanem jól elzárt ajtókkal, a terrasz körüli helyiségekben működtek. A felszálló gép olyan volt, mint a többi.

A géphez két munkás állott s két tanuló, kik a géplapra fellépve, minket is megkérdezett, akarjuk-e őket követni. Öreg barátom a hozzá intézett kérdésemre azt vála-

szolta, hogy a meddig jó távcsővel el lehet látni, mindenütt épen olyan havat s jégsziklákat fogok látni, mint a milyent pusztá szemmel körülöttem láthatok. Új legfeljebb az lesz reám nézve, hogy fent 36 fokos hideg van. Megköszöntem a szivességet s nélkülünk szállottak fel.

Rövid időre, az épület másik részén egy nyole körvitorlával ellátott gép emelkedett fel, a melyen a velünk jött tanuló ifjúság s az itt talált két munkás mintegy 200 méter magasságra szállott fel, s aztán vízszintes vonalban délnyugot felé óriási sebességgel utnak indultak.

Barátom felvilágosított, hogy ezek a föld delejes kisugárzását óhajtják felmérni, azt mintegy ezer kilométer távolságban eszközlük.

Délután sétát is tettünk az épület környezetében. Este a már itt gyűjtött 5 évszázados feljegyzéseket néztük meg, a miket egy munkás mutatott s magyarázott meg nekünk.

Vacsorálás közben a négy ott talált munkás elmondta, hogy másnap hazamen-

nek telepükre. Barátom kérdezett, vajjon nem nézném-e meg az ő telepüket, mert ott készítik azokat a nagyterjedelmű műveket, a melyeket a villamos vasut forgalmához használnak.

Szivesen vettem a meghívást. Reggel kocsiba ültünk a munkásokkal s a 28 tanulóval a 9600. számú telepre mentünk.

A mit eddig láttam, az mind olyan mély benyomást tett reám, hogy le sem írhatom. Emberi elme által alkotott művek közül azonban ilyen nagy behatással semmi nem volt, mint ez a telep.

A 9600. számú telep megérkezésünkkor a vasuti alagutak falai készítésével foglalkozott. Ezernyi ember dolgozott bámulatos szerkezetű gépekkel, beláthatlan nagyságu, üveggel fedett, s üvegfalu teremben. A hat méter magas és széles, 20 cm. vastag acéltáblákat, a gépek, mint könnyü fadarabokat, bámulatos precizitással emelték ki a tűzből fehéren, izzón. Ezeket a simító hengerek átvették s süstörögve továbbították hatalmas gyalupadok alá, a melyek miliméter pontossággal gyalulták ki belőlük azokat a mélye-

déseket, a melyek az egymással való összekapcsolásra szükségesek voltak.

Mindezen erő kifejtéshez az emberi erő majd semmivel sem járult hozzá. A gépek körül működő munkások feszült figyelemmel kísérték a munkát s kezelték pillanatnyi pontossággal emeltyüiket. Minden munkás mellett még két másik állott s ezek a körülöttük levő 25 éves tanulóknak magyarázgattak. Néhány tábla átbocsátása után az emeltyüket az ifjak vették kezükbe. Mindenik 3—4 táblát csinált. A teremben levő gépek kezelésén teljes hónapig voltak munkában e tanulók s már az utolsó napokban az összes munkákat, — felügyelet mellett — ők végezték.

A kész táblákat egy másik közvetlen összeépített hasonló nagyságú terembe vették át, ahol csiszolásukat, az esztergályos s furómunkákat végezték rajtuk. Hogy az idő viszontagságai ellen megvédjék a táblákat, valami anyaggal a tűzben befújták s kocsira rakták s rendeltetésük helyére szállították. A szállítmánynyal az utolsó csoport tanulói is elmentek s miután ezek már megelőzőleg a föld-

tani furási munkálatokban is oktatást nyertek, az alagut készítését kezdték tanulni.

Az érdekes munkát több napig néztem s ki is fejeztem csodálkozásomat, hogy a gígszi munkát milyen könnyűséggel, mily precizitással végzik nemcsak a munkások, de a tanulók is.

— Ezen nincs csodálkozni való — felelé barátom. — Az ércek erejét, azok vegyülő képességét, ellenállását, sulyát a tanulók teljesen ismerik. Ők már a bányákban fejtették az érceket, azok vegyi alakulásával, kiválásával, keverésével teljesen tisztában vannak. Theoretikusok s kézművesek ők e tekintetben. Megtörténik, hogy az ifjak maguk figyelmettenek bennünket valamely alkalmasabb módszerre s a munkások iparkodnak azt elbírálni. Közlik a telepekkal s ha beválik — alkalmazzák is. Az ily esetek gyakoriak, de az senkinek eszébe nem jut, mert teljesen céltalan is volna, hogy valamelyik ifju a tárlalmányát magának tartaná meg. Ezekből az emberekből még az érzés is hiányzik, hogy önmaguk hasznára valamit tegyenek. Bárminő helyzetben vagyunk, sorsunk ugyanaz marad,

mindenkünké egyforma s az egyenlőség érzete annyira vérünnké vált, gondolkozásmodunk oly mértékben kifejlődött az egymás iránti szeretetben, hogy senki maga javára jogot nem is formál s lénye, gondolkozása s tettei, minden érzelmeiben embertársai felé irányul.

A midőn tiszta elmével s gondolkodással, e nem képzelt új társadalmi berendezést minden részében megfigyeltem, feltűnt, hogy az elhaltakról senki említést nem tett, soha egy élettelen testet nem láttam s bár több telepet, főleg az enyémet, hosszú időközön át legkisebb részeiben is ismertem már, olyan helyre, a melyen a meghaltakat elhelyezik, nem találtam. Megkérdeztem tehát barátomat, ki rövid pár napi türelemre kért.

Egyszer — pár nap múlva — felkéréssett szobámban s lesétáltunk telepünk vasuti állomásához, a hol be is szállottunk az állomásra.

A mint az indító eszközökre tette kezét, láttam, hogy észak felé haladunk. Több telepen mentünk át, mert időközi megállásunknál kitekintve, a váltó helyet, a kezdő munká-

sokkal, láttam. Végre megérkezhattünk. Kiszállottunk a föld felszínére. — A sziklába vágott lépcsőkön mentünk fel s én önkéntelen visszatekintettem. Észre vettem, hogy a többfelé elágazó sineken, kocsi, kocsi után érkezik, azokból valamit kivesznek s egy felvonóra, egymásra helyeznek.

Felérve innen, hatalmas sziklák között találtam magamat s pedig ösmert helyen, Norvégia azon pontján, a hol a szakgatott sziklákon, az északi tenger morajló csapkodása megtörik. A gerincre felérkezve, előttem az éjféli nap szórta gyenge sugarait. Az egyik sziklát megkerülve, egy tágas tér nyílt előttünk, a melyet emberi kezek készítettek. E térnek csak egy nyitott oldala volt és pedig a szárazföld felé fordítva. Ennek a szélén egy akna tátongott, melynek mélyéből egy emelő gép egy nagy vaslapot emelt fel folytonosan, rajta apró, oldal nélküli, kicsiny kerekekkel ellátott toló-kocsik voltak, melyek a plateaun fekvő sinpárokra vezettek.

A tér másik három oldalát két-két emeletnyi magasságu sziklafal képezte, a tenger felőli oldal azonban 15 méter vastagságnál több nem lehetett.

A két oldalt levő sziklafalban nyílások voltak, melyen vastag üveglemezek alkották az ajtókat. Betekintve egy ilyen ajtón, nagyobb termeket vettem észre, melyekben ösmeretlen szerkezetű gépek álltak s körülöttük néhány munkás foglalatoskodott.

A kicsiny kocsik végiggördültek a plateaun s a tenger felőli oldal előtt, melyen egy hatalmas vaskapu volt, egymás mellett megállottak.

Barátom hozzám fordulva, nyugodt arccal mutatott a kocsin levő keskeny, hosszú ládákra:

— Halottak — mondá. — Ösmeretlenek ma már, kiszállott szivükből az érzés, a szeretet. — Hivatásukat betöltötték. Fájdalom nélkül hunytak el s a visszamaradtak megilletődéssel adják nekik a végső nyugvó helyet. — Ezek a testek kaucsuk zsákban vannak s erős, égető szeszben fekszenek. — Nehogy a szállításnál bármelyik kipattanjon, minden ilyen test — mint láthatod — egy kellő nagyságu vékony faszekrénybe van légmentesen elzárva.

Első benyomásom az volt, hogy e szik-

lákba s bizonyára másutt is, óriási üregek vannak s abba az így preparált halottakat egymás mellé helyezik. Ebben is csalódtam. — Barátom intett, hogy kövessem. A jobb-oldali sziklafalba vágott gépterembe mentünk s azon végig haladtunk. A terem balfalába egy ablakocska volt vésve, egész vastagságában kitöltve kristályüveggel. — Ezen az ablakon betekintettünk, teljesen üres és sötét volt.

Egyszerre gyöngé világosság kezdett az ablakon át szemünkbe hatolni, kékes villamfény volt ez, a mely a falakból s mindenünnen elősugárzott, a nélkül, hogy annak eredetét kifürkészni képes lettem volna. A plateaura vezető érckapu kitérült s önmaguktól gurultak be a kicsiny kocsik, mindenike megszámlálhatóan tíz test terhével. A kocsik számát nem néztem, hiszen a jelenet saját-szerűsége s az a lelki állapot, a melyet leküzdeni képes nem voltam, minden mást elfeledtetett velem. Az emberi élet mulandósága foglalta le lelki érzelmeimet, szívemet összeszorította az az érzés, hogy minek elpusztulni annak, kinek élete paradicsomi nyuga-

lomban, hasznos tevékenységgel s végtelen szeretettel telt be. Minek elmulni azoknak, a kiknek soha az élet nyomorusága az enyészetet kívánatossá nem tette.

Gondolataimat öreg barátom kitalálta. Végtelen szeretetet sugárzó szemeivel reám tekintett, karjával átölelt s fejével vállamra hajolva ezt susogta:

— Boldogak az igazszívűek.

Az érckapu bezáródott, hatalmas fény borította el a termet, a falak és kocsik előbb biborvörössé, majd vakító fehérre lettek. Az égő szesz lángja hatalmasan kitört, mint a nap, oly fénynyel töltötte el a terem belsejét! Az egész jelenet 2 másodpercig tartott. Ekkor a terem tenger felőli falán egy ajtó pattant fel, az érc kapu is ebben a pillanatban kitárult a föld felől, betört a zugó vihar, a mely kisöpört mindent!

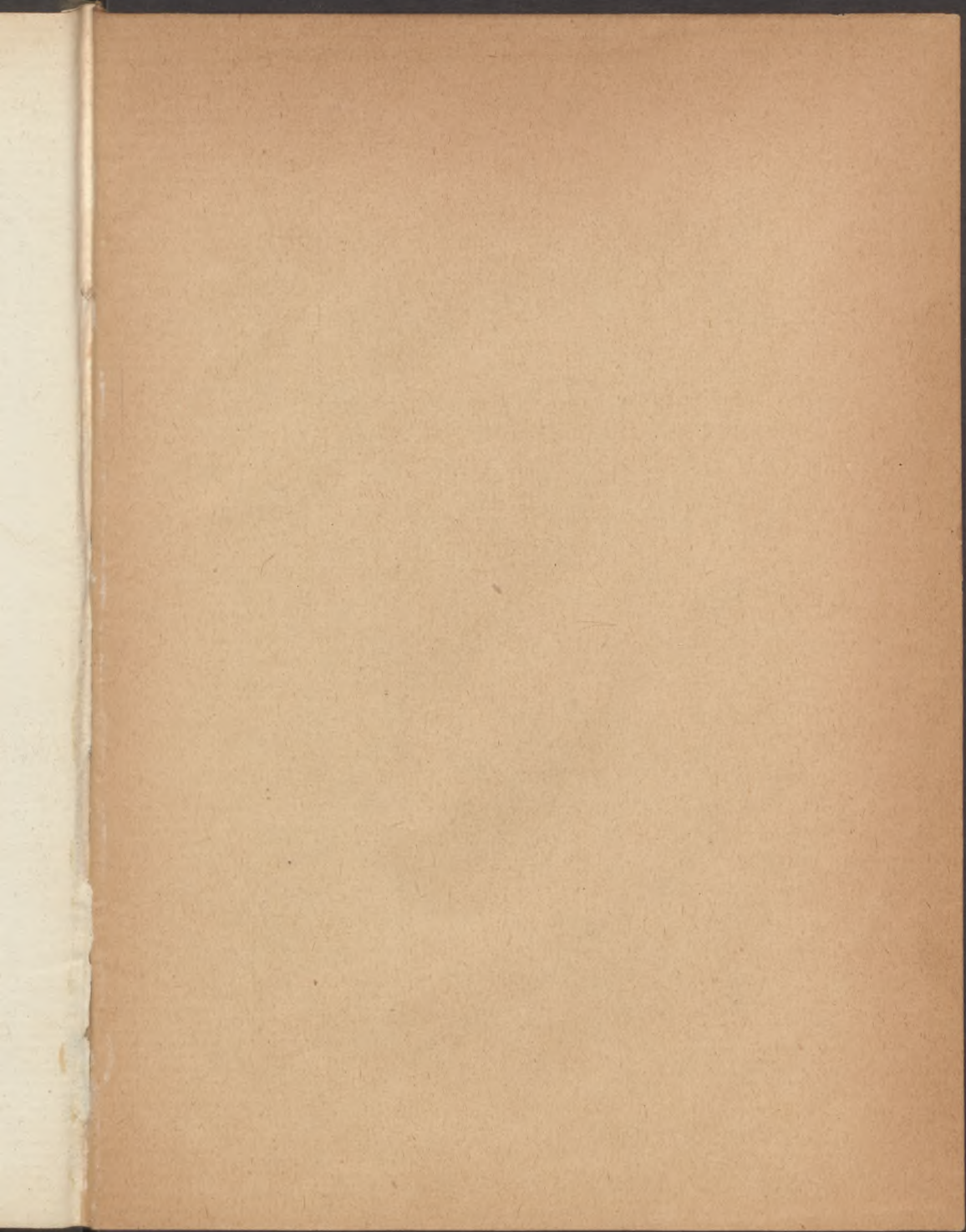
Barátom gyorsan kivitt a gépterem hátsó kapuján, a tenger feletti szikla ormára s lemutatott az alattunk csendesen hullámozó tengerre, a mely felé lassu-lassu forgásban szállottak alá hamuparányok, a mik a megsemmisült testből fenmaradtak.

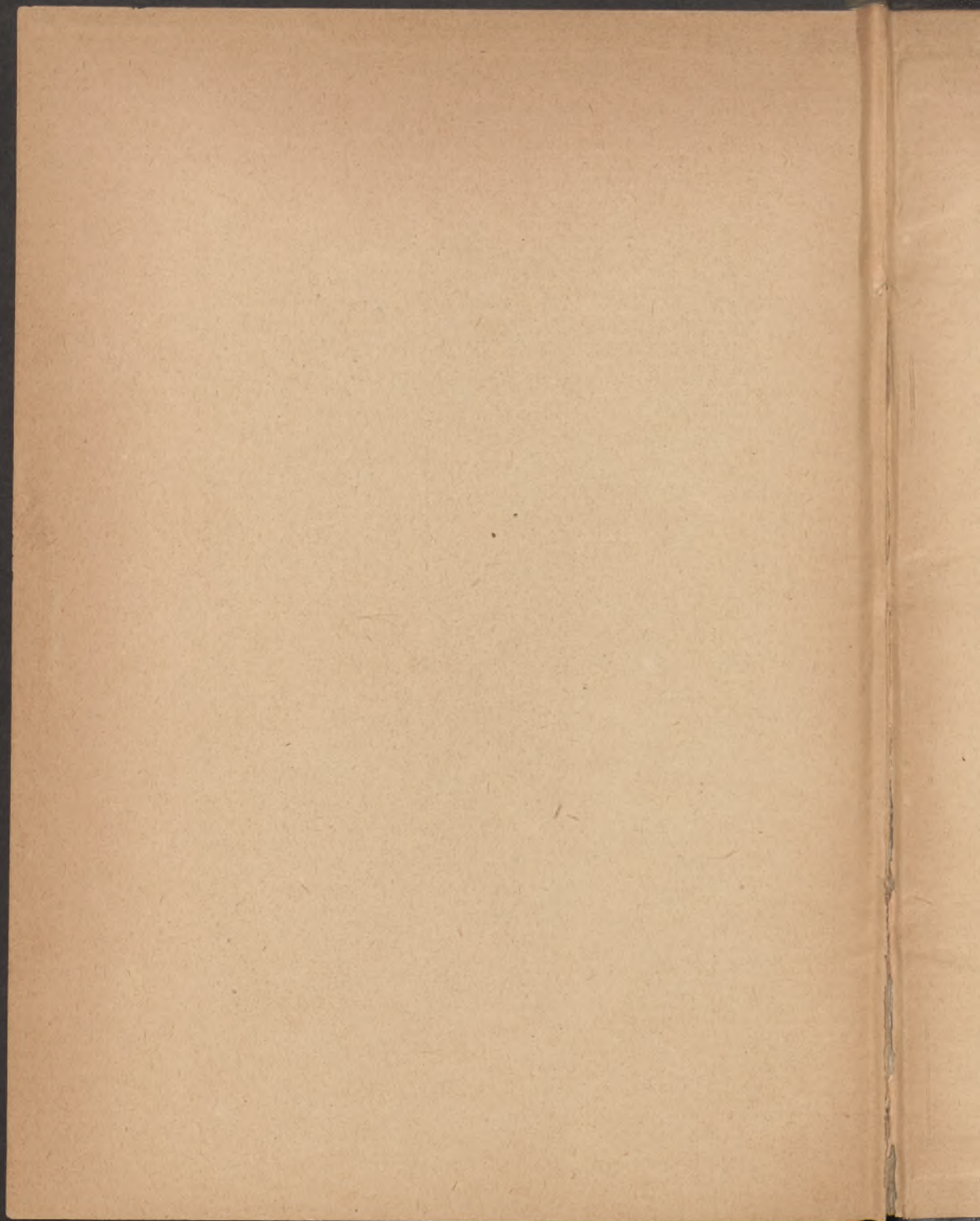
Csendesen, lassan, szóltanul lépegettünk le a föld mélyébe az állomáshoz. Láttam a folyton emelkedő kicsiny kocsikat terheikkel s megnyugodtam lelkemben, hogy ha a test el is vészett, a halhatatlan lélek örök időkre megmarad.

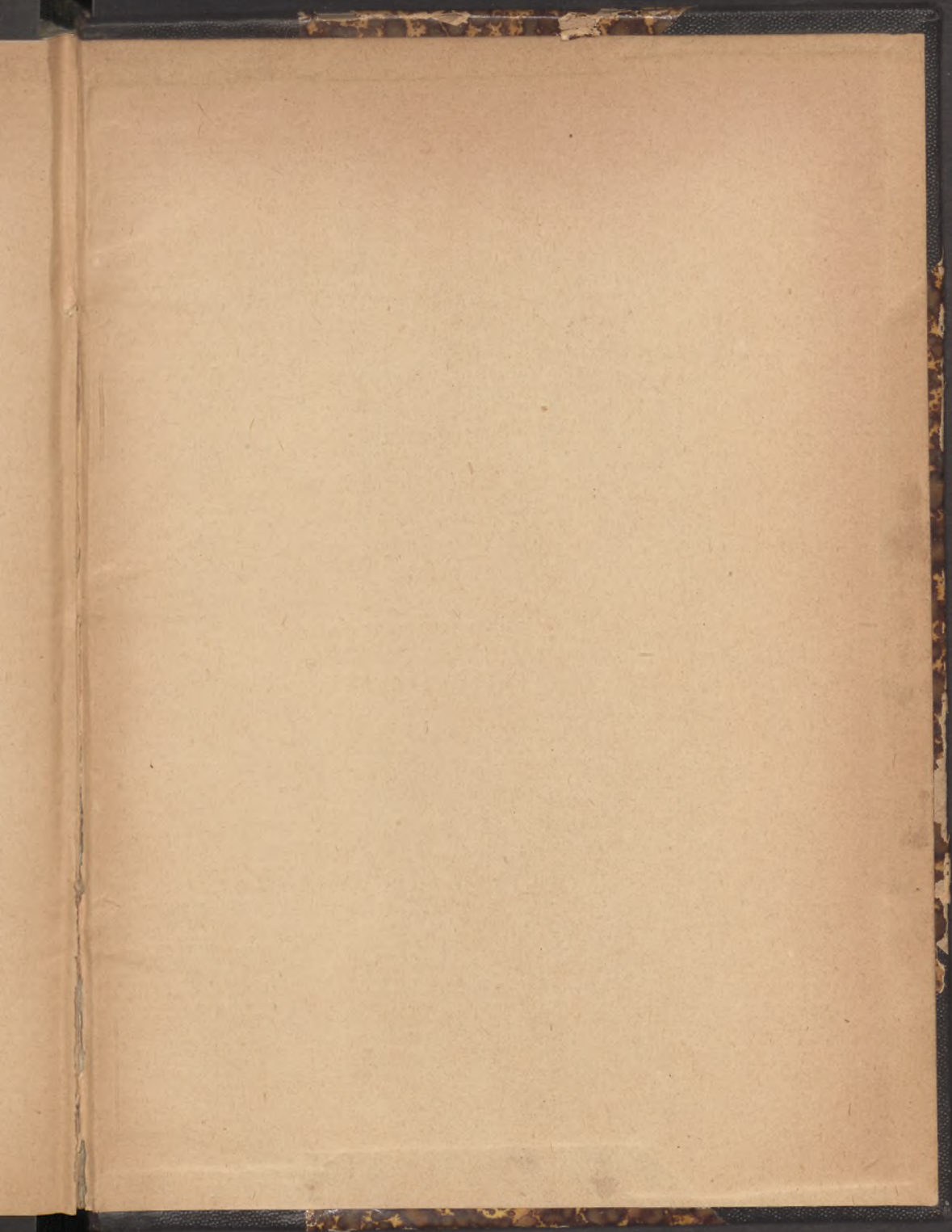
Barátom csendes hangon szólott:

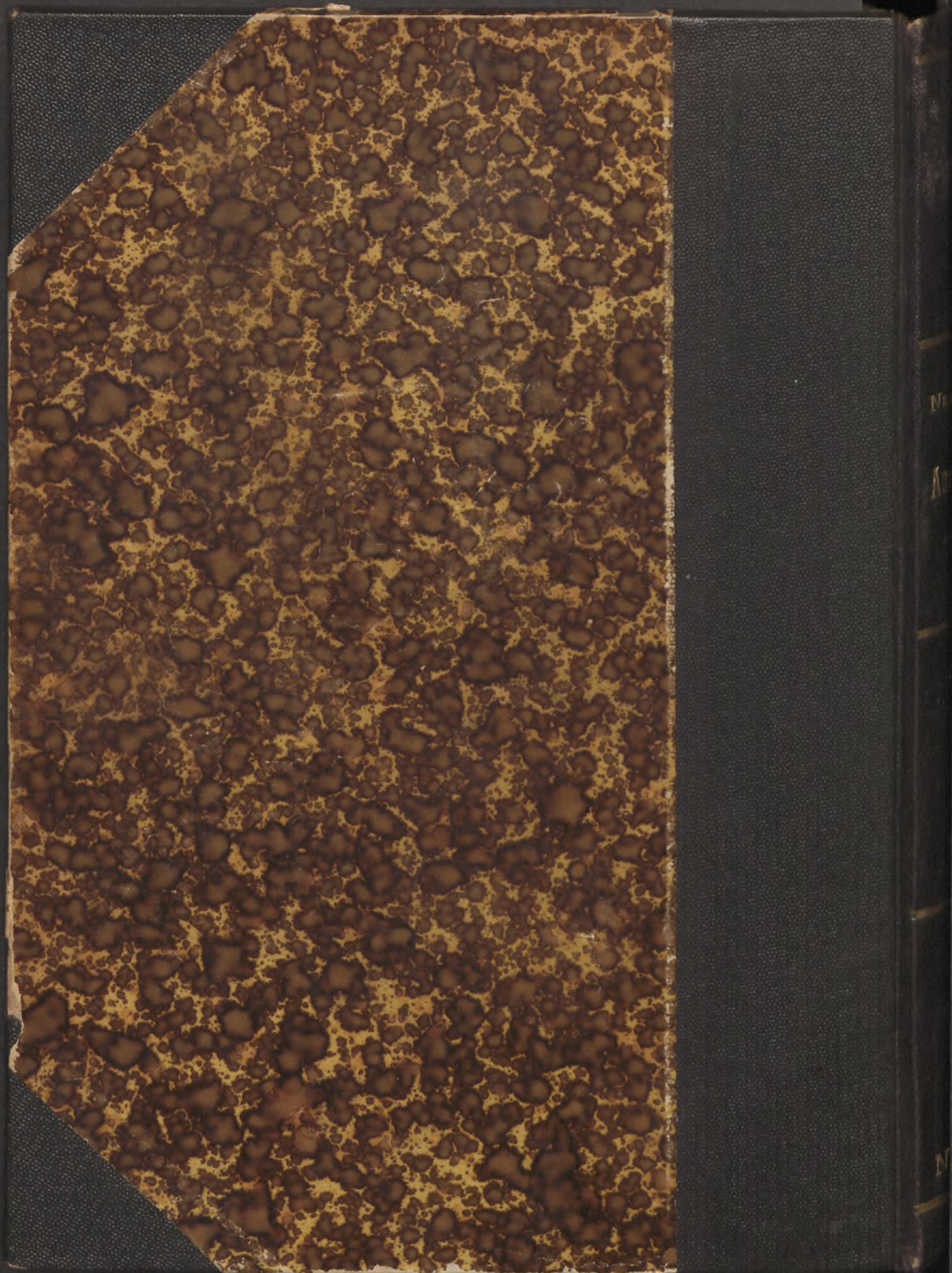
— Ime a hatalmas ember, a ki látja az ég összes csillagait, azokat veséjükben vizsgálja, a ki a földet tetszése s kényelme szerint alakítja, a ki eszével az elérhetlenig felhatol. Immár 500 éve, hogy hamvai e csendes tengerbe hullanak, a melynek nincs áramlata s a leszálló milliárdok hamuja ez öböl alapjait egy vonalnyival se emelte. Előre tehát barátom, addig, míg érezünk, míg tenni tudunk, egy lebegjen szemünk előtt: a szeretet.

Naszády

—
Anarchia

—
—
—
N. M.